

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

HIRİSTİYANLIĞA YÖNELİK
KUR'AN MERKEZLİ ELEŞTİRİLER
(İBN TEYMİYYE'NİN el-CEVÂBÜ'S-SAHÎH ÖRNEĞİ)

Mehmet KANTEMİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Yusuf IŞICIK

KONYA – 2011

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet KANTEMİZ
	Numarası	084244011006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı / Tefsir Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	Hıristiyanlığa Yönelik Kur'an Merkezli Eleştiriler (İbn Teymiyye'nin el-Cevâbü's-Sahîh Örneği)	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riâyet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet KANTEMİZ
	Numarası	084244011006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı / Tefsir Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Yusuf IŞICIK
	Tezin Adı	Hıristiyanlığa Yönelik Kur'an Merkezli Eleştiriler (İbn Teymiyye'nin el-Cevâbü's-Sahîh Örneği)

Mehmet KANTEMİZ tarafından hazırlanan “**Hıristiyanlığa Yönelik Kur'an Merkezli Eleştiriler (İbn Teymiyye'nin el-Cevâbü's-Sahîh Örneği)**” başlıklı bu çalışma 18/06/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı Prof. Dr. Yusuf IŞICIK İmza

Ünvanı, Adı Soyadı İmza

Ünvanı, Adı Soyadı İmza

ÖNSÖZ

İbn Teymiyye (728/1327), İslâm dini'nin; inanç, ibâdet, hukuk, siyaset gibi önemli alanlarında temayüz etmiş önde gelen âlimlerindendir. Geliştirdiği özgün, eleştirel ve akılcı kuram ve metotlarla bu alanlara önemli katkılarda bulunmuştur. İlahiyat ve beşerî ilimler sahasının her ikisinde aynı anda çalışma yapıp nitelikli eserler ortaya koyan az sayıdaki âlimlerdendir. Onun bu eserlerinden bir tanesi de Hıristiyanlığa reddiye türünde yazdığı ve kendisine Kur'ân'ı temel referans aldığı "*el-Cevâbu's-Sahîh li Men Beddele Dîne'l-Mesîh*" adlı eseridir. İbn Teymiyyenin Kur'an-ı Kerîm'i tefsir etme metodunu bu eser bağlamında inceleyecek, ardından reddiyeler kültürünün oluşmasına sebep olan Hıristiyanların İslâmiyet hakkında ileri sürdükleri olumsuz iddialarına Kur'an-ı Kerîm'in verdiği cevapları, İbn Teymiyyenin rehberliğinde inceleyeceğiz.

Çalışmamın başlangıcında konu seçimi ve kaynak ihtiyacımı karşılayan, çalışmamı yürütme esnasında bana yol göstererek katkılarda bulunan ve her türlü yardımı esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Yusuf Işıcık'a teşekkürü ve dua'yı borç bilmekteyim. Çalışmamın başından sonuna kadar değerli görüşlerini alarak kendilerinden istifade ettiğim Temel İslâm Bilimleri Tefsir bilim dalının değerli hocaları; Prof. Dr. Prof. Dr. Sait Şimşek, Prof. Dr. Ali Akpınar, Prof. Dr. Fethi Ahmet Polat ve Dr. Hakan Uğur'a ayrıca Dinler Tarihi bilim dalının değerli hocaları, Prof. Dr. Mehmet Aydın, Doç. Dr. M. Sami Baybal, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Aras'a katkılarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Mehmet KANTEMİZ
Konya, 2011

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet KANTEMİZ	
	Numarası	084244011006	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı / Tefsir Bilim Dalı	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Yusuf İŞİCIK	
Tezin Adı	Hıristiyanlığa Yönelik Kur'an Merkezli Eleştiriler (İbn Teymiyye'nin el-Cevâbü's-Sahîh Örneği)		

ÖZET

Kur'ân-ı Kerîm, önceki ilâhi dinlere yer yer atıflar yapmıştır. Kur'ân, bunu yaparken bu dinlerin inanlarının, inanç ibadet vs. alanlarında yaptıkları birçok yanlışlıkları teşhir etmiş ve eleştirmiştir. Bu özelliği sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'in reddiye kültürünün öncüsü ve temel referans kaynağı olduğunu söylemek yanlış olmamalıdır. İnananlara öğüt verme, hakikati gösterme, yanlış ve hata'ya düşmemeleri için onları uyarma misyonunun yanı sıra kutsal kitabımızın böyle bir özelliğe sahip olması onun yüceliğini ispat eden unsurlardan bir tanesidir. Birçoğu uydurma ve doğasından sapmış olan Hıristiyan inançlarını ve ibadetlerini eleştiren Kur'ân-ı Kerîm'in bu alandaki söz konusu eleştirilerini belli başlıklar altında toplamak mümkündür. Bunları; Hıristiyanlığın kurumsal bir yapı haline gelmesini sağlayan ancak bu yapıyı zamanla belli bir zümrenin çıkarlarına alet eden ruhbanlık anlayışına; Hıristiyanlığı ilâhi bir din olmaktan çıkarıp çok tanrılı (politeist) bir din kimliğine büründüren teslis inancına; Hz. Âdem'le başlayıp Hz. Muhammed ile son bulan peygamberlik zincirinin son halkası olan Hz. Muhammed'in, nübüvvetine dair önceki kitaplarda yer alan haberlerin ve onun insanlığın tamamına gönderilen son peygamber olduğunun inkâr edilmesine; ayrıca sayılan bunca yanlış eylem ve inanişâ hukuki bir zemin hazırlamak, deyim yerindeyse bir kılıf bulmak amacıyla Hıristiyanların kutsal kitapları üzerinden yaptıkları tebdil ve tahrifatlara yönelik eleştiriler olarak sıralamak mümkündür.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet KANTEMİZ
	Numarası	084244011006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı / Tefsir Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Yusuf İŞİCIK
	Tezin Adı	Quran-Centered Critiques to Christianity. The book of İbn Teymiya, Al Cevabus-Sahiyh

ABSTRACT

The Holy Quran cites the previous divine religions in some verses. In doing this, The Holy Quran shows and criticizes many wrongdoings which believers in these religions did in the fields of faith, prayers, etc. In consideration of this speciality, it should not be wrong to tell that The Holy Quran is the pioneer of the culture of rejection and the basic source of reference. In addition to the mission of preaching people, guiding the believers and warning them in order that they don't fall into error, the fact that the Quran, our holy book, has such a feature is one of its elements that prove its greatness. It is possible to summon the Quran's critiques in question under certain titles that criticizes the beliefs and prayers of Christianity, many of which are untrue and beyond their nature. It is possible to specify these as critiques towards the understanding of the priesthood that caused Christianity to be an institutional structure but that made this structure an instrument for a certain group in time; the trinity that converted the Christianity from a divine religion to a polytheistic religion; the denial that Mohammed is the last of all the prophets beginning with Adam, the messages in the previous holy books that He is the prophet indeed, and He is the last prophet who has been sent to all humankind; and also, the alterations and falsifications that Christians did in their holy book in order to prepare a legal ground for all these wrong and untrue deeds and beliefs or, so to say, to put them in a case.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1- Konunun Amacı	1
2- Konunun Sınırları	2
3- Yöntem ve Metod	2
4- Kaynaklar	3
5- İbn Teymiyyenin Kur'ân Anlayışı ve Tefsir Yöntemi.....	3
5.1. Kur'ân Anlayışı.....	3
5.2. Tefsir Yöntemi	6
6- Reddiye Kültürü ve Kur'ân	7
7- İbn Teymiyye'nin el-Cevâbü's-Sahîhi.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

TAHRİF KONUSU

1. İbn Teymiyye'nin Tahrif Eleştirileri.....	12
2. Kur'ân'ın Tahrife Dair Eleştirileri	16
3. Hıristiyanların Kur'ân'ı Kendi Arzuları Yönünde Yorumlama Girişimleri ve Eleştiriler	22
3.1. İncil Hakkında Vârid Olan Kur'ân Âyetleri'nin Saptırılması.....	27
3.2. Havârilere Peygamber Olduğuna Dair İddialarının Cevabı.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

İBN TEYMIYYE'NİN el-CEVÂBÜ'S SÂHÎH'İNDE TESLİS İNANCI VE

BUNUN ELEŞTİRİLERİ

1- Hıristiyanların Teslisi Delillendirme Çabaları ve Reddiyeler	30
---	----

2- Tanrı'nın İsa'da İttihad Etmesi ve Ona Hulul Ettiği İddiaları ve Bunların Eleştirilmesi...	35
3- Kutsal Ruhun Mahiyeti.....	41
4- Hz. İsa'nın Mucizeleri Sebebiyle Ulûhiyet mertebesine yükseltilmesi ve bunun reddiyesi.	42
4.1. Yiyeceğin Artması ve Suyun Tabiatının Değişmesi	44
4.2. Teslis'e Dair Kutsal kitaplardan Getirdikleri Deliller ve Bu Delillerin Reddiyeleri	45
5- Hz. İsa'nın Ulûhiyyetinin Kur'an'da Reddedilmesi	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

el-CEVÂBÜ'S SÂHÎH AÇISINDAN HZ. PEYGAMBERLE İLGİLİ

TEBŞİRATIN İNKÂR EDİLMESİ

1- Peygamberlerden Alınan Umumî Söz.....	55
2- Nübüvvetin İsrâiloğullarından Alınacağıın Bildirilmesi	56
3- Hz. Muhammed'in Risâletinin Umûmî Olmadığına Dair İddialara Reddiye.....	57
4- Hz. Muhammed'in Nübüvvetinin Delilleri.....	63
4.1. Kur'an'dan Deliller	63
4.2. Tanah (Yazılı Dinî Edebiyat)'ta Yer Alan Bazı Kitaplardaki Deliller.....	72
4.2.1. Tevrat (Eski Antlaşma)'taki Deliller	72
4.2.2. Zebur'daki Deliller	81
4.2.3. Yeşaya Kitabındaki Deliller	82
4.2.4. Habakkuk Kitabındaki Deliller.....	84
4.2.5. Daniel Kitabındaki Deliller	85
4.2.6. İncil (Yeni Antlaşma)'deki Deliller.....	85
4.2.7. Paracletus (Faraklit) Kelimesi	87
4.2.8. İncil (Yeni Antlaşma)'de Yer Alan Mektuplarındaki Deliller	91
4.2.9. Tanrının Egemenliği (Melekût Kavramı)	92
5. Nübüvvetin Diğer Delilleri.....	94
5.1. İslâm Tarihinden Müjdeye Deliller	94
5.2. Hz. Muhammed'in Mucizeleri Bağlamında Tebşirat.....	98

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İBN TEYMIYYE’NİN RUHBANLIK VE ASLİ GÜNAH ANLAYIŞINA YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ

1- İbn Teymiyye’nin Ruhbanlığa Yönelik Eleştirileri.....	101
2- Kur’ân’ın Ruhbanlığa Yönelik Eleştirileri.....	102
3- Aslî Günah İnancına Yönelik Eleştiriler.....	106
SONUÇ.....	109
BİBLİYOGRAFYA	112

KISALTMALAR

A.s.	: Aleyhissalâtu Vesselâm
AÜ	: Ankara Üniversitesi
b.	: Bin/ İbn
Bkz.	: Bakınız
bt.	: Bint
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviri
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ens.	: Enstitü
H.	: Hicri
Hız.	: Hazreti
m.	: Milâdî
md.	: Madde
m.ö.	: Milattan önce
m.s.	: Milâttan sonra
M.Ü.İ.F.V.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
nşr.	: Neşreden (Tahkik eden)
ö.	: Ölümü, ölüm tarihi
r.a.	: Radiyallâhu Anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallahü Aleyhi ve Selem
sy.	: Sayı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme, tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
Yay.	:Yayıncılık, Yayınları, Yayınlayan

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerîm, muhteva itibariyle bilimsel anlamda birçok disiplinle ilişki halindedir. Bu özelliği ile Kur'an-ı Kerîm diğer İlâhî ve beşerî kitaplardan farklı bir konumdadır. Sözüünü ettiğimiz bu disiplinlerden bir tanesi de iletişim ve etkileşimin sınırları zorladığı günümüz dünyasının, dînî-toplumsal alanında önemi giderek artan, genel anlamda İslâm'ın dışındaki inanç, kültür ve çeşitli dinler ile özel anlamda ise kitap ehli olan toplumlarla ilgili bilim dalı olan **Dinler Tarihidir**.

Yukarıda Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli bilim dalları ile olan ilişkisinden bahsetmiştik. Bu ilişki müslüman kelamcılara ilham kaynağı olmuş, İslâm dinini yabancı inanç ve kültürlerin etkilerinden korumak için kaleme aldıkları Reddiye türü eserlerini bu ilişki çerçevesinde vucuda getirmişlerdir.

Kur'ân'ın Reddiye türü eserlere kaynak olmasının sebebi, onun Hıristiyan ve Yahudiler hakkında çeşitli malûmatlar vermesi daha sonra onların inanç ve ibâdet adına yaptıkları bir takım yanlış uygulamaları eleştirmesi ve onları Tevhid dinî olan İslâm'a tâbi olmaya davet etmiş olması ile yakından ilgilidir. Kur'ân'ın temel kaynak olduğu Reddiyeler, daha sonra hadis, kelâm, tarih ve hukuk gibi ilimlerin katkıları ile zenginleşerek asırlarca Müslümanların istifade ettiği bir kaynak halini almıştır.

1- Konunun Amacı

el-Cevâbu's-Sahîh, XII. yüzyılda yaşamış Hıristiyan Psikoposu Pavlus'un,¹ Kur'an-ı Kerîm'i delil alarak, ortaya attığı bazı iddialara cevap ve reddiye niteliğinde yazılmıştır.² Bu iddialar genel olarak; Hz. Muhammed (a.s)'ın sadece Arap toplumuna gönderilen bir peygamber olduğu, Hıristiyanların Kur'an'da methedildiği, teslis ve enkarnasyon,³ gibi konular etrafında şekillenmiştir. İddiaların en büyük özelliği ve bizim de bu çalışmayı yapmaktaki temel gerekçemiz, bunların Kur'an-ı Kerîm'e

¹ Bu kişi Hıristiyan geleneğinin şekillenmesinde ve yayılmasında önemli bir rol oynayan, m.I. asırda yaşamış ve Hıristiyanlık içinde önemli bir figür olarak kabul edilen Aziz Pavlus'la karıştırılmamalıdır. Bkz. Cucarella, Diego Sarrío, "Corresponding Across Religious Borders The Letter of Ibn Teymiyya to a Crusader in Cyprus", *Islamochristiana*, Roma, 2010, sy. 36, s. 189-190; İbn Teymiyye, Ebû-l Abbâs Takiyyuddîn Ahmed b. Abdu'l-Halîm (728/1328), *el-Cevâbu's-Sahîh li men Beddele Dîne 'l-Mesîh*, I-VII, et-Tab'atu's-Sânî, (nşr. Ali ibn Hasan b. Nâsır, Abdülaziz b. İbrahim el-Asker, Hamdan b. Muhammed el-Hamdan), Dâru'l-'Âsime, Riyad, 1999, I, 30.

² Aydın, Mehmet, *Müslümanların Hıristiyanlara Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1989, s. 79.

³ Hz. İsa'nın insan biçimi almış Tanrı olarak kabul edilmesi. Bkz. Aydın, Mehmet, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, 1. Baskı, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2005, s. 202-203.

dayandırılarak ortaya atılmasıdır. Bu gün de halen çoğu tartışma konusu olan bu iddialara İbn Teymiyye, Kur'an-ı Kerîm'i temel alarak cevap vermektedir. Tezimizde bu iddiaların temelini araştırmaya, içlerinden halen güncelliğini koruyanları tespit ederek çeşitli yönlerden bu iddiaların kritiğini yapmaya çalışacağız.

Ayrıca çalışmamızda şu maksatları amaçladık;

a- Eserleri üzerine müstakil çalışmaların az sayıda olduğu İbn Teymiyye'nin bir eserinin gündeme gelmesini sağlamak.

b- İbn Teymiyyenin Kur'ân anlayışını ve Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir etme metodunu objektif olarak incelemeye çalışmak.

c- Söz konusu eser (el-Cevâbu's-Sahîh li Men Beddele Dîne'l-Mesîh) ve İslâm literatüründe Reddiye olarak bilinen türde eserlerin yazılmasına sebep olan, Hıristiyanların, İslâm'a ve onun ana unsurlarına karşı geliştirdikleri olumsuz iddia ve girişimlere, Kur'an-ı Kerîm'in verdiği cevapları araştırmak ve elde ettiğimiz sonuçları, İbn Teymiyye'nin birikim ve akıl süzgecinden geçirmek.

2- Konunun Sınırları

Çalışmamız bir giriş bölümü olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında ilk olarak İbn Teymiyye'nin Kur'an anlayışı ve "*el-Cevâbu's-Sahîh*" adlı eseri daha sonra da genel anlamda Reddiye'ler kültürü hakkında bilgiler verilecektir. Ardından Kur'ân-ı Kerim'in ruhbanlığa yönelik eleştirilerinin incelendiği birinci bölüme geçilecektir. Daha sonra ikinci bölümde Kur'ân merkezli bu eleştirilere Hıristiyanların kutsal kitabı olan İncilin tahrif edilmesiyle devam edilecek. Son bölümde; diğer eleştiri noktaları başlığı altında Tebşirat ve Teslis konuları incelenecektir.

3- Yöntem ve Metod

Çalışmamızda, ilk olarak İbn Teymiyye'nin Kur'an anlayışı ve fikirleri hakkında bazı bilgiler vereceğiz. Ardından, "*el-Cevâbu's-Sahîh li Men Beddele Dîne'l-Mesîh*" adlı eserini inceleyeceğiz. Daha sonra eseri konularına göre sınıflandırarak genel bir kategori sunacağız.

İbn Teymiyye'nin Kur'an'dan esinlenerek ve Kur'an-ı Kerîm'i referans göstererek yaptığı değerlendirme ve neticeleri öncelikle Kur'an'ın genel muhtevası

açısından, daha sonra Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin (310) *Camiu'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'an* adlı tefsiri, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî'nin (606) *Mefâtîhu'l-Gayb*'ı, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmet b. Ebî Bekr Ensârî el-Kurtubî'nin (671) *el-Câmi' li Ahkami'l-Kur'an*'ı, İsmail b. Amr b. Kesîr'in (774) *Tefsîru'l-Kur'ani'l-A'zîm*'ı, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın (1942) *Hak Dîni Kur'an Dili*, Ebu'l-A'la el-Mevdûdî'nin (1979) *Tefhîmu'l-Kur'an* adlı tefsirlerden ayrıntılı ve mukayeseli olarak inceleyeceğiz. Daha sonra İslâmi reddiyelerin genelinde ele alınan tartışma konularını belirleyerek bunların Kur'an-ı Kerîm rehberliğinde genel bir tasnifini yapacağız.

4- Kaynaklar

Bu çalışmada başta *el-Cevâbu's-Sahîh* olmak üzere İbn Teymiyye ait olan tefsir ve kelâm ilmine dair görüş ve fikirlerin yer aldığı bir çok esere müracaat edilmiştir. Daha sonra çalışmada yer alan bazı kavramların anlaşılması için çeşitli sözlüklerden faydalanılmıştır. Çalışmada yapılan eleştirilerin derinlik kazanması için mekâsîdu's-şerîa türü eserlerle yanı sıra önemli kelâm âlimlerinin eserlerine başvurulmuş buralarda elde edilen bilgiler Kur'ân-ı Kerîm'in rehberliğinde tashîh edilerek çalışmada sunulan bu eleştirilerin temel dayanak noktası haline getirilmeye gayret edilmiştir.

Ayrıca çalışmamıza katkı yapacağını umduğumuz, yerli ve yabancı dilde kaleme alınan (makale, kitap, tez vs.) çalışmalarını inceleyerek, tezimizi oluşturmaya çalıştık.

5- İbn Teymiyyenin Kur'ân Anlayışı ve Tefsir Yöntemi

5.1. Kur'ân Anlayışı

Bu bölümde İbn Teymiyye'nin Kur'ân anlayışı ile ilgili bazı bilgileri aktarmanın gerekli olduğu kanaatindeyiz. Çalışmamızın tefsir alanı içinde yer alması, bizi İbn Teymiyye'nin Kur'ân anlayışı ile ilgili bazı hususların hatırlanmasının önemli olduğu sonucuna götürmüştür.

İbn Teymiyye, Kur'ân'ı diğer müfessirler gibi baştan sona tefsir etmemiştir. Onun çeşitli risâlelerinde yer alan muhtelif sûre ve âyet tefsirleri Dr. Abdurrahmân Umeyrâ tarafından yedi cilt halinde *et-Tefsîru'l-Kebîr li İbn Teymiyye* ismiyle

yayınlanmıştır.⁴ Âyetleri benzer âyetleri de tefsir edecek şekilde “delil”⁵ metodu ile tefsir ettiğini söyleyen İbn Teymiyye’ye göre tefsiri yapılan bir âyet, benzer bir başka âyeti de tefsir edecektir.⁶

Kur’ân’ın tümünün anlaşılmasının önemine inanan İbn Teymiyye’ye göre Allah’ın mânâsı bilinmeyen bir şeyi indirmesi düşünülemez. Onun insanlara anlamayacakları bir dille hitap etmesi de mümkün değildir. **Kur’ân’ın anlaşılamaz âyetlerinin bulunduğu dair iddialar sonradan çıkarılmış iddialardır.** Ümmet ilk dönemlerde böyle düşüncelere sahip değildir. Ona göre Kur’ân’ın bazı anlaşılmayan (müteşâbih) âyetlerinin olduğunu söylemek Kur’ân’dan kaynaklanan bir sebep değil insanların anlama kabiliyetlerinden kaynaklanan bir sorundur. Tefsirde kelimelerin anlamlarını belirlemek için Kur’ân’ın indiği dönemdeki kullanımlarına bakmanın gerekliliğine inanan İbn Teymiyye, Müteşâbih âyetlerin de Allah’tan başkası tarafından bilinmeyeceği tezine şiddetle karşı çıkar. Ona göre bu âyetler başta Hz. Peygamber olmak üzere ilmi olan herkes tarafından bilinebilir. Yukarıda da bahsetmiş olduğumuz “delil” metotlu tefsir anlayışı ile tefsir yapma amacı güden İbn Teymiyye muhkem olarak kabul ettiği âyetleri tefsir etmemiş, müteşâbih olarak kabul edilen âyetleri tefsir etmeyi tercih etmiştir. Burada İbn Teymiyye’nin muhkem ve müteşâbih âyetlerin tanımına dair görüşlerini vermek onun böyle bir amaç içinde olmasının nedenini anlamamıza da yardımcı olacaktır. Ona göre muhkem mânâsı rahatlıkla anlaşılabilen, müteşâbih ise mânâsı kapalı olan bu yüzden de anlaşılması için inceleme ve araştırmaya ihtiyaç duyulan âyetlerdir.⁷

Kur’ân’ın en önemli özelliğinin İ’caz yönü olduğunu öne süren İbn Teymiyye, Kur’ân’ın bu şekil bir mûcizeye sahip olmasını, ölümlerin diriltilmesi gibi büyük mûcizelerden daha önemli görür. Çünkü ölümlerin diriltilmesi, birden fazla zamanlarda ve çeşitli kişiler eliyle gerçekleştiği halde; İ’caz yönü daha önce gerçekleşmemiş bir

⁴ Arpa, Enver, *İbn Teymiyye’nin Kur’ân Anlayışı*, 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara, 2010, s. 65.

⁵ Tefsir adilecek âyeti kendisine benzeyen diğer âyetlerle birlikte ele alıp tefsir etmek. Daha sonra bu tefsiri benzer âyetlerin tefsirinde de delil olarak kullanmak. Bkz. İbn Abdi’l-Hâdî, Muhammet b. Ahmet, *el-’Ukûd’-Dûrriyye min Menâkıbi Şeyhi’l-İslâm İbn Teymiyye*, (nşr. Muhammet Hamid el-Fikî) et-Tab’atu’l-’Ulâ,, Dâru’l-Kütübi’l-’Ilmiyye, Beyrut, ts. s.64.

⁶ İbn Abdi’l-Hâdî, *el-’Ukûd’-Dûrriyye min Menâkıbi Şeyhi’l-İslâm İbn Teymiyye*, s. 64.

⁷ Arpa, *İbn Teymiyye’nin Kur’ân Anlayışı*, s. 142.

mûcizedir. Bu mucize bizzat insanın bu konudaki acziyeti sebebiyledir. Sarfe⁸ gibi haricî bir sebebin burada etkisi yoktur.⁹

Nesh konusunda da akılcı bir yaklaşım benimseyen İbn Teymiyye neshi “Nass’ın hükmünün sonradan gelen bir nassla ortadan kaldırılması” şeklinde ele alır. Neshin, Nâsîh’in (nesheden) hükmünün Mensûh’un (neshedilen) hükmüne zıt olduğu zaman gerçekleşeceğini,¹⁰ bunun da ancak emir, nehiy, ibâhe gibi ahkâm konularında cereyan edeceğini savunan İbn Teymiyye’ye göre Kur’ân’ı nesheden nass, yine Kur’ân’dan olmalıdır. Her ne kadar sünnet, vahy-i ğayr-ı metluv olsa da “*neshettiğimiz âyetin yerine ondan daha hayırlısını getiririz.*”¹¹ ifadesine göre sünnet, Kur’ân’dan daha hayırlı olamayacağı için Kur’ân’ı neshedici konumda değildir.¹² İbn Teymiyye nesh konusunda Ehl’i-Kitabın tutumu hakkında da şu bilgiyi verir: Yahudiler; Allah’ın nesh yapmasını kabul etmezler. Hıristiyanlar ise din büyüklerinin neshlerini kabul ederler ve onların görüşlerinin geçerli olduğuna inanırlar.¹³

İbn Teymiyye selefi çizginin önemli savunucusu olarak re’y ile tefsir’e de oldukça mesafeli durur. Ancak o genel anlamda re’y ile tefsir’e karşı çıkanlardan farklı bir yol tutar. Mutlak olarak karşı çıkmak yerine bu yöntemi dil ve şer’î dayanaklardan yoksun olamamak şartına bağlar. Bu şartlardan yoksun ve sahîh nakle dayanmayan, sırf akla dayalı tefsiri haram kabul eder.¹⁴ Rivâyete dayalı tefsiri en güzel tefsîr yöntemi olarak görür. Bu yöntemi Kur’ân’ın; Kur’ânla, sünnetle, sahabe sözleri ve tabiîn neslinin üzerinde ittifak ettiği mefhumlarla tefsir edilmesi olarak tanımlayan İbn Teymiyye’nin İsrailiyât’a da olumlu baktığı söylenemez. Ona göre zaman zaman hadislere bile aşırı titiz davranan bir ümmet nasıl olur da Ehl-i Kitap gibi kendi peygamberlerine bile iftira eden bir toplumdan gelerek asırlar öncesinden haber veren rivâyetlere itibar eder.¹⁵

---

⁸ Nazzam (ö. 231/845)’ın ortaya attığı sarfe nazariyesi: Allah’ın müdahale etmesi sebebiyle insanların, Kur’ân’ın bir benzerini getirmelerinden engellenmesi olarak tanımlanır. Bkz. Taftazanî, Saâduddîn Umer, *Şerhu’l Makâsîd*, I-II, Dâru’t-Tıbaatî’l-Âmîra, İstanbul, 1277/1860, II, 135.

⁹ Arpa, *İbn Teymiyye’nin Kur’ân Anlayışı*, s. 175-179.

¹⁰ İbn Teymiyye, Ebû-l Abbâs Takiyyuddîn Ahmed b. Abdu’l-Halîm (728/1328), *el-Cevâbu’s-Sahîh li men Beddele Dîne’l-Mesîh*, I-VII, et-Tab’atu’s-Sânî, (nşr. Ali ibn Hasan b. Nâsır, Abdülaziz b. İbrahim el-Asker, Hamdan b. Muhammed el-Hamdan), Dâru’l-’Âsime, Riyad, 1999, I, 218.

¹¹ Bakara 2/106; *Kur’ân Meâlî*, Yusuf Işıcık, Damla Ofset, Konya, 2010. (Çalışmanın geri kalan kısmında bu meâl esas alınmıştır.)

¹² Arpa, *İbn Teymiyye’nin Kur’ân Anlayışı*, s. 182.

¹³ İbn Teymiyye, *el-Cevabu’s-Sahîh*, I, 341.

¹⁴ Arpa, *İbn Teymiyye’nin Kur’ân Anlayışı*, s. 196.

¹⁵ İbn Teymiyye, *Sirât-ı Müstekîm* (tr. Salih Uçan), Pınar Yayınları, İstanbul, 1990, s. 340-341.

Kıraat'in Allah tarafından ümmete bir kolaylık olması amacıyla vazedildiğine inanan İbn Teymiyye'ye göre herhangi bir kıraat, sıhhat şartlarını taşıdıktan sonra mütevâtir olmasa da alınabilir. Bu hususta kıraatın sahîh olması yeterlidir. Mütevâtir olması şart değildir.¹⁶

5.2. Tefsir Yöntemi

İbn Teymiyye tefsîr alanında, yaptığı tefsirlerden ziyade tefsîr usûlü ile ilgili yazdıkları ve yaptıkları ile gündeme gelmiştir. “*Mukaddimetun fî Usûli't-Tefsîr*” isimli eseri ilim dünyasında büyük yankı bulmuş ve birçok âlim ve araştırmacıya ilham kaynağı olmuştur. Tefsîr ve Tefsîr usûlü alanında İbn Kesîr, Zerkeşî ve Suyûtî gibi önde gelen bir çok müfessire ilham vererek, eserlerini yazmada onların ilk temel kaynağı haline gelmiştir.¹⁷ Konulu tefsirin en güzel örneği olarak görülen İbn Teymiyye'nin yaptığı tefsirler ve kitapları incelendiğinde, bir âyeti tefsir ederken veya bir meseleyi izah ederken onunla ilgili Kurân'da yer alan bütün âyetleri bir arada inceleyerek tahlillerde bulunduğu, buradan da hükme ulaşmaya çalıştığı görülür. Takip ettiği bütüncül yaklaşımla kelâmın mânâsını bir bütün olarak ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Onun bu çabası günümüzde “*konulu tefsir*” olarak isimlendirilmektedir.¹⁸ İbn Teymiyye, Kur'ân'da geçtiği haliyle Te'vil'i iki şekilde değerlendirmiştir. Birincisi Tefsir anlamındadır; bunu ilimde rusuh sahibi olanlar bilir. İkincisi sadece Allah'ın bildiği, içeriğinin başkalarından saklandığı bilgilerdir. Kıyâmet'in zamanı gibi bilgiler buna örnektir.¹⁹ Tefsir yaparken, âyetteki kapalı hususu ortaya çıkarma veya âyetin delâletini tespit etme amacıyla olduğu için kıraat, esbâb-ı nuzûl, dil, belâgat gibi unsurları içeren sistemli bir tefsir faaliyetinde bulunmamıştır. İbn Teymiyye, tefsir metodunu nass'lara dayalı olarak şekillendirmiş olsa da nass'lar üzerinde uyguladığı tefekkür ile Kur'ân'ın sırlarını açıklamaya, fikhî istinbatlarda bulunmaya, maslahatla ilgili gayelere, kâinatla ilgili olayları değerlendirmeye, Kur'ân'ın i'caz yönünü ve belâgat özelliklerini ortaya çıkarmaya gayret etmiştir.²⁰ Onun tefsiri rivâyete dayalı olduğu kadar dirâyet unsurlarını da içermektedir. Onu rey'ci müfessirlerden ayıran en

¹⁶ İbn Teymiyye, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, I-VII, et-Tab'atu'l-Ûlâ, (nşr. Abdurrahman Umeyrâ), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts. II, 266-267.

¹⁷ İbn Teymiyye, *Mukaddimetun fî Usûli't-Tefsîr*, et-Tab'atu'l-Ûlâ, (nşr. Adnan Zerzur), Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, Beyrut, 1971, s. 20.

¹⁸ Güngör, Mevlüt, “Tefsirde Konulu Tefsir Metodu”, *İslâmi Araştırmalar*, Ankara, 1988, cilt: 2, sayı: 26, s. 50-53.

¹⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahîh*, I, 376

²⁰ Arpa, *İbn Teymiyye'nin Kur'ân Anlayışı*, s. 223.

önemli özellik re'yi, “*nass üzerinde tedebbür.*” çerçevesinde algılamasıdır. Akıl muhakemeyi en çok sınırlandırdığı alan, Allahın sıfatlarının konu olduğu âyetlerin tefsiridir. Bu âyetlerin tefsirinde sahabeden gelen sözlerin sınırından daha ileriye geçmez. Tefsirdeki en büyük amacı nassın zâhirî delâletini açığa çıkarmak, verilmek istenen mesajı anlaşılır hale getirmektir. Ona göre kişi, âyeti hangi maksatla incelerse incelesin elde edeceği mânâ aynı olmalıdır. Aksi halde zihninde oluşturacağı ön kabullerle âyetlere yöneldiği zaman, o âyetlerden ancak bu ön kabullerini çıkarabilir. İbn Teymiyye ısrarla sahîh naklin sarîh akılla çelişmeyeceğini savunur. İkisinin ihtilaf ettiği durumlarda anlamını Allah’tan başka kimsenin bilemeyeceği naklî delile dayanılması gerektiğini, sarîh akîlî delilin, sarîh naklî delile muvafık olacağını ifade etmiştir.²¹

6- Reddiye Kültürü ve Kur’ân

İslâmiyetin doğuşuyla birlikte Müslümanlar diğer din mensuplarıyla ilişki kurmaya başlamış, fetihlerin genişlemesiyle bu münasebetler ferdî boyutları aşarak kültür ve inançların karşılaşması noktasına ulaşmıştır. Bu süreçte İslâmî disiplinler de gelişme göstermiş, İslâm inançlarını ispat etmek, özellikle tevhd inancını savunarak muhalif görüşleri reddetmek amacıyla kelâm ilmi oluşmuştur. Tevhid inancını savunma çerçevesinde oluşan kelâm ilmi, kitaplarında diğer ilâhî dinler üzerinde de durarak bu dinlerin İslâm’a uymayan inançlarını tenkit etmiştir. İslâm âlimleri kelâm kitaplarında Yahudilik ve Hıristiyanlık hakkında doğrudan bilgi vermemiş, muhaliflerin ileri sürdüğü itirazlara karşı, dinî akîdeleri ispat ederken onların bazı inançlarını eleştirmiştir. Bu eleştirilerin müstakil bir bilim dalı olarak çıktığı Reddiye kültürü de, bu çabalar neticesinde kelâm ilminin bünyesinde filizlenmeye başlamıştır. Kelâm literatüründeki reddiyelere bakıldığında, Reddiye yazan bilginlerin Yahudiliğe karşı takındıkları tavrın, Hıristiyanlığa karşı takınılından daha yumuşak olduğu görülmektedir. Bu tavır Yahudi polemik eserlerine bakıldığında aynı şekilde karşılık bulmaktadır. Bu noktada Müslüman ve Yahudi ilahiyatçılar yazdıkları reddiyelerinde en sert eleştirileri Hıristiyanlığa yaparak benzer bir tutum izlemişlerdir. Yahudiler, Hıristiyanların yaptığı gibi İslâm’ı doğrudan eleştiren eserler kaleme almaktan geri durarak bu alanda çok az sayıda eserler üretmişlerdir. Hâlbuki Kur’ân-ı Kerîm, Ehl-i kitaba yönelttiği eleştirilerde en sert tutumu Yahudilere yapmış; başta tahrif ve Hz. Peygamberi inkâr gibi hususlarda

²¹ Arpa, *İbn Teymiyye’nin Kur’ân Anlayışı*, s. 221- 222, 240- 241.

onlara bir çok yerde göndermelerde bulunmuştur. Kendisi de bir polemikçi olan Câhız'a göre buradaki paradoksun nedeni sosyal ve siyasal nedenler olsa da²² Ramazan Biçer, özellikle Hıristiyanlık hakkında yazılan reddiyelerin fazla olmasını İslâm ülkelerinde yaşayan Müslüman bilginlerin, Hıristiyan din adamı ve bilginleri ile yoğun bir şekilde yaptığı münazara ve tartışmalara bağlamaktadır.²³

İslâmi ilimler içerisinde yabancı inanç ve akımlarla en fazla ilgilenen bir ilim konumuna gelen kelâm, özellikle Hz. İsa'ya izafe edilen ulûhiyet inancı ve Hz. Muhammed'in nübüvvetini tanımama gibi sebeplerle Hıristiyanlara bir çok eleştiri ve reddiyelerin kaleme alındığı bir ilim olmuştur. Kelâm âlimleri Hıristiyanlara yönelttikleri eleştirilerinde meseleleri Kur'ân'da olduğu gibi öncelikle mantıkî tutarlılık açısından ele almışlar, daha sonra deliller ışığında tartışmaları sürdürmüşlerdir. Hıristiyanlığa yönelik reddiyeler, Kur'ân'ın bu çerçevedeki eleştiri yöntemine bağlı olarak belirli konular üzerinde yoğunlaşmıştır ki bunlar aynı zamanda Hıristiyanlığın sıkı bir şekilde bağlı olduğu inanç esasları olması ile de önemli olmaktadır.

Eleştiri noktaları daha çok ulûhiyet ve nübüvvetle ilgilidir. Özellikle Yahudilikle ilgili reddiyelerde Hz. Muhammed'in nübüvvetinin ispatı gibi hususlar ele alınırken; Hıristiyanlığa karşı yazılan reddiyeler teslîs inancı, çarmıh hadisesi, İncilin tahrifi ve Hz. Muhammed'in nübüvvetinin müjdelenmesi gibi konular etrafında yoğunlaşmıştır. Bu konulara yönelik çalışmalar, bilhassa Kur'ân âyetleri ile temellendirildiği için tefsir literatürü birinci derecede bu alana kaynak teşkil etmektedir.²⁴ İslâm dışı inanç sistemlerinin varlığını tanıyan Kur'ân-ı Kerîm, bu inanç mensuplarına karşı da en insanî ve mantıkî politikayı takip eder.²⁵ Medine vesîkası olarak bilinen ve tarihte ilk toplumsal sözleşme olan bildirinin yürürlüğe girmesi ile başlayan süreç boyunca, İslâm devletleri sınırları içinde yaşayan, farklı inançlara sahip toplumların mal can ve inanç emniyetinin sağlanması, onlara karşı uygulanacak genel muamelede adalet ilkesinin benimsenmesi, onların hoşgörünün egemen olduğu huzurlu bir ortamda varlıklarını devam ettirmesi yönünde Müslümanlara emir ve tavsiyelerde bulunulması Kur'ân'ın bu yöndeki tavsiye ve yönlendirmeleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu genel ilkeler sebebiyle, tarihte dünyanın çeşitli bölgelerinde kurulmuş olan İslâm devletlerinin takdir topladığı hususlardan birisi de bu engin hoşgörü ortamının sağlanması olmuştur.

---

²² Biçer, Ramazan, *İslâm Kelâmcılarına Göre İncil*, 1. Baskı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 163-164.

²³ Biçer, Ramazan, *İslâm Kelâmcılarına Göre İncil*, s. 67.

²⁴ Sinanoğlu, Mustafa, "Reddiye", *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIV, 519.

²⁵ Aydın, *Müslümanların Hıristiyanlara Yazdığı Reddîyeler*, s. 6.

Kur'ân-ı Kerîm, farklı inanç gruplarına çeşitli açılardan temasta bulunur. Bunu önceki ümmetlerin haberlerini aktarmak, muhataplarını peygamberlerin ibretli kıssaları üzerinde düşünmeye davet etmek, Hz. Muhammed'in risâletine iman eden Ehl-i Kitabı övmek şeklinde örneklendirebiliriz. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm, “*Sizin dininiz size benim dinim de bana*”²⁶ prensibi ile herkesi inancı ile baş başa bırakır. Fakat bu politikayı kendi içine kapanık pasif bir şekilde değil; daha açık, aktif ve sistemli olarak yürütür. Bazen bu inanç gruplarını İslâm'a davet ederek kendi dinlerinin artık yürürlükten kalktığını bildirirken, bazen de onların inanç ibâdet ve ahlâkî tutumlarını çeşitli yönlerden eleştirir. Ayrıca onların Hz. Muhammed'e inanma hususunda düştükleri çelişkilerden bahseder. Bu yönüyle Kur'ân-ı Kerîm'e reddiye kültürünün öncüsü demek hatalı bir yaklaşım olmasa gerektir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm, İslâm dışı inançlarla yapılacak mücadelenin “en güzel” metodun benimsenerek yapılacağını bildirir.²⁷

7- İbn Teymiyye'nin el-Cevâbü's-Sahîhi

Tam adı, “*el-Cevâbü's-Sahîh li men Beddele Dîne'l-Mesîh*” olan eser, on ikinci yüzyılda Antakya Saydâ Piskoposu olan Pavlus adındaki Hıristiyan din adamına nispet edilen “*Risâle-i Kıbrisiyye*”ye²⁸ cevap olarak kaleme alınmıştır. İbn Teymiyye'nin ifadesine göre bu risâlenin yazılış amacı geçmişte Müslümanlar tarafından Hıristiyanlara yöneltilen eleştirilere cevap vermek ve Hıristiyanlığı Müslümanlara karşı müdafaa etmektir. Risâle bunu yaparken kendisine bizzat Kur'ân-ı Kerîm'i kaynak olarak sunmakta, Kur'ân-ı Kerîm'de Hıristiyanların geçtiği âyetleri iddialarına bir delil olarak göstermektedir.²⁹ el-Cevabu's-Sahîh'de geçen bilgilere göre tamamı 26 sayfa olan Risâle-i Kıbrisiyye'nin orijinal nüshası Mısır'da Maria Gorgeous kilisesinin müzesinde bulunmaktadır.³⁰ Risâle, içerisinde yer alan altı esasın kabul edilerek bunların başkalarına da benimsetilmesi ilkesini benimser. Bu altı esas şunlardan oluşmaktadır.

a- Hz. Muhammed tüm insanlığa değil sadece Araplara gönderilen bir peygamberdir. Risâle bu yönüyle diğer Hıristiyan Polemik eserlerden farklılık gösterir.

²⁶ el-Kafirûn 109/6.

²⁷ en-Nahl 16/125; el-Ankebût 29/46.

²⁸ Risâlenin asıl adı “el-Kitâbu'l-Mantiki'd-Devle Hani'l-Müberhem 'ani'l-'İtikâdi's-Sahîh ve'r-Re'yi'l-Müstahkim”dir. Bkz. Aydın, *Müslümanların Hıristiyanlara Yazdığı Reddiyeler*, s. 79

²⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahîh*, I, 31.

³⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahîh*, I, 31.

b- Kur'ân'da Hıristiyanlara övgüler bulunmakta bu da Hıristiyanlığın hak din olduğunu göstermektedir.

c- Kutsal kitaplar Hıristiyanların benimsediği başta, Teslis olmak üzere çeşitli inançları onaylamaktadır.

d- Ayrıca bu inançlar aklen ve şer'an doğrudur.

e- Hıristiyanlar, inançlarında şirkin değil tevhidin sınırları içerisinde kalmaktadır.

f- Mesîh İsa, Hz. Mûsâ'dan sonra kemâliyet için gelmiştir. Bundan sonra başka bir peygambere ihtiyaç da yoktur.³¹

Risâle bunlardan başka Hz. Muhammed hakkında çeşitli iddialarda bulunmakta yine bu iddiaları da Kur'ân-ı Kerîm'e dayandırmaktadır. Bu risâle yazıldığı dönemdeki Hıristiyan din adamları arasında zaman içerisinde yaygınlaşarak bu alanda temel bir kaynak olmuştur.³² Risâle bir vesile ile İbn Teymiyye'ye de ulaşmış, kendisi aklî ve naklî deliller ışığında bu risâleye cevap vermek için el-Cevâbüs'-Sahîh'i kaleme almıştır. İbn Teymiyye'nin, el-Cevâbüs'-Sahîh'den başka Hz. Peygamber'e hakaret eden el-Assâk adındaki Hıristiyan'a cevap vermek amacıyla, "*es-Sârimu'l-Meslûl'Âlâ Şâtmi'r-Rasûl*"³³ adında bir eseri kaleme aldığı da bilinmektedir.

Bütün eserlerinde Hz. Peygamber'in sünnetine sarılmanın gerekliliğine işaret eden; bid'atlarla vahyi tehlikeye düşürmeye çalışan akımlarla mücadele eden İbn Teymiyye, el-Cevâbüs'-Sahîh adlı eseriyle İslâmiyet-Hıristiyanlık polemik tarihi içinde de önemli bir konuma ulaşmıştır.³⁴

Bu eserini, kendisine ulaşan risâlenin metoduna bağlı kalarak kaleme alan İbn Teymiyye, zaman zaman konunun dışına çıkarak kendi fikirlerini de açıklamaktan geri kalmaz. Bunlar arasında bid'atlar ve sapkın mezhep ve fırkalarla mücadele etme gayreti en başta gelir. Genellikle tenkitlerine risâle yazarının sözlerini nakletmekle başlar. Daha sonra iddiaları Kur'ân, Sünnet, akıl ve mantık delilleri ile çürütmeye gider. Bunları yaparken tenkit ve cevaplarına önceki kutsal kitaplardan delil getirmeyi de ihmal etmez. Eser birçok fasıldan oluşmaktadır. Bu fasıllar genellikle Hıristiyanların kendi iddiaları için mesnet kabul ettikleri âyetlerin doğru olarak tefsir ve izahı ile başlar. Daha sonra Hıristiyanların dinlerini savunmak ve yüceltmek adına ortaya attıkları iddiaların

³¹ İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahîh*, I, 36.

³² İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahîh*, I, 29.

³³ İbn Teymiyye, Ebû-l Abbâs Takıyyuddîn Ahmed b. Abdu'l-Halîm "*es-Sârimu'l-Meslûl'Âlâ Şâtmi'r-Rasûl*" (Thk. Muhammed Muhyiddin, Abdülhamid), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1978.

³⁴ Aydın, *Müslümanların Hıristiyanlara Yazdığı Reddiyeler*, s. 79.

değerlendirilmesi ile devam eder. Yukarıda açıklanan özelliklerinin yanı sıra eserin, bazı eksik yönleri ile de okuyucuları zorladığı görülmektedir. Bu eksiklerin başlıca sebebi eserin müellifi tarafından yazımı tamamlandıktan sonra tashihinin yapılmamış olmasıdır. Eser her ne kadar 1999 yılında tahkik edilmiş olsa da muhakkiklerin bile izah etmekte zorlandığı yerler görülmekte, bu noktada bir eserin müellifinin bizzat yapması gereken tashih işleminin o eser açısından ne denli önemli olduğu bir kere daha anlaşılmaktadır. Tashih işleminin yapılamayışı bazı dil hatalarına, cümle düşüklüklerine, başlanmış fakat sonuca ulaşmamış konuların ve paragrafların bir çok yerde tekrar edilmesine sebep olmuştur. Müellif herhangi bir fasılda açıkladığı bir konu esnasında, orada geçen bir kavram, selef düşüncesine ters bir tutum ya da inanç esasının tenkit edilmesi amacıyla hareket ederek sayfalarca, bize göre gerekli olmayan, tartışma ve açıklamalara girer ki bu da okuyucunun konudan tamamen uzaklaşarak meseleleri kavramasına engel olur. Esere dair bu eleştirilerin ardından olumlu değerlendirmeleri de şu şekilde sıralayabiliriz. Eser, birçok yönüyle orijinal bilgileri ve farklı bakış açılarını bir arada sunmuştur. Bu bakış açılarını İbn Teymiyye'nin aklını ve zekâsını kullanmaktaki maharetini ve nassları bunlara hamlederken gösterdiği olağan üstü başarısını bilenler hemen fark edecektir. İslâmi birikiminin yanında İbn Teymiyye'nin, önceki kutsal kitaplara (Tevrat, Zebur ve İncile) da hâkimiyetinin oldukça iyi seviyelerde olduğu, bu kitaplardan getirdiği birçok delilin daha önce ve sonra yazılan reddiyelerde görülememesi de onun ve eserinin adına olumlu bir özellik olarak kaydedilmelidir. Ayrıca bu verileri Kur'an'a ve Sünnete hamlederek ardından elde ettiği bulgular ışığında iddialarını ve cevaplarını pekiştirmesi de oldukça önemlidir. Eserin birçok reddiye kitabına göre geniş bir hacimde kaleme alınması, konuların geniş ve anlaşılır bir şekilde ele alınmasını sağlamış; bu da daha fazla konunun daha rahat mecralarda incelenmesine sebep olmuştur. Birçok el yazması olmakla beraber eser'in orijinal nüshası dört cilt olarak bir kaç defa basılarak neşredilmiş, son olarak 1999 yılında; Ali b. Hasen b. Nâsır, Abdülaziz b. İbrahim el-Asker ve Hamdan b. Muhammed el-Hamdan tarafından tahkik edilerek yedi cilt halinde baskısı yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAHRİF KONUSU

1. İbn Teymiyye'nin Tahrif Eleştirileri

İbn Teymiyye, Allah'ın Peygamber gönderme sebeplerinden birisinin de önceki ümmetlerin Allah'ın hükmünde ve kitabında tağyir ve tebdile gitmeleri olduğunu söyler. Bu açıdan bakıldığında Hz. Peygamberden sonra başka bir peygamberin gelmemesi, İslâm dininde ve Kur'ân'da tağyir ve tahrifin olmayacağını göstergesidir.³⁵

Tevrat'taki tahrifi, Tevrat'ın Sâmirî nüshasını³⁶ inceleyerek örneklendiren İbn Teymiyye, bu nüshanın diğer Tevrat nüshaları ile on kelimedede bile ittifak etmediğini söylemektedir. Bunlara bir örnek olarak Sâmirî nüshasında Yahudiler için kıblenin Tûr Dağı olduğu belirtilirken diğer nüshalarda bunun aksi yönünde ibareler olmasını göstermiştir. Zebur'da da tahrifin olduğunu söyleyen İbn Teymiyye bunun kutsal kitaplar içerisinde en çok tahrif edilen kitap olduğunu söylemiştir. O, Zebur nüshaları arasında da tutarlılık olmadığını söyledikten sonra bir nüshada son peygamber Hz. Muhammed'in ismi ve geleceği haber verilirken başka bir nüshada bunun görülmediğini söylemiştir.³⁷

İbn Teymiyye, Hz. Peygamber döneminde Yahudilerle yaşanan bir olayı da tahrifin örneği olarak nakleder. Yahudiler, zina suçu işleyen bir kişiyi mahkeme edilmesi için Hz. Peygamber'in huzuruna getirmişlerdi. Kendi kitaplarında zina suçunun cezası, recm olduğu ve bu zina eden kişi de Yahudilerin önde gelenlerinden birisi olduğu için ona bu cezayı vermeyi uygun görmediler. Farklı bir ceza verilmesi umuduyla meseleyi Hz. Peygambere götürerek ondan bu kişi hakkında hüküm vermesini istediler. Hz. Peygamber hüküm vermeden önce onlara bu suçun cezasının Tevrat'ta ne olduğunu sordu. Ve ilgili Tevrat ibaresini onlara okuttu. Onlar bu ibareyi okurken "recm" kelimesinin üstünü elleriyle kapatıp Hz. Peygamberi aldatmaya

---

³⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 39.

³⁶ Yahudilerle benzer inanç ve ibâdet esaslarına sahip olan ancak onlardan ayrı olarak varlığını sürdüren Sâmirî Yahudi toplumu tarafından benimsenen ve Kitâb-ı Mukaddes'in sadece Tora bölümünden oluşan Kutsal Kitap. . Salihoglu, Mehmet, "Samiriler", *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVI, 80.

³⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 42-43.

teşebbüs ettiler. Ancak Hz. Peygamber durumun farkına vardı ve onların bu suçunu ifşa etti. İbn Teymiyye'ye göre bu olay tağyir yoluyla yapılan lafzî tahrife örnektir.³⁸

İbn Teymiyye, aşağıda meâli verilen Mâide Sûresinin 45. âyetinin nâzil olmasına da sebep olan bir başka olayı da şöyle anlatır: Yahudilerden Benî Kureyza ve Benî Nadr kabileleri, aralarında çıkan diyet meselesindeki ihtilâfî açıklığa kavuşturmak için Hz. Peygambere gelmişler. Hz. Peygamber onların diyeti zayıftan aldıkları halde güçlü kimselerden almayarak ayırım yaptıklarını belirtmiş, bunun Tevrat'a da muhalif olduğunu söylemiştir.³⁹

*“Tevrat'ta biz onlara şöyle yazdık / farz kıldık: “Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak ve dişe diş gerekir. Yaralanmalarda da kısas vardır. Fakat kim hakkından vazgeçer de bağışlarsa bu onun günahlarına kefarettir. Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridirler.”*⁴⁰

İbn Teymiyye, dünya genelinde birbiriyle tutarlı olmayan birçok farklı Tevrat ve İncil nüshası olduğu için tahrifin sınırlarını belirlemenin mümkün olmadığını belirtmekle beraber bunun belli âyetlerde meydana geldiğini ve her iki kitabın tahrif edilmemiş kısımlarının da olduğunu söylemektedir. O, bu görüşünü aşağıda meâli verilen Kur'ân âyetleriyle de destekler. *“Onlar, içerisinde Allahın hükmü bulunan Tevrat kendi yanlarında olduğu halde, nasıl senin hükmüne başvurabiliyorlar ve sonra da (önerdiğin hükümden) yüz çeviriyorlar.”*⁴¹

*“O halde İncil ehli, Allahın onda indirdikleriyle hükmetsinler.”*⁴²

İbn Teymiyye bu âyete göre İncil'de hüküm bildiren âyetler olduğunu bunların bugün mevcut olmadığına göre lafzî bir tebdilin İncil'de vaki olduğunu söyler. Ayrıca bu âyet Hıristiyanların iddia ettiği gibi şu anki İncilin sahih olduğuna da delâlet etmez. Çünkü hüküm bildiren âyetleri mevcut değildir.⁴³ İbn Teymiyye bu âyetin Hamze kıraatinde *“İncil ehli Allahın indirdiğiyle hükmetsinler diye”* anlamına gelecek şekilde

³⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 430. Konuyla ilgili bkz. Buhârî, Buhârî, Buhârî, Muhammet b. İsmail Ebû Abdillâh (256/870), *Sahîh-u Buhârî*, (thk. Muhammet Fuat Abdu'l-Bâki), Dâr-u İbn Hazm, Beyrut, 2003, “Tefsîr”, 77.

³⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 433-434.

⁴⁰ el-Mâide 5/45.

⁴¹ el-Mâide 5/43.

⁴² el-Mâide 5/47.

⁴³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 422-424.

okunduğunu bununla İncilin, içerisinde hüküm barındırma özelliği taşımadığının beyân edilerek muharref bir kitap olduğunun anlaşıldığını söyler.⁴⁴

İbn Teymiyye Hristiyanların dinlerinde ve kitaplarında tahrife gitmelerinin onların şeriatlarına bakıldığı zaman anlaşılacağını söyler. Çünkü onlar Hz. İsa'dan sonra kendilerine haram kılınan domuz'u yemeği mubah kabul ederek, namazı doğu yönüne doğru kılarak, oruc'un günlerinde ilâve, eksiltme ve değiştirme yaparak, kiliselerinde tasvirler bulundurarak, haç'a ta'zimde bulunup rahiplere ittibâ ederek dinlerinde olmayan bir çok şeyi uydurma yoluna gittiler. Burada saydığımız ve şer'an kendilerine haram olan bu bidat'ları yaparak dinlerinde ve kitaplarındaki birçok şeyi değiştirdiler.⁴⁵ Hristiyanlar, Hz. İsa'nın yapmadığı bir çok şeyi icat etmek suretiyle dinlerinde ve şeritlerinde tahrifat yapmışlardır. Burada din büyükleri hem öncü hem de yol gösterici olmuştur. Çünkü Hz. İsa, insanlara doğuya doğru namaz kılmayı, bahar mevsiminde oruç tutmayı, Noel kutlamasını emretmediği gibi vaftiz ile ilgili bir hüküm de koymamıştır. Bilakis insanlara bunları din büyükleri emretmiştir.⁴⁶

İbn Teymiyye'ye göre İncil, Hz. İsa döneminde yazılmamış; göğe yükseldikten sonra arkadaşlarından Matta ve Luka tarafından bir İncil nüshası yazılmıştır. Ne yazık ki bu nüsha mütevâtir derecesine ulaşacak bir sayıda olmayan bir topluluk tarafından ezberlenip nakledilmiştir. Bu da bu nüshanın sıhhat derecesini tartışmalı hale getirmiştir. Sonraki dönemlerde bu nüshaya ilaveten Hz. İsa'dan sonra yaşayan ve onu görmeyen Markos ve Luka tarafından yazılan ve Hz. İsa'nın bazı sözleri ile haberlerinin yer aldığı bir başka incilin daha yazılmıştır.⁴⁷

İbn Teymiyye, İncilleri incelediğinde onlarda, bu kitapların ne Allah kelâmı olduğuna dair ne de Hz. İsa'nın onları Allah'tan getirdiğine dair bir ibareye rastlamadığını söyler. O'na göre İnciller bir şiir kitabının ötesine geçememiştir. Ve hiçbir âyetinde "bu Hz. İsa'dan nakledildi" şeklinde bir not da yer almaz.⁴⁸ Geçmiş ulemânın Tevrat ve İncilin tamamında bir tahrif olmamakla beraber kısmen tahrif ve tebdile uğradığını bu sebeple de bu kitaplardan her hangi şekilde bir delil getirilemeyeceğini belirtir.⁴⁹

⁴⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 422.

⁴⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 18.

⁴⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 29-30.

⁴⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 397; III, 22.

⁴⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 22.

⁴⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 95.

İbn Teymiyye, Hıristiyanlar'ın İncil'de tahrifin olmadığını ve bunun yeryüzündeki bütün İncil nüshaları için (farklı dillerde yazılan) geçerli olduğunu iddia ettiklerinden bahseder. Ancak o, bunu imkân dâhilinde görmez ve bunu veciz bir yorumla şöyle aktarır: “Yeryüzünün çeşitli merkezlerine dağılmış durumda olan İncilleri tetkik etmek için bütün dillere aynı anda vakıf olmak ve bunun incelemesini yapıp daha sonra tahrif yok demek, tahrifin olduğunu iddia etmekten daha güçtür. Bütün bu nüshaların tamamının birbiriyle uyumlu olduğunu söylemek İncil'de tağyir yoktur demekten daha zordur. Ayrıca Hıristiyanların, asıl tahrifatın Kur'ân-ı Kerîm'de olduğunu söylediklerini de aktarır.⁵⁰ Bu gün de zaman zaman bazı batılı müsteşriklerden duyduğumuz bu iddianın cevabında da şunları söyler:

“Bu, cahilce yapılan bir iddiadır. Çünkü bu tür iddiaların hedefi olan Müslüman âlimlerin, ne kadar araştırmacı olduğu, çalışmalarında ne kadar titiz olduğu ve Müslümanların dinlerinin de Hıristiyanlarınkiyle kıyaslandığında ne kadar işlevsel, sağlam, canlı ve güncel olduğu bu tür söylemleri daha başından çürütür.” İbni Teymiyye bu hususta şu Kur'ân âyetini cevap olarak verir: “*Eğer Allah'ın (seni uyarmak ve gerçeği bildirmek suretiyle) sana lütuf ve rahmeti olmasaydı onlardan bir topluluk seni kesinlikle yanılmaya karar vermişlerdi. Fakat onlar artık kendilerinden başkasını yanılıp saptıramazlar. Ve sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana kitabı ve (onun uygulanış biçimi olan) hikmeti (sünneti) indirmiş ve sana bilmediklerini öğretmiştir. Doğrusu Allah'ın senin üzerinde çok büyük bir lütfü vardır.*”⁵¹

İbn Teymiyye Kur'ân'ın muhafaza edilmesi meselesiyle ilgili olarak şunları söyler: “Kur'ân-ı Kerîm'de tahrif yapmak hattâ ondaki bir âyeti bile tebdil etmek, Kur'ân-ı ezbere bilen on binlerce kişi varken imkân dâhilinde değildir. Aynı şey ne Tevrat için ne İncil için geçerlidir. Çünkü her iki kitabı ezbere bilen kişiler sadece önde gelen âlimlerdir.⁵² Kur'ân tek bir dil ile nâzil olmuş ve o dil üzerine cem edilmiş ve yine aynı dilden çoğaltılmıştır. Öğrenilip ezberlenmesi de aynı dil ile yapıldığı için onda tahrif ve tebdil gibi bir şeyin olması mümkün değildir.⁵³

Müslümanlar, kitaplarını nâzil olmaya başladığı andan itibaren kayıt altına almaya ve ezberlemeye başlamışlardır. Onun nüzûl'ü tamamlandığında toplumda hatırı sayılır sayıda hafızlar vardı. Ancak bu durum İncil için geçerli değildir. Başlangıcında

⁵⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 42.

⁵¹ en-Nisâ 4/113.

⁵² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 13-14.

⁵³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 4-5.

da sonrasında da onu ezberleyen kişi sayısı çok azdı. Bundan dolayı yazıya ilk aktarıldığı andan itibaren mânâ ve lafızları tahrif edilmekten kurtulamamıştır.⁵⁴

Hz. Peygamber'in tevâtür yoluyla gelen hadisleriyle kıyaslandığında bile hadislerin İncil'den daha sağlam olduğu görülür. Çünkü hadis mecmualarında farklı lafızla gelen birden fazla hadis için bile ayrı ibareler ve kayıtlar vardır. Ve şu bir gerçektir: Müslümanlar hadisleri kabul etme hususunda bu alanın uzmanlarının genelini (hadis âlimlerinin) ittifakını ve onayını aramışlardır. İncil'de ise böyle bir şey söz konusu değildir.⁵⁵

Buradaki ittifaktan kasıt şunlardır: İlk başta o sözün sâdır olduğu peygamberin sıdkı, zaptı, mucizeleri ve yaşantısı iyi bilinmeli. O sözü ondan nakleden kimsenin (râvi) doğruluğu hakkında ümmetin ittifakı olmalıdır. Hadiste emredilen şeyi yapmaya ümmet açısından ittifak edilecektir. Ayrıca hadisin kabulünde de belirli bir ittifak aranmalıdır. Verilen hadisin aksine veya da butlanına sebep olacak, başta Kur'ân âyetleri olmak üzere herhangi bir karine olmayacaktır.⁵⁶

Hz. Peygamberden gelen haberleri, sahâbîler dâhil olmak üzere yüzlerce kişi naklediyor. Eğer yalan veya yanlış bir söz varsa bir hadis bu kadar insan tarafından aynı anda nakledilmez ve yine hadiste bir yanlışlık var ise herkes aynı anda bu hadisin doğru olduğuna ittifak etmez.⁵⁷ Yine Hıristiyanlar Kur'ân'ın hadislerle tahrifata uğradığını iddia etmektedirler. Bu, kabul edilmesi imkânsız bir iddiadır. Çünkü Kur'ân mu'cizdir. Kim olursa olsun karşısındakini âciz bırakır. Ayrıca o, Arapça bir lafızla nazil olmuştur. Onun lafzında anlamı değiştirmeden dahi olsa bir değişiklik yapmak ittifakla haramdır. Yukarıda da belirtildiği gibi Kur'ân yeryüzüne inmeye başladığı andan itibaren kayıt altına alınarak muhafaza edilmiştir. Bunlara rağmen böyle bir şeyi ileri sürmek bir cehâlettir.⁵⁸

2. Kur'ân'ın Tahrife Dair Eleştirileri

Tahrif konusu Kur'ân'ı Kerîmde geniş bir boyutta ele alınmaktadır. Ehl-i Kitabın eleştirilmelerine sebep olan Tahrif, onların müşterek olarak işledikleri cürümlerin başında gelen bir eylem olmuştur. Bu yönüyle, tefsirlerde ve kelim âlimlerinin kaleme

⁵⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 26.

⁵⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 24.

⁵⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 25.

⁵⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 25.

⁵⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 21–21.

aldığı reddiye türü eserlerde bir hayli incelenmiş, dolayısıyla geniş bir yer kaplamıştır. Tahrif konusu İslâmiyet için olduğu kadar diğer dinler için de (Yahudilik ve Hıristiyanlık) ciddi olarak ele alınması gereken bir konudur. Mesele İslâm açısından bir polemik ve eleştiri konusu olarak irdelenirken, bu dinlerin temsilcileri konuya savunma psikolojisi ile yaklaşmakta, konunun objektif ve bilimsel bir metotla araştırılıp din mensuplarının aydınlatılması için adım atmaktan geri durarak âdeta bir inkâr politikası izlemektedir. Kannatimizce bu konunun Kur’ân-ı Kerîmde, on dört asır önce ele alınmış olması bile ehl-i kitabı meselenin incelenmesi için harekete geçirmeye yeterli bir sebeptir. Durum böyle olunca her iki dine mensup inananlar, (yahudi ve hıristiyanlar) meselenin doğrudan tarafı olmuştur. Konunun incelemesine geçmeden önce bazı hususların belirtilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Yukarıda da bahsedildiği gibi tahrif konusu ehl-i kitabın dinleri adına yaptıkları en kötü faaliyetlerden birisi olmaktadır. Bu sayede Allahın kendilerini mükellef tuttuğu birçok sorumluluğu yerine getirmemenin de hukuken zeminini hazırlamışlardır. Şüphesiz bu mükellefiyetlerin birçoğu emroldukları şeriatlarının gereklerini yerine getirmek, Allah’ın kendilerinden beklediği kulluk sorumluluğunu hakkıyla yapmak ve inançlarına her hangi bir şirk vs. unsuru karıştırmamak şeklinde özetleneceği gibi Kur’ân’ın ilâhî buyruğuna muhatap olmuş bu kitlelerin tahrif ettikleri kitaplarında da özellikleri bildirilen Hz. Muhammed’in son peygamber olduğunu kabul ederek ona iman edip tabi olmak olarak belirtilebilir. Bu yükümlülükler aynı zamanda onların bu tahrif cürümünü işlemelerine de sebep olmuştur.

Kur’ân müfessirlerinden Taberî, tahrifi yapanların Yahudiler, tahrif edilen kitabın ise Tevrat olduğunu açıkladıktan sonra, tahrifin mahiyetine değinmekte ve Yahudilerin Tevrat’taki helâlleri haram, haramları helâl, hakkı batıl, batılı hak haline getirdiklerini ifade etmektedir. Taberî’ye göre tahrif, mânânın ve hükümlerin değiştirilmesidir.⁵⁹ Ayrıca Taberî, tahrif konusunda Hıristiyanları doğrudan eleştirmemiştir. O, Tahrif konusunu ele aldığı âyetlerde geçen “kelimelerin değiştirilmesi” ile kelimelerin işaret ettiği hükümlerin kastedildiğini söyler. Bu açıdan bakıldığında Taberî, lafzen tahrif yerine mânânen tahrifi öne alarak meseleye bakar. Kur’ân’da geçen “يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ” (yüharrifûne’l- (yüharrifûne’l-
“ (yüharrifûne’l- kelime an mevâzihi) ve “يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَدْرِ مَوَاضِعِهِ” (yüharrifûne’l-

⁵⁹ Taberî, , Ebû Cafer b. Cerîr Muhammet (310/923), *Câmiu’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l Kur’ân* (thk. Mahmut Şakir), I-XXX, ts, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l ‘Arabiyye, Beyrût I. 367-369.

kelime min ba'di mevâzî'ihî)⁶⁰ tabirleri, Taberî'ye göre anlam bakımından bir fark doğurmaz; bunlarla kelimelerin işaret ettiği hükümler kastedilmiştir. Yahudiler kutsal kitaplarında geçen metinlerin lafzını değil onların ihtiva ettiği anlamları metnin orjinal anlamından farklı bir anlama kaydırarak değiştirmişlerdir.⁶¹

Fahreddin Râzî'ye göre ise tahrif iki şekilde gerçekleşmiş olabilir:

1- Lafızda tahrif yapmak. İbaredeki lafzın yerine başka bir lafız koymakla veya orada yer alan lafzı değiştirmekle veya da ilâve lafızlar getirerek ibareyi kısmen ya da tamamen değiştirerek mümkün olur. Bakara Suresi 78. âyette geçen “kitabı elleriyle yazanlar” sözüyle bu şekil tahrif kastedilmiştir.

2- Mânâ'da tahrif yapmak. Bâtıl kuşklar, bozuk yorumlar ve çeşitli kelime oyunları ile bâtil mânâyı, gerçek anlamların yerine oturtmak suretiyle yapılan tahriftir. Âl'i İmrân Suresi 78. âyette buna işaret edilmiştir.⁶²

Her iki durumda da şekil farklılığının dışında bir farklılık olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü önemli olan tahrifin bir şekilde yapılmış olmasıdır. Aralarındaki fark belki şu olabilir: Birinci kısımdaki tahrif, lâfzen tahrifatın mümkün olduğu yerlerde yapılmış olabilir. Buralarda manâ tahrifi yapmaya ya gerek yoktur; ya da mümkün olmamıştır. İkinci kısımda ise lâfzî tahrifin yapılamadığı yerlerde anlamın tevil yoluyla değiştirildiği anlaşılmaktadır. Bununla lafzı tahrif edilmemiş veya bir şekilde edilememiş ibarelerin, zihinlerdeki karşılığının amaçlanan doğrultuda değiştirilmesi gerçekleşmiştir.

Elmalılı Hamdi Yazır ise tahrifin şu şekilde olabileceğini söyler:

a) Lafız tahrifi: Elmalılı bu tür tahrifin özellikle tercüme esnasında meydana gelebileceğine dikkat çekmektedir.

b) Tefsir ve açıklamalarda yapılan mânâ tahrifi: Yahudilerin Hz. Peygamberle konuşurlarken kelimeleri eğip bükerek yaptıkları tahrifler bu sınıfa örnektir.⁶³

Kur'ân-ı Kerîm'de tahrifi farklı şekillerde tanımlayan başka kullanımlar da vardır. Kur'ân, tahrif ve bu maksatla yapılan çeşitli eylemlerin hangi yollarla yapıldığını bizlere bu kavramlarla haber vermektedir. Sıralamak gerekirse bunlar; “b-d-l”, “k-t-m”,

⁶⁰ En-Nisâ 4/46; el-Mâide 5/41.

⁶¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, III, 376-377.

⁶² Râzî, Ebû Bekir Fahrüddîn Muhammet b. Ömer (1209/606), *et-Tefsiru'l Kebîr*, I-XXXIII, et-Tab'atu's-Sânî, (nşr. Muhammed Ali Beyzavî), Dâru'l Kütübi'l 'İlmiyye, Beyrut, 2004, I, 123-124.

⁶³ Yazır, Elmalılı Hamdi (1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul, ts. XI, 567.

“n-s-y”, “l-v-y”, “l-b-s” fiilleridir. Aşağıda analizini yaptığımız bu fiillerin her biri tahrif kavramıyla belirli bir ilişki içerisinde olup onu açıklayıcı bir unsur olarak Kur’ân-Kerîm’de geçmektedir.

Tebdil: Bir şeyi başka bir yere koymak anlamına gelen tebdil, eşyadaki asıl ve öz’ün aynı kalarak, suretin bir başka hal alması şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁴ Yani lafız konulduğu gibi bütünlüğünü korurken mânânın bu ilk konulduğu anlamının dışına çıkartılmasıyla kelamın mefhumunun değiştirilmesidir. Kur’ân’da buna şöyle işaret edilmiştir: “*Derken o zalimler, onu kendilerine söylenenden başka bir sözle değiştirdiler. Biz de yaptıkları kötülüklerden dolayı o zulmedenlerin üzerine gökten bir azap indirdik.*”⁶⁵

Kitmân: “sözü örtme, gizleme”; anlamına gelen bu kelime, Ehl-i Kitaba yöneltilen tahrif eleştirilerinin içinde yer almaktadır. Kur’ân-ı Kerîm, Ehl-i Kitabın bile gerçeği gizlediklerini ifade etmektedir.⁶⁶ Kur’ân’da bu fiilin yer aldığı âyetler, gizleme eyleminin Yahudi ve Hıristiyanlar tarafından yapıldığını, gizlenen şeyin de kısmen, Hz. Peygamber’in risâlet müjdesinin yer aldığı Tevrat ve İncil lafızları kısmen de bu kitaplardaki hüküm ifade eden âyetler üzerinde yapıldığını haber verir.⁶⁷

Lebs: Bir şeyi örtme mânâsına gelen bu kelime, gerçeği olduğundan farklı, zıt bir şekilde ortaya koymak, karıştırmak, bir şeyi başka bir şeye benzer hale getirmek anlamlarına gelmektedir.⁶⁸ Hakkı bâtil ile kaplamak anlamında, Kur’ân’da Ehl-i kitap hakkında kullanılmıştır. Şöyle ki: “*Hakk’ı bilip duruyorken onu bâtil ile karıştırıp gizlemeyin*”

“*Ey Kitap ehli, hakkı bilip duruyorken onu niçin bâtil ile karıştırıp gizliyorsunuz?*”⁶⁹

İbn Kesîr, İbn Abbas’tan gelen bir rivâyete dayanarak burada “hakk” kelimesi ile Hz. Muhammed (a.s.)’in kastedildiğini söyler.⁷⁰

⁶⁴ Râgıb, *Müftedât*, s. 735.

⁶⁵ el-Bakara 2/59.

⁶⁶ Âl’i İmrân 3/71.

⁶⁷ Zemahşerî, Ebu’l-Kasım Cârullah Muhammed b. Ömer (538/1144), *el-Keşşâf ‘an Hakâik-i Ğavâmidi’t-Tenzil ve Uyûni’l-Ekâvili fî Vucûhi’t-Te’vîl*, I-IV, (thk. Muhammed Abdu’s-Selam Şahin), et-Tab’atu’r-Râbia, Dâru’l Kütübi’l ‘İlmiyye, Beyrut, 2006, I, 365; Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, III, 326.

⁶⁸ Râgıb, *Müftedât*, s. 735; Cürcânî, Ali b. Muhammed eş-Şerif (816/1413), *Kitâbü’t-Ta’rifât*, Dâru’l-Nefâis, Beyrut, 1996, s. 91.

⁶⁹ el-Bakara 2/42; Âl’i İmrân 3/71.

⁷⁰ İbn Kesîr, İsmâil b. Amr (774/1373) *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, I-IV, Dâru’l Hadîs, Kahire, 2003., I, 243.

Fahreddîn Râzî, bu âyete göre bir insanın iki şekilde saptırılabilceğini belirtir. Birincisinde eğer bir kimse hakkın delillerini işitmişse, onu saptırmak ondaki bu delilleri karıştırıp bulandırmak ile olur. İkinci durumda ise eğer o kişi söz konusu delilleri işitmemiş ise bu delilleri ondan gizlemek ve onlara ulaşmasına mani olmakla saptırmanın mümkün olacağını söyler. Bu âyet, her iki duruma sırasıyla işaret etmektedir. Birinci durumda L-B-S fiiliyle kastedilen “hakk’ı batılla karıştırmayın” ifadesi, insanların zihinlerinde var olan gerçek bilgilerle bâtıl şeyleri karıştırarak onları bulandırmayın; güncel tabirle zihinleri bilgi kirliliğine maruz bırakmayın şeklindedir. İkinci durumda ise gerçekleri gizleyerek insanların bunlara ulaşmalarını engellemeyin şeklinde anlaşılmaktadır. Tevrat ve İncil’de geçen Hz. Muhammed ile ilgili âyetler, istidlale ihtiyaç duyan kapalı metinler idi. Ancak ehl-i kitabın bilginleri, bir takım şüpheler atmak suretiyle, bu nassların delâlet yönlerini bulandırıyorlardı.⁷¹

Leyy: Bir şeyi eğip, bükerek, onu dümdüz ve dosdoğru olmaktan çıkarma anlamına gelir. Bu anlamda ipi eğip bükme için de kullanılmıştır. Kavram olarak ise konuşma sırasında muhatabın, sözü anlamaması için dili eğip bükerek lafzın telaffuzunu değiştirmek; böylece muhatabı yanıltmaktır.⁷² Yahudilerin Hz. Peygamber’le diyalogları esnasında zaman zaman terbiye ve saygı sınırlarının dışına çıkarak sarf ettikleri çirkin ifadeler ile ellerindeki Tevrat’ta yer alan Hz. Peygamber’in vasıflarının geçtiği ibarelerdeki kelimeleri gramer açısından değişikliklere uğratarak anlamı değiştirmek amacıyla yaptıkları tahrifler bunlara örnektir.⁷³ Âl’i İmran 78. âyetinde de geçen “leyy” terimi, konuşan kişinin, lafzı kendi mânâsının dışında başka bir mânâ ile örtmesi anlamına da gelmektedir.

*“Ehl-i Kitaptan bir grup, dillerini eğip bükerek kitabı (başka şekilde) okurlar ki, siz onu kitaptan zannedesiniz! Hâlbuki o, kitap’tan değildir. Onlar: “Bu Allah katındandır.” derler. Hâlbuki o, Allah katından değildir.”*⁷⁴ İncil’de geçen bazı lafızlar buna misâl olarak verilebilir. Örneğin, Hz. İsmâ’nın “Allah’ın Oğlu”, “Allah’ın, onun babası” veya “insanların babası” olarak isimlendirilmesi. Mecazi bir kullanım sebebiyle olmuştur. Fakat bazıları realiteyi sadece Mesîh olayı içerisinde dile getirerek mânâyı çarpıtmakta ve mecâzî mânâdan hakîkî mânâyâ geçiş yapmaktadır. Yani onlar lafzı, Kitabın murat ettiği mânânın dışında bir mânâ ile tefsir eder ve “Kitap bunları ihtiva

⁷¹ Râzî, *et-Tefsîru’l Kebîr*, III, 41.

⁷² Râgıb, *Müftedât*, 752; Râzî, *et-Tefsîru’l Kebîr*, III, 94.

⁷³ en-Nisâ 4: 46.

⁷⁴ Âl-ü İmrân 3/78.

ediyor” diyerek insanların kafalarını karıştırırlar. Benzer açıklamalar Menar tefsirinde de Reşit Rıza tarafından yapılmıştır.⁷⁵

Râzî, tefsirinde bu âyette tahrifin nasıl geliştiğini şöyle aktarır: “Âyette belirtildiği gibi tahrif, ehl-i kitabın bir kesimi tarafından yapılmıştır. Eğer tamamı tarafından yapılmış olsaydı bu durum tahrif edilecek yerler üzerinde mutabakat yapmayı zorlaştırırdı. Özellikle tahrif edilecek kısım, bu küçük topluluğun menfaatini ilgilendiren konularda olursa o zaman bu mutabakat daha kolay sağlanacaktır. Bilginlerden oluşan bu grup muharref metinlerin Allah katından olduğunu söyleyerek sıradan halka bunları sunmuş böylece tahrif edilen metinler yaygınlaşmaya başlamıştır. Ayrıca Râzî burada tahrifin lâfzen yapılmasının umûmî bir kabûl’ü gerektireceğini; mânen yapılmasının ise daha husûsî bir çevrede kabul görebileceğini belirtir.⁷⁶

“Leyy” kavramı, Menâr Tefsiri’nde “dili eğip bükme” söze gerçek anlamının dışında bir mânâ vermek olarak açıklanmaktadır. Buna örnek olarak da, İncillerde “oğul” ve “baba” kelimelerinin kullanımı gösterilmektedir. Bu kullanımlar aslında mecâzîdir; ancak bazı kimseler bu ifadeleri yanlış bir şekilde tefsir etmişlerdir. Böylece onların bu yanlış yorumlarıyla okudukları kitap, aslında Allah’ın İndirdiği kitap olmaktan çıkmıştır.

Seyit Kutub göre ehl-i kitaptan tahrifi yapan bu kesim, İncil’de geçen ve mecâzî anlamlar ifade eden cümleleri alıyorlar. Onlarla dillerini eğip büküyor, onları başka anlamlara çekiyor, metinlerden bir takım anlamlar çıkartarak uydurdukları şeyleri kitlelere, “Allah’ın kitabından gerçekler” diye sunuyor ve Allahın söylemediği şeylere “Bunlar Allah’ın dedikleridir” demeye kalkışıyorlardı. Onlar bunu yapmakla Hz. İsa’nın ve onunla beraber “Kutsal Ruh”un ulûhiyetini ispatlamayı amaç ediniyorlardı. Çünkü onlar Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlüsüne inanıyorlar, bunların üçünü bir varlığa, yani tek Allah’a indiriyorlardı.⁷⁷

Nisyân: Kutsal kitapların unutulması şeklinde ifade edilen bu kavramla Yahudiler suçlandığı gibi Hıristiyanlar da suçlanmıştır. Kur’ân-ı Kerîm’de, “*Biz Nasrânîleriz (Hıristiyanlarız)*” diyenlerden de sağlam bir söz almıştık ama kendilerine verilen emir ve öğüdün önemli bir kısmını unutmuşlardı. Biz de o yüzden

⁷⁵ Kutup, Seyit (1966), *Fî Zılâli’l-Kurân*, I-XVI, (trc. Hakkı Şengüler, Emin Saraç, Bekir Karlığa) Hikmet Yayınları, İstanbul, ts., II, 335-336; Reşid Rıza, *Tefsîru’l-Menar*, III, 345.

⁷⁶ Râzî, *et-Tefsîru’l Kebîr*, VIII, 94-95.

⁷⁷ Kutup, Seyit *Fî Zılâli’l-Kurân*, II, 336.

aralarına kıyamete kadar sürecek bir düşmanlık ve kin salmıştı! Allah, (kıyâmet günü) yaptıklarını bir bir haber verecek, hesabını soracaktır.”⁷⁸ buyrulmaktadır. Bu âyetteki Nisyân ile ilâhî kitapların tarihi akış içerisinde nazil oldukları haldeki asıllarının korunamamış olmaları kastedilmektedir. Genel anlamda nisyân’ın hem gerçek hem de mecazî anlamda gerçekleştiği düşünülmektedir. Mâtürîdî’ye göre, âyetteki “önemli kısmı unutmak”tan maksat; Allah’ın birliğine inanmamak, Peygamberlerin ve Kitapların tamamına tabi olmamak ve inkâr edenlerin, bu esaslara inanmama hususundaki nasipsizlikleridir. Tamamı ezberlenmemiş bir kitabın bir kısmının unutulmasının söz konusu olmayacağı ve de Allah’ın kullarını unutmaktan mesul tutmayacağından dolayı “Nesiye” fiili bazı müfessirler tarafından “terakû” (terkettiler) şeklinde tefsir edilmiştir. Buradaki maksat “Kitab”ın bir bölümünü kasten terk”tir.⁷⁹

3. Hıristiyanların Kur’ân’ı Kendi Arzuları Yönünde Yorumlama Girişimleri ve Eleştiriler

Hıristiyanlar, Kur’ân’ı Kerîm’de kendileriyle ilgili âyetlerden bazılarını delil getirerek kendilerinin hak yolda olduğunu iddia etmişlerdir. Bu âyetlerden birisi de Âl’i İmran sûresi 113. âyetidir. Bu âyette: “*Kitap ehlinde dost doğru yürüyen bir topluluk da vardır. Gece boyunca Allahın âyetlerini okurlar.*”⁸⁰ buyrulmaktadır. Hıristiyanlar bu âyete göre kendilerinin doğru yolda olduklarına inanmışlardır. Ancak İbn Teymiyye bu âyetin aynı sûre ve aynı bağlam içinde gelen 111. ve 112. âyetlerden sonra indiğini söylemiştir. O âyetlerin anlamı da şöyledir: “*Onlar, (ehli kitap) buldukları her yerde aşağılık durumda olacaklardır! Sürekli Allahın âyetlerini inkâr ettikleri ve zalimce peygamberleri öldürdükleri, Allahın buyruklarına karşı geldikleri ve sınırlarını aştıkları için Allahın gazabına uğramışlar ve üzerlerine aşağılık damgası vurulmuştur*”. Ayrıca İbn Teymiyye 113. âyette geçen Allahın övgüsüne mazhar olmanın, onun gönderdiği son peygamber olan Hz. Muhammed’e inanmakla mümkün olacağını söyler. Bu hususu Âl’i İmran sûresinin 199. âyeti daha iyi açıklar. Orada şöyle buyrulur: “*Kendilerine kitap verilenlerden gerçekten Allah’a saygıyı elden bırakmaksızın ve Allahın âyetlerini az bir pahaya satmadan Allaha inanan ve hem size hem de kendilerine indirilene iman edenler vardır. İşte yalnız onlardır Rableri katlarında mükâfatları verilecek olanlar.*”⁸¹

⁷⁸ el-Mâide, 5/14.

⁷⁹ Biçer, *İslâm Kelâmçılarına Göre İncil*, s. 91.

⁸⁰ Âl’i İmran 3/113.

⁸¹ en-Nisâ 4/199.

İbn Teymiyye'ye göre bu âyet, Hıristiyanken Müslüman olan Habeş hükümdarı Necâşi ve onun halkından bazı kimseler hakkında nazil olmuştur. İbn Teymiyye Ehl-i Kitabın Kur'ân'da övüldüğü âyetlerin kapsamının Hıristiyanlarla sınırlı olmadığını söyler. Bu âyetler aynı zamanda Yahudileri de kapsar. Ayrıca övgü sadedinden olan bu âyetlerin zaman ve kişilere göre de sınırlı olduğunu söyler. Bunların ya Hz. peygamber gönderilmeden önce gerçek Hıristiyanlık ve Yahudilik üzerinde olup bu şekilde ölmüş kimseler hakkında ya da Hz. Peygamber gönderildikten sonra kendi dinlerini bırakıp ona ve onun getirdiklerine inanan mü'minlere hitâb ettiğini söyler.⁸²

Hıristiyanların bu iddialarından bir tanesi de şu âyete dayanmaktadır: “Eğer Allah bazı insanları bazılarıyla def etmeseydi (yeryüzünde kargaşa çıkar) Sâbiî, Mecûsi, Hıristiyan, Yahûdi, mabetleriyle, içlerinde Allah'ın adının çokça anıldığı mescitler yele bir edilirdi.”⁸³ İbn Teymiyye Hıristiyanların, âyette zikredilen Yahûdi ve Hıristiyan mabetleri olan mânâstır, kilise, sinogok'ların Müslümanların ibâdethanelerinden önce zikredilmesi ile bir ta'zîm fikrine kapılarak kendilerini üstün ve övülmüş bir mertebede gördüklerini hattâ Müslümanların ibâdethanelerinin (mescitlerinin) bir niteliği olan Allah'ın adının çokça anıldığı yerin aslında kiliselere ait bir sıfat olarak kabul ettiklerini belirtir.⁸⁴ İbn Teymiyye bu iddiayı şöyle cevaplar: Âyette belirtilen ve ehl-i kitaba ait olan ibâdethaneler bu dinlerin tahrif ve tebdile uğramadan önceki zamanlarını kapsar. Bu dinlerin yürürlükte kaldığı ve neshedilmediği dönemlerdeki ibâdethaneler kastedilmiştir. İbn Teymiyye, Taberî ve Dîhak'a dayanarak yaptığı değerlendirmede, bu mekânlarda Allahın isminin bir derece de olsa zikredildiğini bu yüzden de söz konusu âyette isimlerinin yer almasının doğal olduğunu ancak Hıristiyanların iddia ettiği gibi âyete kendilerinin övüldüğüne dair özel bir anlam yüklenemeyeceğini söyler.⁸⁵

Hıristiyanlar bu konudaki iddialarını aşağıdaki âyetlere dayandırarak sürdürürler: “Hiç kuşkusuz, ister îman edenlerden olsun isterse Yahudi, Hıristiyan ve Sabîiler'den olsun her kim Allaha ve âhiret gününe inanır da doğru ve yararlı işler yaparsa, işte onlar rabbleri katında mükafatlarını alacaklardır. Onlara asla bir korku yoktur. Onlar üzüntü duymayacaklarıdır!”⁸⁶

Hıristiyanlar bu âyette geçen “Yahudi, Hıristiyan ve Sabîiler'den olsun her kim Allaha ve âhiret gününe inanır da doğru ve yararlı işler yaparsa, işte onlar rabbleri

⁸² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 211–212.

⁸³ el-Hac 22/40.

⁸⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 215.

⁸⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 225.

⁸⁶ el-Bakara 2/62, el-Maide 5/69.

katında mükafatlarını alacaklardır.” cümlesinin kendilerini methettiğini iddia etmektedirler. İbn Teymiyye’ye göre bu âyette övülen din müntesiplerinden Mü’minler’le Hz. Muhammed’e inananlar, Yahudiler ve Hıristiyanlar’la da dinlerin tebdil ve tahrife uğramadan önceki dönemde yaşayıp Hz. Musa ve Hz. İsa’ya ve tâbi olanlar kastedilmektedir. Hz. Muhammed peygamber olarak gönderildikten sonra Yahudi ve Hıristiyanlık nesh edilmiş ve bu dinlere mensup olan kimseler Hz. Muhammed’e inanmaya ve İslâm’a girmeye davet edilmiştir. Ancak onlar Kur’an’da da beyan edildiği gibi “Allah’la peygamberinin arasını ayırarak bazısına inanıp bazısına inanmayan”⁸⁷ ve dinlerini tahrif eden bid’at ehli haline gelmiştir. Bu yüzden ehli kitaba mensup hiçbir zümrenin Kur’an’da övülmesi mümkün değildir.⁸⁸ Burada geçen Sabîller ise Hz. İbrahim’in oğlu İshak’ın neslinden olan ve Hz. Muhammed gönderilmeden önce Hanif din üzere yaşayan toplumdur.⁸⁹

İbn Teymiyye Hıristiyanların, Kâfirûn sûresinin “sizin dininiz size benim dinim bana”⁹⁰ âyetindeki “*sizin dininiz size*” ibaresinin müşrikleri değil Hıristiyanları kastettiğini söyleyerek, bunu dinlerinde kalmaya devam etmek için haklı bir sebep olarak gördüklerini beyan eder.⁹¹ İbn Teymiyye, “sizin dininiz size benim dinim bana” ibaresinin müşriklere karşı söylenmiş bir söz olduğunu ancak âyetin umûma hitap ettiğini ve anlamının bütün kâfirlerden beri olma şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler.

Hıristiyanlar, Ankebût sûresinde de geçen “*Ehli kitap ile ancak güzel bir şekilde tartışın, zalimlerle değil.*”⁹² âyetinin Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında bir yakınlığa delâlet ettiğini, zira bu âyetlerdeki Ehl-i Kitaptan kastın Hıristiyanlar olduğunu zalimlerin ise Yahudiler olduğunu iddia etmekte, bundan dolayı da kendilerinin hak üzere olduklarını kabul etmektedirler. Onlar, Ankebût sûresinin bu âyetinde geçen mücadelenin de Yahudilerle yapılmasını, çünkü zalimlerin onlar olduğunu Hıristiyanların ise hak yolda olduğu için kendileriyle en güzel şekilde mücadele edilmesinin gerekliliğine inanırlar. Burada yeri gelmişken belirtelim: İbn Teymiyye, bu âyetin hükmünün cihadı emreden âyetleri neshettiğini ya da o âyetler tarafından neshedildiğine dair görüşleri kabul etmemiştir.⁹³ İbn Teymiyye öncelikle buradaki zulmü açıklar daha sonra iddialara cevap verir: Buradaki zulüm iki türlü olur. Bir kimse

⁸⁷ en-Nisâ 4/152.

⁸⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 122.

⁸⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 123.

⁹⁰ el-Kâfirûn 109/6.

⁹¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 53.

⁹² el-Ankebût 29/46.

⁹³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, I, 241-243.

ya kendisine açıklanmış olan gerçeği terk edip batıla tabi olur, ya da ilimsiz kelâma tabi olur, bunda da inatçı davranır. Bu hüküm, her iki sınıfı da kapsar.⁹⁴ İbn Teymiyye bu tür iddiaları Hıristiyanların kendi kitaplarında yaptıkları mânâ tahriflerine benzetir ve bu çerçevede değerlendirir.⁹⁵ Ona göre buradaki ehli kitap lafzının herhangi bir husûsîyeti yoktur. Her iki zümreyi de kapsar. Savaşı, savaşılan kimsenin zulmünü bertaraf etmek şartıyla meşru kabul eden İbn Teymiyye, zulüm yapılması halinde hangi dinden olursa olsun mücadelenin zemininin değişeceğini ve zâlimlerin dînine ve milliyetine bakılmaksızın onlarla mücâdele edilmesinin gerekliliğini vurgular. Zalimlerin dışındakilere elbette en güzel şekilde muamele edilmelidir.⁹⁶

Yine İbn Teymiyye'ye göre Hıristiyanlar aşağıda meâlini verdiğimiz âyetin kendilerinin üzerinde buldukları durumu onaylayan, ellerindeki kutsal kitaplarının ve dinlerinin hükmünün hâlen geçerli olduğunu isbât eden mâhiyette bir âyet olduğunu iddia etmişlerdir. “İşte sen ancak buna / böyle bir dine çağır ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol; (eğrilip de) onların istek ve arzularına uyma! De ki: “Allah Kitap olarak ne indirdi ise ben ona inandım. (yaptıklarınızdan hiç etkilenmeden) sizin hakkınızda âdil olmakla emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Biz yaptıklarımızın hesabını vereceğiz; siz yaptıklarınızın hesabını vereceksiniz. Artık sizinle aramızda hiçbir tartışmaya gerek kalmamıştır. Allah hepimizi bir araya getirecek ve sonuçta ona dönecektir.”⁹⁷ Hıristiyanlar, iddialarını âyette geçen ‘Allah Kitap olarak ne indirdi ise ben ona inandım.’ ‘Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Biz yaptıklarımızın hesabını vereceğiz; siz de yaptıklarınızın hesabını vereceksiniz. Artık sizinle aramızda hiçbir tartışmaya gerek kalmamıştır.’ cümlelerine isnât ederler.⁹⁸

İbn Teymiyye bu iddianın cevabını söz konusu âyetin öncesinde gelen âyetlerle vermeye başlar. “O, din olarak Nûh’a neyi emrettiyse size de onu emretmiştir. Sana, İbrahim’e, Musa’ya, İsa’ya şunu vahyetmiştir: ‘Dini dosdoğru ve eksiksiz uygulayın ve dinde ayrılığa düşmeyin!’ (İlâhi vahyin önceki muhatapları olan) o kimseler, ancak kendilerine (peygamberleri vasıtasıyla) bilgi (vahiy) geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık ve düşmanlıktan dolayı bölündüler. Eğer belirlenen güne dek süre tanındığına dair senin rabbinden bir söz olmasaydı onların işleri bitirilir / hemen helâk

⁹⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 73.

⁹⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 68.

⁹⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 240; III, 69.

⁹⁷ Şûrâ 42/15; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 53.

⁹⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 53.

edilirlerdi. Kendilerinden sonra kitab'a vâris olan sonraki kuşaklar da kitap karşısında (bilgiyle değil atalarından devraldıkları) kuşku ve tereddütle hareket ediyorlar!"⁹⁹

İbn Teymiyye on beşinci âyette geçen: De ki: 'Allah Kitap olarak ne indirdi ise ben ona inandım.' cümlesinde hem Hz. Peygambere hem de insanlara Kur'an da dahil olmak üzere bütün ilâhi kitaplara inanmanın emredildiğini belirtir.¹⁰⁰

Bizce de her üç âyet birlikte okunduğu zaman Hıristiyanların iddialarının asılsız olduğunun anlaşılacağı gibi aynı zamanda onların Hz. Muhammed'e, Kur'an'a ve İslâm'a karşı sergiledikleri şüphe, tereddüt ve inkâr tutumlarının da bu âyetlerle eleştirildiği görülecektir. Onlara bu türden verilen cevaplardan bir tanesi de aşağıda meâllerini verdiğimiz Kur'an âyetleridir: "İbrahim'in yolundan, kendini bilmezden başka kim yüz çevirir!?"¹⁰¹

'Hayır! Biz Allah'a ortak tanıyanlardan olmayan ve aynı zamanda hiçbir batıla yönelmemiş / dönüp bakmamış olan (hanif) İbrahim'in yolu / yöntemi / dini üzereyiz!'¹⁰²

Bu âyette yer alan "İbrahim'in Dini" terkininin önemli olduğunu düşünüyoruz. Çünkü son gelen ilâhî dinlerin kaynağını bu kavram tesis etmekte ve Hz. İbrahim her üç dinin peygamberlerinin atası olarak kabul edilmektedir. İbn Teymiyye'nin de tespit ettiği gibi Yüce Allah bu âyette Hz. İbrahim'in dininden yüz çeviren kimseyi sefih (cahil) olarak nitelemektedir.¹⁰³ Kur'an'a baktığımızda yeryüzünde İbrâhimî din olarak kabul edilen tek dinin İslâm olduğunu görürüz. Kur'an'da buna şu şekilde işaret edilmiştir "Size din olarak İslâm'ı seçtim"¹⁰⁴ "Kim İslâmdan başka bir din arar / ister / benimirse bu kendisinden asla kabul edilmeyecek ve ahirette her şeyini kaybedenlerden olacaktır."¹⁰⁵

Rabbi ona: '(Her şeyinle Allah'a) Teslim (olan bir Müslüman) ol!' dediğinde o hemen 'Teslim oldum âlemlerin Rabbine!' demişti. Bunu hem İbrahim, hem de Yakup kendi oğullarına demişti ki: 'Evlatlarım Şüphesiz ki: Allah, size bu dini seçti. Öyleyse, ölünceye kadar Allah'a teslim olan (Müslümanlar) olarak kalın!' Yoksa 'Ey İsrâiloğulları ve İnkarcılar) sizler son nefesinizde Yakub'un yanında mydınız!? Oysaki Yakup oğullarına şöyle demişti: 'Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?!' Onlar:

⁹⁹ Şûrâ 42/13-14.

¹⁰⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 57.

¹⁰¹ el-Bakara 2/130.

¹⁰² el-Bakara 2/136.

¹⁰³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 77.

¹⁰⁴ el-Maide 5/5.

¹⁰⁵ Âlü İmrân 3/85.

‘Senin ilâhına, ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilahı olan tek Tanrı’ya kulluk edeceğiz ve yalnız ona teslim olacağız.’ demişlerdi.¹⁰⁶

Bir de onlar dediler ki: ‘Yahudi veya Hıristiyan olursanız doğru yolda olursunuz!’ Sen de ki: ‘Hayır! Biz Allah’a ortak tanıyanlardan olmayan ve aynı zamanda hiçbir batıla yönelmemiş / dönüp bakmamış olan (hanif) İbrahim’in yolu / yöntemi / dini üzereyiz!’ (Ey Mü’minler!) Deyiniz ki: ‘Biz Allah’a iman ettik ve hem bize indirilene hem de İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Yakup ailesine indirilene, Mûsa, İsa ve bütün peygamberlere rablerinden verilene, hiçbirini ayırt etmeden iman ettik. Biz yalnız O’na teslim olan (müslüman) larız.’ Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, ancak o zaman doğru yolda olurlar; yok eğer yüz çevirirlerse, derin bir ayrılık içindedirler. Allah onlara karşı, sana yardım edecektir. O her şeyi işiten ve bilendir.¹⁰⁷ Bu âyetler İslâm’a inanmaktan geri duran ve tereddütler içinde kalarak inkârcı bir tutum izleyen Yahudi ve Hıristiyanlara önemli bir uyarıdır.¹⁰⁸

3.1. İncil Hakkında Vârid Olan Kur’ân Âyetleri’nin Saptırılması

Hıristiyanlar İncil’in yer aldığı Kur’ân âyetlerini delil getirerek kutsal kitaplarının sahih ve geçerli bir kitap olduğunu iddia ederler ve İncil’den sonra sıhhat açısından Tevrat’ı ikinci sırada kabul ederler.¹⁰⁹ İbn Teymiyye ise Kur’ân’da sıhhat bakımından önceliğe alınan kitabın İncil değil Tevrat olduğunu söyler. Kur’ân’da Tevrat ve İncil hakkındaki âyetlere bakıldığında ikisinin aynı değerlendirmeye tabi tutulmadığı görülür. Her ne kadar her iki kitap da tahrife uğrayıp geçerliliği ortadan kalkmış olsa da içerisinde barındırdığı hükümler ve müstakil şeriat açısından Tevrat, Kur’ân’a İncil’den daha önceliklidir.¹¹⁰

3.2. Havâriilerin Peygamber Olduğuna Dair İddialarının Cevabı

Hıristiyanlar, Yâsin sûresinde kıssaları anlatılan ve Antakya şehrine giden elçilerin, Havariler olduğunu kabul eder ve bu sebeple de onların peygamberler olduklarına inanırlar.¹¹¹

---

¹⁰⁶ el-Bakara 2/131-133.

¹⁰⁷ el-Bakara 2/135-137.

¹⁰⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 77.

¹⁰⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 279. Konuyla ilgili âyetler için bkz. el-Kasas 28/48-49, Hûd 11/17; el-Ahkâf 46/30.

¹¹⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 280.

¹¹¹ Yâsin 36/13-29; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 245.

Ancak İbn Teymiyye bu iddiayı doğru bulmaz. Âyette sözü edilen elçilerin gönderildiği şehir olan Antakya Hıristiyanlığı toplu olarak kabul eden ilk şehirdir. Durum böyle olunca bu şehirde Kur'ân'a konu olacak kadar herhangi bir direnişle karşılaşılmamıştır. Âyette şehrin helâk edildiğinden de bahsedilir.¹¹²

İbn Teymiyye, Hıristiyan kaynaklarından yaptığı araştırmalara göre Antakya'nın Hıristiyan olma sürecinde böyle bir helâk edilme olayı yaşadığına dair bir bilginin yer almadığını söyler. İbn Teymiyye Allah'ın davetine icâbet etmeyen bir kavmin topluca helâk edilmesinin Hz. İsa'dan çok önce Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın inmesiyle kaldırıldığını söylemiştir. Yani Hz. Mûsâ'ya Tevrat indirildikten sonra hiçbir kavim toplu bir şekilde helâk edilmemiştir. Şu halde bu elçiler, Havariler olsaydı o bölgenin helâk edilmemesi gerekirdi. Getirdiği esaslar Allah katından olsa bile kendisi peygamber olmayan kimselerin davetine icabet etmediği için hiçbir toplum helâk edilmez. Helâk edilme ancak peygamberin davetine icabet edilmediği zaman olur. Yani sûrede anlatılan elçiler mutlaka peygamber olmalıdır. Bu durumda helâk edilme olayı, Hz. İsa'dan çok önce ve kendilerine peygamberlerin gönderildiği bir toplumda olmuştur. Ayrıca Hıristiyan kaynaklarında yer alan bilgilerde Antakya'ya gönderilen elçilerin sayısı iki olarak verilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de ise bunların üç kişi oldukları belirtilmektedir.¹¹³ Yani Antakya'ya Havârilere gitmiştir. Ancak onlar helâk edilme sürecinden ve şehrin yeniden îmar edilmesinden asırlar sonra ve iki kişi olarak gitmiştir.¹¹⁴ Yüce Allah burada bu kıssa ile Hz. Peygamber'in müşrik muhataplarına bir uyarıda bulunmuştur. Doğal olarak bu kıssada yer alan insanların da sıradan insanlar değil Hz. Muhammed gibi peygamber olmaları gerekir.¹¹⁵

Hıristiyanlar bu konuda delilleri çarpıtmaktadır. Çünkü onlar, âyette geçen “onlara elçilerimizi gönderdik” ifadeleriyle gönderilen kimselerin peygamberler olduğunu bunların da Havârilere iddia olduğunu ederler. Çünkü onlar oraya giderek tebliğ faaliyetinde bulunmuşlar; bunu da âyette belirtildiği gibi rasûl kimliği ile yapmışlardır. Hıristiyanların iddia ettiği gibi Antakya şehrinin Havârilere eliyle îman ettiği doğrudur ancak Yasîn sûresinde bahsedilen kıssa ile bu olay arasında zaman farkı vardır.¹¹⁶

---

¹¹² Yâsin 36/28-29.

¹¹³ Yasin 36/14.

¹¹⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, II, 245-249.

¹¹⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, II, 254.

¹¹⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, II, 248

Hıristiyanların, Havârilere peygamber olduklarına dair getirdikleri delillerden bir tanesi de Mâide sûresinin 111. âyetidir. Âyette “Havârilere: Bana ve Elçim’e (İsâ’ya) iman edin diye vahyetmişim de onlar: ‘İman ettik! Şâhit ol ki, biz hakka teslim olan (Müslüman)larız’ demişlerdi.”¹¹⁷ İbn Teymiyye, Kur’an’da örnekleri olan bu şekil bir hitabın yani peygamberler dışındaki kimselere vahyedilme durumunun Hz .Musa’nın annesi için de yapıldığını¹¹⁸ buna rağmen onun bir peygamber olmadığını beyan eder.¹¹⁹

---

¹¹⁷ el-Mâide 5 / 111.

¹¹⁸ el-Kasas 28/7.

¹¹⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahih*, II, 249.

İKİNCİ BÖLÜM

İBN TEYMIYYE’NİN el-CEVÂBÜ’S SÂHÎH’İNDE TESLİS İNANCI VE BUNUN ELEŞTİRİLERİ

1- Hıristiyanların Teslisi Delillendirme Çabaları ve Reddiyeler

İbn Teymiyye, Taberî’ye dayandırdığı bir rivâyette Âl-ü İmrân sûresinin ilk âyetlerinin inmesine sebep olan şu olayı nakleder: Necran Hıristiyanları Hz. Peygamber’e geldiklerinde aralarında şu konuşma geçer: Hz. Peygamber Teslis inancını savunan Hıristiyanlara bir evlat ve arkadaşı edinmekten münezzeh olan Allahın, oğlunun olduğunu iddia etmenin ona karşı iftira etmek olduğunu söylemiştir. Daha sonra Hz. Peygamber onlara şunu sorar: “Sizler bir çocuğun babasına benzediğini bilmez misiniz? Rabbimiz Hayy (ölmeyen ve diri) dır. Durum böyle iken nasıl oluyor da kendisine ölümün vaki olduğu bir kişi olan ve bu yüzden Allah’a benzemesi imkânsız olan Hz. İsâ diri ve ölmekten münezzeh olan rabbimizin çocuğu oluyor? ‘Rabbim her şey üzerine kâdir olan, her şeyi koruyan ve rızıklandıran değil midir?’ Onlar ‘evet’ dediler. ‘Peki Hz. İsâ böyle bir şeye malik midir?’ Onlar ‘hayır’ dediler. ‘Bilmez misiniz göklerde ve yerde hiçbir şey Allaha gizli kalmaz?’ Onlar ‘evet’ dediler. ‘Peki İsâ kendisine öğretilenin dışında bir şey biliyor mu?’ Onlar ‘hayır’ dediler. Hz. Muhammed (as.) konuşmasının devamında ‘bizim Rabbimiz İsâ’yı annesinin rahminde dilediği gibi şekillendirdi. Siz biliyor musunuz bizim rabbimiz yemek yemez ve su içmez ondan hiçbir şey de sâdır olmaz?’ Onlar yine ‘evet’ dediler. Hz. Peygamber son olarak onlara şunu da söylemiştir: ‘Annesi Hz. İsâ’ya hamile kaldı ve onu çocuğunu dünyaya getiren herhangi bir kadın gibi dünyaya getirdi. O, bir çocuk gibi beslenip büyüdü. Yemek yedi. Su içti ve def-i hâcetini gördü.’ Onlar bunu da kabul edince Hz. Peygamber son olarak şunu sordu: ‘O halde iddia ettiğiniz şeyin, yani Allahın oğlunun olması nasıl mümkün olur?’ Râvi diyor ki ‘Hıristiyanlar tartışmanın sonunda gerçeği anladılar ancak inkâra devam ettiler sonra da Âl-ü İmrân sûresi nâzil olmaya başladı.’¹²⁰ Hıristiyanlar Âl-ü İmrân sûresi 61.-64. âyetlerinde de geçtiği gibi Hz. Peygamberle münazara yaparak bir takım iddiaları savunmuşlardır. Hz. Peygamber de iddialarında doğru iseler onları karşılıklı olarak lânetleşmeye davet etmiş onlar ise durumun ciddiyet arz etmesi üzerine bundan kaçınmışlardır. İbn Teymiyye Hıristiyanların burada savundukları iddialar

¹²⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, I, 195-197.

arasında teslis akidesinin hak olduğu ile ilgili iddiaların da olduğunu belirtir. Necran heyetinin teslis inancının sahih olup hakikatine dair güçlü bir delile sahih olması halinde burada yapılan lanetleşmeden geri adım atmayacaklarını söylemiştir.¹²¹

Hıristiyanlar, Tanrı kavramının üçlü bir ilahtan teşekkül ettiğine inanırlar. Bu üç unsura: Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adını verirler ve bu üç unsurun aynı mâbutluğa layık olduğuna inanırlar. Onların Baba diye adlandırdıkları şey aynı zamanda diğerk ikisinin yani Oğul ve Kutsal Ruhun da kaynağıdır. Özellikle Oğul Babadan doğmuştur. Kutsal Ruh ise Baba'nın Hayy (diri) sıfatının tezahürü olmaktadır. Burada Oğul, yeryüzünde kaldığı sürece Tanrı adına dünyaya ait bazı işlerin görülmesi için faaliyette bulunan bir amil iken Kutsal Ruh ise Oğlun Tanrının yanına çıkmasından sonra bu görevi yürüten soyut bir faildir. Bu tıpkı önce güneşe, sonra güneşi merkeze alarak onun ışınlarına, sonra da onun ışınlarının yeryüzüne ulaştığı noktaların birbiri ile iç içe girmiş formlarına benzemektedir. Hıristiyanların Hulul bağlamında ortaya attıkları bir iddiaları da şöyledir: Tanrı, oğul'da vücut bulmuş ruh ve beden gibi iç içe girmiş bir varlıktır. Çünkü Tanrı, oğlu olan İsa'ya hulul etmiştir.¹²²

İbn Teymiyye bu iddialara şöyle cevap verir. Güneşin özellikleri olan ısı, ışık ve kütleye sahih olma durumları birbirinden ayrı şeyler değildir. Onlar varlığı bizzat güneşe bağlı olup kendilerinde bir cevher olma kabiliyeti olmayan arazlardır. Onların varlığını güneşten ayrı düşünemeyiz.¹²³ Aynı şekilde insanın ruhu ve bedeni ayrı ayrı cevherlerdir. Ruh bedenden mürekkep değildir. Ve böyle bir temsil yapmak Allah'ı insan gibi beden ve ruhtan mürekkep bir varlık olarak kabul etmeye götürür. Ancak Allah bundan münezzehtir.¹²⁴ Hıristiyanlar Teslis inancını kendilerinin ihdas etmediğini bizzat İncil'e dayanarak bu inancın teşekkül ettiğini söylerler. Söz konusu İncil âyeti Hz. İsa'ya atfedilen "İnsanları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ile vaftiz edin"¹²⁵ sözüdür. İbn Teymiyye asılsız ve sapkın olarak nitelendirildiği bu anlayışa şu şekilde cevap verir: Bu âyet, yorumlama hatasına maruz kalmıştır. Çünkü onların anladığı şekilde yani muhatabını teslis akidesine götürecektir bir anlamın âyetten çıkarılması İncil'e, Tevrat'a, Kur'an'a ve de sarih akla uygun bir düşünce değildir. Bu, Hıristiyanlık başta olmak

¹²¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV 57.

¹²² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 232-233.

¹²³ Yakûbiler (Süryâniler) arasında yaygın olan bu anlayış, Allah'ın hulûl yoluyla İsa'nın zatıyla birleşmesini esas alır. Bkz. Gürkan, Salime Leyla, "Teslis", *DİA*, İstanbul, 2012, XXXX, 550; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV, 474.

¹²⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 486.

¹²⁵ Matta 28:19.

üzere ilâhî dinlerin tamamının kabul etmeyeceği bir yorumdur.¹²⁶ Allahın zatını tarif etmek için sıfatlarının tezahür ettiğini söylemek doğru bir metot değildir. Çünkü Allah'ın sıfatları çok fazla sayıdadır. Onlar yukarıdaki İncil âyetini aşırı tevil yaparak anlamaya çalışmışlardır. Üstelik bunu da şer'î bir kaynağa (İncil'e) dayandırmaya çalışmışlardır. Bir şer'î nassı yukarıdaki gibi tevil etmek ve ondan üçlü bir ilah itikadını anlamak daha önceki hiçbir dinde görülmemiştir. Ayrıca Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrat bunu kabul edemez.¹²⁷

“Madem ilahın sayısını üç'e çıkarıyorsunuz o halde her üçünün de aynı özelliklere sahip olduğunu kabul etmelisiniz. Yani birinin yaptığını ötekiler de yapmalı birine mümtenî olan diğerlerine de mümtenî olmalıdır. Ancak sizler teslis'in unsurları olan baba, oğul ve kutsal ruh'un birbirinin eşiti olmadığını, birbirlerinden derece bakımından ayrıldıklarını kabul ediyorsunuz.”¹²⁸ Eğer bir varlık ilah olacaksa onun varlığının ezeli olması gerekir. Çünkü sonradan olan bir varlıkta zıtlık, değişim vs. arızî durumların olması mümkündür. Hıristiyanlar, Teslis'in unsurlarından olan oğul ve kutsal ruh'un varlığının sonradan olduğunu söyleyerek bu esasa muhalif bir tutum içine girmişlerdir.¹²⁹

İbn Teymiyye, Hıristiyanların Teslis inancında yer alan Oğul ve Kutsal Ruh unknunun Allahın Hayy ve Kelâm gibi sıfatlarının bir sonucu olarak var olduğunu, dolayısıyla da Allaha ait sıfatların teslisin diğer iki unsuru olan oğul ve kutsal ruh'un varlığının da sebebi olduğuna inandıklarını söyler.¹³⁰ Ancak İbn Teymiyye bunun şer'an mümkün olmadığı gibi aklen de mümkün olamayacağını belirtir. Çünkü Allahın sıfatları onun zâtı ile kâimdir. Bu sıfatlar tek başlarına bir varlık gösteremez ve sıfatlar asla mevsufunda ayrı olamaz.¹³¹ İbn Teymiyye'ye göre Kelâm ve Hayy gibi kemâl sıfatlar Allah'ın lazım sıfatlarıdır ve ezeldir. Ayrıca böyle bir sudûr anlayışında Allahın sıfatlarının bazılarının sonradan olduğunu kabul etme, bazılarının derece bakımından üstün olduğuna inanma gibi durumlar vardır ki bunlar Allah'ın sıfatları ile ilgili konularda sahih bir yöntem olmaz. O'na göre sıfat, ilâhî varlığın sebebi değil ancak sonucu olur. O olmadan yani varlık olmadan sıfatlar asla olmaz. Ayrıca Allah'ın

¹²⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 197.

¹²⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 183-184.

¹²⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 206.

¹²⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 206.

¹³⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 224.

¹³¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 442.

yapmadığı böyle bir vasıflamayı nasıl olur da mahlûkat yapabilir ve onu öyle bir isimlendirmeye giderler.¹³²

Tanrı'nın sıfatları onun varlığının sebebi değil; varlığının sonucudur. Dolayısıyla Hıristiyanlar Oğul ve Kutsal Ruhun varlığını Tanrının kemâl sıfatlarına dayandırmak suretiyle sıfatları Tanrının varlığının sebebi olarak kabul etmiş olmaktadır ki bu da bir Tanrının varlığının sonucu olan sıfatları başka Tanrıların varlığına sebep olarak görmek gibi aklen tutarsız bir delillendirme olacaktır.¹³³ Ayrıca kendisi hades olan bir varlık (oğul), varlığı ezeli olması gereken Tanrı olamaz.¹³⁴

Hıristiyanlar Allahın sıfatlarının Hz. İsa'da tecessüd ettiğini söylemektedirler.¹³⁵ İbn Teymiyye bunun da mümkün olmadığını şu delillerle izah eder: Allahın sıfatları sonradan var olmadığı gibi sonradan var olan bir kişide de tecessüd edemez. Çünkü varlığı gibi sıfatları da ezeldir.¹³⁶ Onların dillendirdiği Tanrının sıfatının tecessüd etmesi iddiası daha önce hiçbir peygamberden işitilmediği gibi gerçekleştiği de vâki olmamıştır.¹³⁷ Bir şeyin sıfatı, o şeyin varlığından önce olamayacağı gibi o şeyin varlığına sebep olan bir cevher de olamaz.¹³⁸ Ayrıca ezeli olan bir ilahın sıfatı kendisinden önce var olamaz. Allah'a ait bir sıfat, bir zaatta tecessüd ediyorsa bu durumda Allah söz konusu olan sıfattan soyularak tecrit edilmiş olacaktır.¹³⁹ Eğer oğul, babanın cevherinden meydana gelen bir ilah ise o halde cevher oğul olan ilahtan önce var olmuş olur. Bu da Tanrı olan bir varlıkta bulunması gereken: "Varlığı kendinden olmalı, sıfatları da varlığı gibi ezeli olmalıdır." ilkesine ters düşmektedir.¹⁴⁰

Allah'ın bir oğlu olduğu hakkında her hangi bir bilgi ne bir peygamberden işitilmiş ne de herhangi bir kutsal kitapda yer almıştır. Eğer bu iddia gerçek olsaydı daha önceki peygamberler ve kutsal kitaplar tarafından ifade edilirdi. Dolayısıyla Hıristiyanların İncilden delil olarak getirdikleri bu cümleler başka delillerle desteklenmeye muhtaçtır. Bu da şimdiye kadar gerçekleşmediğine göre söz konusu İncil lafızlarını onların anladığı şekilde kabul etmek mümkün değildir. Çünkü bir konuda harici deliller olmadığı zaman sarih akla başvurulur. Eğer söz konusu iddia akla ters

¹³² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 224.

¹³³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 224.

¹³⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 293.

¹³⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 260.

¹³⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 260-261.

¹³⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 260.

¹³⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, /293.

¹³⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV, 481.

¹⁴⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 281-283.

düşüp kabul görmüyorsa artık anlamını yitirmiş olacaktır. Hıristiyanların iddiaları da bu noktada çürümeye mahkûmdur. Çünkü Allahın bir oğlu olması ya da onun üç'lü bir ilah olarak teşekkül etmesi akla aykırı bir düşüncedir.¹⁴¹

Hız. İsa Kur'an'da da belirtildiği gibi bir peygamberdir. Bunun Kur'an'da delilleri olduğu gibi İncil'de de delili vardır.¹⁴² Onun hakkında vârit olan bir Kur'an âyeti şöyledir: "Meryem Oğlu Mesih (İsa), ancak bir Peygamber'dir; ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Annesi de gerçekleri (hayatı pahasına doğrulayan) bir siddikadır. Ama her ikisi de bütün (bütün ölümlüler gibi) yeyip içerek yaşıyorlardı. Bak sana, biz onlara âyetleri nasıl açıklıyoruz.; yine bak ki onlar nasıl aldanıp gerçeklerden eğriliyor / yüz çeviriyorlar."¹⁴³

İbn Teymiyye, Hıristiyanların teslisin temelinde bir ilaha inanma amacı taşıdığını iddia ettiklerini belirtir. Aslında oğul ve kutsal ruhu, bir tek ilahın (Baba) sahip olduğu farklı sıfatların somutlaşmış bir nev'i olarak görmekte dirler. Burada şu benzetmeyi yaparlar: İnsan, bedeni asıl olmakla beraber ceset ve ruh gibi birçok tabiata sahip unsurlardan meydana gelir. Ama temelde sadece bir varlıktır. Ya da benzer şekilde güneş ısı, ışın ve kütle gibi birden fazla husûsiyetlere sahip olan ama tek bir kütleden oluşan bir varlıktır. Dolayısıyla Tanrı da tıpkı bu varlıklar gibi üç tane unsurdan müteşekkil bir varlık olduğu halde temelde birdir.¹⁴⁴ Bu iddianın onların içine düştükleri sapkınlığı gizleyemeyeceğini belirten İbn Teymiyye onların teslis akîdesinde kesinlikle birbirinden sudûr eden üç ayrı ilaha yani Baba'ya, ondan neş'et eden oğul'a ve kutsal ruha açıkça inandıklarını beyan eder.¹⁴⁵ Onların yukarıda söyledikleri varlıklardan olan insanın varlığında yer alan ceset, ruh'tan müteşekkil bir varlık değildir. Ruh varlığı bedene bağlı olmayan, bizzat bedeninin var olmasına sebep olan ve bedenden ayrı bir cevherdir. Dolayısıyla bedenden sudûr etmesi söz konusu değildir. Ayrıca bu temsil Allah'ın ruh ve cesetten mürekkep bir varlık olarak algılanmasına sebep olur ki Allah bundan münezzehtir.¹⁴⁶

¹⁴¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 161.

¹⁴² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 170.

¹⁴³ el-Mâide 5/75, Kur'an'dan diğer deliller için bkz. Bakara 2/136, Âlü İmrân 3/84; en-Nisa 4/171; İncil'den delili için bkz. Matta 21/45-46.

¹⁴⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 477.

¹⁴⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 479.

¹⁴⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 486.

2- Tanrı'nın İsa'da İttihad Etmesi ve Ona Hulul Ettiği İddiaları ve Bunların Eleştirilmesi

Hristiyanlar Hz. İsa'nın ulûhiyetine dair iddialarını Tanrının onda ittihad ettiğini söyleyerek temellendirme yoluna gitmişlerdir.¹⁴⁷ Ancak bunun neticesinde meydana gelen bir ilah, ittihadın meydana gelmesi ile bir takım inkılaba (değişikliklere) maruz kalacaktır. Çünkü daha önce insan olan bir varlık, meydana gelen değişiklikler sonucu ilah oluyor. Bu da ezeli ve ebedî olan Tanrının varlığının bir noktadan sonra farklı bir formla devam etmesine sebep olacaktır. Bu ise aklın kabul edeceği bir şey değildir.¹⁴⁸ Ayrıca bir olan ilah, ittihatla yani iki tane varlığın bir araya gelmesi ile meydana gelmiştir. Bu da Tanrının birliği ilkesini zaafa uğratan bir başka çelişkidir.¹⁴⁹ Sonradan olan bir şey, ezeli olan bir Tanrı olamaz.¹⁵⁰ Bu sebeple Tanrının Hz. İsa'da ittihad ettiğini söylemek sarih aklın kabul edeceği bir şey değildir. Bu iddiayı söylemek, Hz. İsa'ya da iftira etmektir. Çünkü sarih akla ters olan bir şeyi hiç bir peygamber söylemez.¹⁵¹

Hristiyanlar, Hz. İsa'nın Allah'ın kelâm sıfatının bir tezahürü olarak Oğul unumuyula meydana geldiğini daha sonra Tanrı'nın kendisiyle ittihad etmesiyle iki tabiata sahip (lâhut ve nâsut) tek Tanrı olduğunu söylerler.¹⁵² İbn Teymiyye buna şu cevabı verir: Onlar her ne kadar bir tane Tanrı'ya inandıklarını iddia etseler de bu Tanrı iki ayrı cevherden müteşekkil olmuştur. Çünkü ittihad iki ayrı cevherin birleşmesiyle olmuştur. Dolayısıyla iki ayrı cevherin ittihadı neticesinde tek Tanrının var olduğunu kabul etmek çelişkiden başka bir şey değildir.¹⁵³ Kur'an'da "Allah Mûsâ ile de gerçekten bizâtihi seslenerek konuştu!"¹⁵⁴ buyrulmaktadır. Hristiyanların yukarıdaki iddiaları eğer doğru ise Hz. Mûsâ ile konuşan aslında Hz. İsa olmayacak mıydı?¹⁵⁵ Ayrıca Allahı görmeyen birisinde nasıl ittihat gerçekleşir.¹⁵⁶ Dünyada ru'yeti nefyeden Allah, ittihadı nasıl olur da kabul edebilir. Şâyet ittihad gerçekse neden bir başkasında değil de Hz. İsa'da vuku buluyor?¹⁵⁷ Allahı göremeyen birisi nasıl ittihadın bir parçası

¹⁴⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 5.

¹⁴⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 5.

¹⁴⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 6.

¹⁵⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 312.

¹⁵¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 319.

¹⁵² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 97.

¹⁵³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 98.

¹⁵⁴ en-Nisâ 4/164.

¹⁵⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh* III, 275.

¹⁵⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 319.

¹⁵⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 320.

olup sonrasında Tanrı olacaktır?¹⁵⁸ Burada şunun bilinmesinde de yarar vardır: Hz. Musa, Allah (cc.) kendisi ile konuştuğu sırada onu görmek istemiş ancak bunun mümkün olmayacağı Allahın dağa tecellî etmesi ve dağın paramparça olması ile sonuçlanan hadise ile Hz. Mûsa'ya gösterilmiştir.¹⁵⁹ Doğal, güçlü yapısı ile bir dağ böyle bir durumda yani Allahın kendisine tecellî etmesine dayanamayıp parçalanıyorsa o dağdan daha zayıf ve mukâvemetsiz haliyle Hz. Îsâ ittihadı acaba nasıl dayanmıştır?¹⁶⁰ Eğer bu bir ittihad değil de bir nevi tecellî ise yani Allahın kelâmı Hz. Îsâ'da ittihad değil de tecellî etti ise başta Hz. Peygamber olmak üzere Allahın kelâmını bir çok kişi tebliğ etmiş bir çok kişiye de bu kelâm tebliğ edilmiştir. Ancak kelâm sıfatına sahip Allahın sözünün onu tebliğ eden ya da o sözün kendisine tebliğ edildiği varlıklarda tecellî ettiği görülmemiştir.¹⁶¹ Eğer onların iddiasını kabul etsek bu sefer şu sorunun cevabı aranacaktır: Neden onlarda böyle bir tecellî olmadı da Hz. Îsâ'da oldu?¹⁶² İbn Teymiyye hulul ve ittihadın gerçekleştiği yerin de önemli olması gerektiği üzerinde durur. Şöyle ki hulul ve ittihad manevi bir sûrette olur. Şâyet bunlar mümkün olan şeylerse o halde neden bir melekte olmadı da maddî bir tabiatı olan Hz. Îsâ'da oldu.¹⁶³ Ya da bir insanda olması mümkündür de o halde neden Hz. İbrahim ve Nuh gibi Hz. Îsâ'dan mertebe bakımından daha büyük ve ondan daha kıdemli peygamberde olmadı da Hz. Îsâ'da gerçekleşti. Eğer iddia edildiği gibi bir hulûl oldu ise bu Allahın en yüce mertebedeki kullarında gerçekleşmelidir.¹⁶⁴ Zaten Zebur'da hulul'un Allahın salih kullarında sevgi ve hidâyetinin tecelleî etmesi olduğu belirtilir.¹⁶⁵

Ayrıca Tanrının Hz. Îsâ'da hulul ya da ittihad ettiğini söylemek iki şeyi ispatlamayı zorunlu kılan bir iddiadır: Birincisi hulul ya da ittihadın mümkün olup olmayacağını ispat etmek. İkincisi de eğer bunlar mümkün ise Hz. Îsâ'da bunun gerçekleştiğini ispat etmek.¹⁶⁶ Bunun yanı sıra hulul ve ittihad tanımında, her iki varlığın sahip olduğu özelliklerin birbirileri ile özdeş hale gelmesiyle birleşmelerinden bahsedilir. Durum böyle olunca beşer olan Hz. Îsâ'nın yeme, içme, uyuma gibi bir takım arızî vasıfları Tanrıya geçmiş olmayacak mı?¹⁶⁷ Ayrıca bilindiği gibi Hz. Îsâ

¹⁵⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 10.

¹⁵⁹ el-'Araf 8/143.

¹⁶⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 12.

¹⁶¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 489.

¹⁶² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 326.

¹⁶³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 327.

¹⁶⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 331-332.

¹⁶⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 332; Zebur 4:7.

¹⁶⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 326.

¹⁶⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 58.

normal insanlar gibi yeme, içme, uyuma gibi ihtiyaçlara sahip bir insandı. Madem kendisi bir ilahdı o halde neden bu tür şeylere ihtiyaç duyarak yaşadı?¹⁶⁸

Onlar Allahın kelimesinin Hz. İsa'ya hulul¹⁶⁹ ettiğini inanırlar ve Kur'ânda geçen Ruhu'l-Küdü'sün, Hz. İsa'yı teyid ettiğini söylerler.¹⁷⁰ Ancak Hz. İsa bir ilahsa neden bir başkası tarafından desteklenmeye ihtiyaç duyuyor?¹⁷¹

Hıristiyanlar, Hz. İsa'da hulul eden ilâhî cevherin ondaki insânî cevhere karışmadığını söylerler. Bunun, suyun süte karışması veya ateşin demire nüfuz etmesi gibi benzer bir durum olduğunu söylerler.¹⁷² İbn Teymiyye, buradaki maddelerin cinsleri itibariyle aynı olduğu zaman birbirlerine karışmamasının mümkün olmayacağını söyler. Bundan hareketle, Hz. İsa'da beşerî ve ilâhî tabiatın ayrı ayrı bulunduğu iddia edildiğini, bu yüzden de onun ya insan ya da ilah olabileceğini söyler. Eğer Hz. İsa, ilah olsaydı çarmıh'a gerilme de dâhil olmak üzere hayatı boyunca karşılaştığı zor durumlara düşmemesi gerekirdi. Allah zor anlarında kulları olan peygamberlerine bile yardım etmeyi âdet haline getirdiği halde neden kendisinin dengi olan Hz. İsa'ya yardım etmemiş ve güya onların iddia ettiği gibi ilah olan bir varlık hayatında çok defa zor durumlarla mücadele etmek durumunda kalmıştır?¹⁷³

Eğer Allah'ı cevher olarak yani varlığı hiçbir şeye muhtaç olmaksızın kâim olan ve diğer varlıkların özü olan varlık olarak kabul ediyorlarsa bu takdirde teslisin diğer unsurları olan oğul ve kutsal ruh'a ulûhiyet addettikleri zaman onlar da tıpkı Tanrı gibi ilâhî bir kimliğe bürünerek cevher olacaklardır. Dolayısıyla üç ayrı cevher, üç ayrı ilahın varlığını kabul etmeyi zorunlu kılacağı için Hıristiyanların temelinde birlik olduğunu iddia ettikleri tek zât üç sıfat ya da tek cevher üç sıfat iddiaları iptal olacaktır.¹⁷⁴ Eğer Tanrı'nın baba ismiyle kadîm-i ezeli olduğunu, oğul ve kutsal ruh'un ise ârazlar olduğunu kabul ederlerse teslisin arazlardan meydana gelen bir akîde halini almasına neden olacaklardır. Bu da onların akîdelerine ters bir söylem olacaktır.¹⁷⁵

¹⁶⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV, 109.

¹⁶⁹ İlahî zatın veya sıfatların yaratıklardan birine veya tamamına intikal edip onunla birleşmesi anlamında kullanılan bir terim. Bkz. Demirci, Kürşat, "Hulul", *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII, 340.

¹⁷⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 271.

¹⁷¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 271.

¹⁷² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV, 59.

¹⁷³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV, 60.

¹⁷⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV, 53.

¹⁷⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, IV, 54.

Eğer Hıristiyanlar yukarıda sayılan reddiyeleri kabul etmemek için Tanrının tek cevher olduğunu ve herhangi bir şekilde sıfatlarının da olmadığını söylerlerse bu takdirde teslisi iptal etmekle karşı karşıya geleceklerdir.¹⁷⁶

İbn Teymiyye'ye göre eğer üç tane ilah olsaydı her üçünün de özelliklerinin aynı olması gerekirdi. Birinin yaptığını diğerleri de yapabilmeli, birine mümkün olmayan şey diğerlerine de mümkün olmamalıydı. Sahip oldukları sıfatlar bakımından da her üçünün eşit olması gerekir. Bunlar olmadığı zaman onlarda bir kusur ve eksiklik olacaktır.¹⁷⁷

Üçlü ilah anlayışının birinci unsuru olan Babanın varlığı ezeli iken, varlığının başlangıcı olmazken Oğul olan Hz. İsa huldenden sonra ilah haline gelebiliyor. Yani sonradan ilah olmuş oluyor. Sonradan olan şeylerde mutlaka zıtlık ve değişiklik oluyorken Hıristiyanların ilahı olan Hz. İsa'nın sonradan ilah olması sebebiyle onda da böyle zıtlıklar olacaktır.¹⁷⁸

Hıristiyanlar üçlü ilah inancının temelde bir ilah şeklinde cereyan ettiğini iddia etmektedirler. Yani teslisin bir ilâhın farklı sıfatlarının somutlaşmış hali olduğunu söylüyorlar. Bunun, bir insanda aynı anda konuşma yeteneğine sahip olma, ruh ve beden'den meydana gelme gibi özelliklerin bir arada olması veya da güneşin, tek başına kütlesi, ısısı ve ışığı ile üç ayrı fonksiyonunun ve sıfatının olmasına benzediğini iddia ediyorlar. İbn Teymiyye, onların bunu söylemelerini veya buna inanmalarının tutarlı bir temellendirme olmadığını söyler. Çünkü onlar inanç esaslarında teslisi beyan ederken ısrarla ve açıkça birbirinden ayrı üç ilahtan bahsetmektedir. Onlar burada babayı hak ve her şeyin kendisinden sudür ettiği ve her şeyin yaratıcısı bir ilah; oğlu ise Babadan neş'et etmiş ayrı bir ilah olarak görürler.¹⁷⁹ İbn Teymiyye burada Hıristiyanlara şu soruyu sorar: Eğer bir ilahın haricindeki diğer iki ilahı yani Babanın dışında olan Oğul ve Kutsal Ruh'u Babanın sıfatları ile ortak olarak görürseniz o zaman neden onlara ayrı sıfatlar verirsiniz? Yani Babanın sıfatı olarak Oğul ve Kutsal Ruh'u kabul ediyorsunuz, sonra da o ikisine Babadan ayrı farklı sıfatlar veriyorsunuz. Eğer Oğul ve Kutsal Ruh Babayla beraber ezelden beri var ise bütün bunların hepsinde ortak sıfatların olması gerekir ve sıfatların aralarında paylaşılması kabul edilmez. Babanın bir sıfatını oğul'a verdiğiniz zaman bu sefer baba sıfattan soyulmuş olur.¹⁸⁰ Bu durum Kutsal Ruh için de

¹⁷⁶İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 54.

¹⁷⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 206-207.

¹⁷⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 206-207.

¹⁷⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 478.

¹⁸⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 479, 481.

geçerlidir. Bir varlığın ayrı ayrı iki tane özelliği olamaz. Bir varlığın aynı anda hem insan hem de ilah olması mümkün değildir.¹⁸¹

Allahın sıfatları Allaktan ayrı bir ilah olarak düşünülemez. Allah'ın acı çeken, acıkan, susayan, uyuyan ve çarmıha gerilen bir bedende hulul ettiğini düşünmek Allahın zatına yaraşır bir sıfatlama olmaz.¹⁸² Hıristiyanlar oğlu veya Kutsal Ruh Allaha eş tutmakla yaratılan bir varlığı yaratana denk tutmuş oluyorlar. Ve mutlak anlamda Hz. İsa'yı Oğul lafzıyla Tanrının oğlu olan ilah olarak görüyorlar. Bizler biliyoruz ki ilahın varlığında herhangi bir değişim ve inkılâp olmaz. Ancak bu ilah, Hz. İsa'da ittihat etmesiyle ilah halini alıyor ve dolayısıyla bir değişime uğruyor. Çünkü Hz. İsa hulul ve ittihat önce insandı. Kendisinde ittihat meydana geldikten sonra değişime uğrayıp Tanrının oğlu olmuş oluyor.¹⁸³ Ayrıca ilah olan zat (Allah) sadece kâmil insanlarla yani peygamberlerle konuşur. O halde kendisinin ilah olduğu iddia edilen Hz. İsa nasıl olur da günlük hayatında kafirlerle de konuşma yapmış olabilir? Bu kendi derecesini düşürmek olur. Çünkü Yüce Allah hiçbir kâfire doğrudan hitap etmemiştir. Hz. Musa yüce Allah'la konuştuğunda kendisini görmek istemiş ve Allahın nuru dağa tecelli edince o dağ paramparça olmuştu.¹⁸⁴ Ayrıca Hz. Peygamber, kendisine vahiy geldiğinde vahiy almaya takat getirememekte, çok defa zor anlar yaşamaktadır.¹⁸⁵ Allah'ın tecellisine dayanamayan büyük ve güçlü bir dağ buna dayanamazken ve Hz. Muhammed'in vahyin gelişi sırasında yaşadığı ağır koşullar ortadayken Hz. İsa kendisinde Allahın hulul etmesine nasıl dayanabilir?¹⁸⁶

Eğer Hz. İsa'daki ulûhiyetin tecellisi ezeli bir durum ise yani Hz. İsa ezelden beri ulûhiyet özelliğine sahip ise aciz bir beşer olan Hz. Meryem ona hamile kalıp onu nasıl karnında taşımıştır?¹⁸⁷

Hıristiyanlar teslis inançlarını delillendirirken Allah'ın Kelâm ve Hayat sıfatlarının Oğul ve Kutsal Ruh için cevher olduğunu iddia etmektedirler. Ancak onlar, burada birçok hataya düşmektedirler. Onlar, oğul unsurunun kelâm sıfatının mevsufu olduğunu söylemektedirler. Ancak bu durumda Oğul da olsa ezeli olması gereken bir ilahın sonradan ortaya çıkması söz konusu oluyor veya da cevher yani kelâm sıfatı

¹⁸¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 47.

¹⁸² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 492-493.

¹⁸³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 6.

¹⁸⁴ el-A'râf 7/143.

¹⁸⁵ Buhârî "Bed'u'l-Vahy", 2-3.

¹⁸⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 12.

¹⁸⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 9-12.

kendisinin tezâhürü olan ilah'dan önce var oluyor. Yani sıfat mevzuftan önce ve cevher de Tanrı'dan önce zuhur ediyor ki bu hatalıdır.¹⁸⁸

Ayrıca onlar kelâm sıfatından daha büyük olan ilim ve kudret sıfatına hiç değinmiyorlar. Hâlbuki bu iki sıfat kelâm sıfatından daha yücedir. Onlar bu yüce sıfatları öncelikle ele almayı onun altında olan bir sıfatı ele alıyorlar ve bunda da tevil yaparak teslis inancını ispata kalkışıyorlar.¹⁸⁹

Hıristiyanlar, oğul'un teslisteki unsurunu açıklarken kelâm sıfatının ve ondan sudûr eden ve muhdes olan bir sözün ilahlığını iddia ediyorlar. Buna birkaç yönden şöyle cevap verilir: Bu, geçmiş peygamberlerin hiç birinin söylemediği bir şeydir. Sonradan yaratılan ve muhdes olan kelâm nasıl olur da ezeli ve ebedî olan bir ilah olabilir. Allahın sıfatının bir dışı vurumu olan "söz" nasıl bir ilahın varlık sebebi olur.¹⁹⁰ Her şeyden önce bu sarîh akla da ters olan bir iddiadır. Hz. İsa'nın bunu söylediğini iddia edersek bir peygamberin sarîh akla muğayır bir sözü söylediğini iddia etmiş oluruz ki bu mümkün değildir.¹⁹¹

Allah'ın bir peygamberle konuşmasının yolu bellidir. Bu, ya doğrudan konuşarak ya perde arkasından vahyederek ya da elçi aracılığıyla vahyetmek suretiyle olur.¹⁹² Hz. İsa da Allah'ın elçisi olduğuna göre onunla ilgili olarak da ancak bu üç durum vâki olur.¹⁹³

Ayrıca Allah'ı gören birinin yaşaması mümkün değildir. Hattâ bu gerçek Tevrat'ta da vardır. Orada şu ifadeler yer alır: "Yüzümü gören yaşayamaz."¹⁹⁴ Dünya'da kendisini görmeyi nefyeden Allah nasıl olur da bundan daha ileri safhada bir durum olan ittihadı onaylar.¹⁹⁵

Eğer Hz. İsa'nın ilah olması Allahın kelâmının onda tecelli etmesiyle meydana gelir derlerse buna şöyle cevap verilir: Allah başka peygamberlere de hitapta bulunmuştur. Neden onlarda böyle hulul durumu olmuyor da sadece Hz. İsa'da oluyor? Ayrıca Hz. İsa'da hulul'dan sonra insanlık ve ilahlık özelliği var olmaya devam ediyorsa ki bu ilah yaratıcıdır da Hz. İsa kendisinin atasını yaratmış olmuyor mu veya

¹⁸⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh* III, 281-283.

¹⁸⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 292.

¹⁹⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 312.

¹⁹¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 309.

¹⁹² Şûrâ 42/15.

¹⁹³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 318.

¹⁹⁴ Çıkış 33: 20.

¹⁹⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 321.

kendi annesini yaratmış olmuyor mu? Yani hem ilah olup yaratıcı olacak hem de kendisinin yarattığı bir mahluk tarafından dünyaya getirilecek? Bu nasıl mümkün olur?¹⁹⁶

Hulul'un, Zebur'da: "Salih kullarına Allahın nurunun, hidâyetinin ve sevgisinin tecelli etmesi"¹⁹⁷ şeklinde ifade edildiğini söyleyen İbn Teymiyye, bu konudaki reddiyelerini şu soruları Hıristiyanlara yönelterek tamamlıyor: İddia ettikleri gibi bir hulul'un mümkün olup olmayacağını, daha sonra da bunun Hz. İsa'da tam olarak nasıl vuku bulduğunu ispatlamalarını istiyor. Hulul manevi bir olaydır, ancak maddi olan bir varlıkta (insanda) tecelli ettiği söyleniyor. Peki, bu nasıl mümkün oluyor? Manevi bir şey maddi olan bir şeyde hulul edebilir mi? Bunun insanda değil de meleklerde gerçekleşmesi gerekmez mi?¹⁹⁸

Ayrıca kendisinde hulul olan bir kişi çarmıha gerilmenin acı ve sıkıntılarını hissetmiyor mu? Bu hulul meselesinin Hz. İsa'da olmasının özel bir sebebi var mıdır? Ondan daha büyük peygamberlerde bu neden meydana gelmiyor? Mesela, Hz. İbrahim ve Hz. Mûsâ ondan daha büyük peygamberlerdir. Neden onlarda olmuyor da özellikle Hz. İsa'da olabiliyor?¹⁹⁹

3- Kutsal Ruhun Mahiyeti

İbn Teymiyye, Teslis'in unsurlarından olan Ruhul-Kudüs'ün, (Kutsal Ruh) Hıristiyanlar tarafından Allah'ın Hayy oluşunun doğal bir sonucu olarak kabul edildiğini söyler. Ancak bu hiçbir kutsal kitapta görülmüş bir şey değildir. Sonradan ortaya atılan böyle bir şey dinde ve itikatta yapılan tahrif ve tebdilin bir çeşidi olarak karşımıza çıkar.²⁰⁰ Rûhu'l-Kudüs'ün Allahın Hayy sıfatının sonucu olduğuna dair bir bilgiye hiçbir kutsal kitapta rastlanmamıştır.

Bu bağlamda, Kur'an'da Ruhul-Kudüs olarak vasedilen ve Hz. İsa'nın teyit edildiği ve desteklendiği varlık olan Ruh, Allahın ilmi, hidâyeti, desteği, gücü olabildiği gibi Allahın meleği olan Cebrâil de olur. Çünkü ruhla ya da bir melek ya da hidâyet ve kuvvetle desteklenme hemen her peygambere yapılan bir ikramdır.²⁰¹

¹⁹⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 326.

¹⁹⁷ Bu tanıma bu günkü Zebur nushalarında rastlanmamıştır.

¹⁹⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 327.

¹⁹⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 331.

²⁰⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 226.

²⁰¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 226.

Teslis akidesinin üçüncü unsuru olan Kutsal Ruh (ruhu'l-kudus) kutsal kitapların birçok bölümünde geçer. Ayrıca Kutsal Ruh sadece Hz. İsa'ya değil İbrahim, Mûsâ, Davut gibi birçok peygambere gelmiş bir varlıktır. Kutsal Ruh'tan kasıt Allahın hidâyeti, desteği, kuvveti ve vahiy meleği Cebrâildir. Kur'ân-ı Kerîm'de buna birçok yerde delil vardır.²⁰²

4- Hz. İsa'nın Mucizeleri Sebebiyle Ulûhiyet Mertebesine Yükseltilmesi ve Bunun Reddiyesi

Kur'ân-ı Kerîmde Hz. İsa'nın doğumu ve peygamber olduğu andan itibaren bazı mucizelerinden bahsedilir. Hıristiyanlar bu olağanüstü durumları delil getirerek onun ilah olabileceğine dair iddialarını temellendirmeye çalışırlar.²⁰³ Ancak İbn Teymiyye bunları asılsız iddialar olarak nitelendirir. Kur'ân'da bu mucizelerin Allah'ın izni ile olduğu özellikle belirtilir.²⁰⁴ Yüce Allah Kur'ân'da, Hz. İsa'nın mucizelerinin yer aldığı âyetlerde yaratıcının kendisi olduğunu vurgulamıştır. İbn Teymiyye'ye göre Hıristiyanların iddia ettiği gibi eğer Hz. İsa'da ilâhî bir tabiat olsaydı bu takdirde o, yaratma için başkasının yardımına ihtiyaç duyan bir ilah olurdu. Böyle bir durum da ilah olan bir varlık için mümkün olmamaktadır.²⁰⁵

Hz. İsa, kendisinden mucize isteyenlere ancak Hz. Yunus'a verilen mucizenin benzerinin verileceğini söylemiştir. Burada kendisinin Hz. Yunus gibi bir peygamber olduğuna işaret etmiştir. Hz. Yunus büyük peygamberlerdendir. Çünkü kendisi yüz bin nüfusa sahip olan bir topluma peygamber olarak gönderilmiştir.²⁰⁶

İbn Teymiyye'ye göre Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın mucizelerinden çok etkilendikleri için onda ilâhî bir tabiat olduğuna hüküm vermişlerdir. Onun ölülere diriltmesi, hastaları iyileştirmesi, su üzerinde yürümesi, göğe yükselmesi gibi mucizeleri Hıristiyanlarda bu açıdan ilgi uyandırmıştır. Ancak bu mucizeler diğer peygamberlerin gösterdiği türden mucizelerdir. Tevrat'ta bunlarla aynı veya bunlardan daha büyük mucizeleri gösteren peygamberler de vardır.²⁰⁷ Tevrat'ta Hz. Yakub'un, Yusuf'un, İlyas'ın çeşitli mucizeleri yer alır. Ancak bu peygamberlerden hiç birisi kendisinin ilah olduğunu ilan etmemiştir. İbn Teymiyye, Mucizelerin aslında Allahın

²⁰² el-Bakara 2/87; el-Maide 5/110; el-Enfal 8/12; et-Tevbe 9/40; en-Nahl 16/2; el-Ahzab 33/9; Mücâdile 58/22.

²⁰³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 46.

²⁰⁴ Âlü İmran 3/49, el-Maide 5/110,114-115.

²⁰⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 46.

²⁰⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 168.

²⁰⁷ Bkz. I.Krallar 17; Çıkış 8:16; 45:28, İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 120-121.

izni ve kudretiyle gerçekleştiğini söyler. Bu yönleriyle mucizeler, Hıristiyanların, Hz. İsa hakkında ileri sürdükleri iddialarını iptal eden en büyük delildir. Hattâ bunu destekleyen bir İncil âyeti şöyledir: “Oğul kendiliğinden bir şey yapamaz.”²⁰⁸

İbn Teymiyye Hz. İsa'nın mucizelerinin diğer peygamberlerin yaptıkları mucizelerin benzeri mucizelerden olduğunu söylemiştir. Hattâ ona göre Hz. Musa'nın mucizeleri Hz. İsa'nın mucizelerinden daha büyük ve daha etkindir. Eğer Hz. İsa, Hıristiyanların iddia ettiği gibi ilah olmuş olsaydı onun mucizeleri Hz. Musa'nın mucizelerinden daha büyük olurdu.²⁰⁹

Hıristiyanlar, Markos İncilinde “Rab İsa, onlara bu sözleri söyledikten sonra göğe alındı ve Tanrı'nın sağında oturdu”²¹⁰ şeklinde geçen ibarelerin Hz. İsa'nın ilâhî yönüne vurgu yaptığını dolayısıyla onun ulûhiyetine bir delil olduğunu iddia etmişlerdir.²¹¹ İbn Teymiyye bu lafızların İncil'den daha önce Zebur'da yer aldığını²¹² belirttikten sonra bunun sadece Hz. İsa'ya has bir durum olmadığını aynı durumun Zebur'da da belirtildiği gibi başka Peygamberler için de vukû bulunduğunu belirtir.²¹³

Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılmasındaki mucizevi olayı ondaki ilâhî tabiata sebep olarak görmekte dirler. İbn Teymiyye, Hıristiyanların bu iddialarına karşı çıkar. Hz. İsa'nın babasız yaratılmasının ona ilâhî bir vasıf kazandıramayacağını her ne kadar doğumunda baba faktörü olmasa da bir anne'den yaratılmasının onun bir beşer olarak görülmesine yeterli bir sebep olduğunu düşünmektedir. Hz. Âdem baktığımız zaman onun ne annesinin ne de babasının olmadığını görüyoruz. Hattâ Yüce Allah, Hz. Âdem'in eşi Havvayı bile Hz. Âdemden yaratmıştır. Erkeğin kadından yaratılması mutad olan bir şey iken kadının erkekten yaratılması âdetin tersine bir durumdur. Hattâ onları en başından topraktan yaratmıştır, bu da ayrı bir mucizedir ve bütün bunlar Hz. İsa'nın yaratılmasındaki mucizeden daha büyük mucizelerdir.²¹⁴

Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın alaca hastalığına tutulan insanları iyileştirmesi mucizesini onda var olduğu iddia edilen ilâhî tabiata bir delil olarak kabul etmiştir. Ancak İbn Teymiyye, bu mucizenin Hz. İsa'nın peygamberliğini ispat etmek için

²⁰⁸ Yuhanna 5:19; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 158.

²⁰⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 24.

²¹⁰ Markos 16:19.

²¹¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 131.

²¹² Zebur 110:1-5.

²¹³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 131.

²¹⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 143-144.

Allah'ın izni ile²¹⁵ gerçekleştiğini belirterek bunun farklı bir şekilde anlaşılamayacağını belirtmiştir. Kur'an'da geçen bu mucize İbn Teymiyye'ye göre geçmişteki bazı peygamberler tarafından da gösterilmiştir. O, Tevrat'ta Elişa peygamberin deri hastalığına tutulan bir kralı iyileştirme mucizesinden bahseder. Elişa'nın, bu mucizesi sebebiyle Yahudiler tarafından ne ilah olarak ne de Tanrı'nın oğlu olarak görülmediğini belirtir. Hattâ bu peygamber alacalı bir hastayı iyileştirdiği gibi kötü bir kişinin de bu hastalığa tutulmasına sebep olmuştur.²¹⁶

Bir varlığı iki özellikle birden vasıflamak, onun tabiatını iki ayrı tabiatla tanımlamak hatalıdır. Bu yüzden bir varlık hem peygamber hem ilah ya da hem insan hem de ilah olamaz. Bu noktada Hz. İsa'dan sâdır olan mucizeleri onun ulûhiyetine delil getirmek de tutarlı bir yöntem değildir. Çünkü bu mucizeleri diğer peygamberler de pekâlâ yapmışlardır.²¹⁷

4.1. Yiyeceğin Artması ve Suyun Tabiatının Değişmesi

Bu mucize de diğer mucizeler gibi daha önce gerçekleşmiş bir mucizedir. Tevrat'ta Hz. İlyas'ın aynı mucizeyi gerçekleştirdiği bilgisi yer almaktadır.²¹⁸ Hattâ Hz. İlyas'ın mucizesi mahiyet itibarıyla Hz. İsa'ninkinden daha büyüktür. Bütün bu olayların hepsi mucizedir ve Allahın izniyle ve ona yapılan bir dua ile meydana gelmiştir. Hz. İsa için de bu durum geçerlidir. Hz. İsa aciz bir kul olarak bu mucizeleri Allah'tan istemiş Allah da Hz. İsa'ya icabet ederek bu mucizeleri meydana getirmiştir. Hattâ Hz. İsa bu mucizelerden sonra Allaha hamd etmiştir. İlah olan birisi ortaya çıkardığı harikulade bir olay için bir başkasından yardım istemeyeceği gibi sonunda bir başkasına da hamd etmez.²¹⁹

İbn Teymiyye, Hz. İsa'nın suyun tabiatını değiştirme mucizesinin Tevrat'ta Hz. İlyas için de yer aldığını söylemiştir. Hattâ orada Hz. İlyas suyu, farklı bir maddeye, zeytinyağına çevirmiştir.²²⁰

Hz. İsa için tahakkuk eden mucizelerden bir tanesi de onun su üzerinde yürüme mucizesidir. Ancak bu mucize Tevrat'ta Hz. İlyas için de vuku bulmuştur.²²¹

²¹⁵ Âlü 'İmran 3/49; el-Mâide 5/110.

²¹⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 122.

²¹⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 47.

²¹⁸ II. Krallar V.

²¹⁹ I. Krallar 17; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 125.

²²⁰ II. Krallar 4:1-7; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 123.

²²¹ II. Krallar 2:8-9; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 124.

Hıristiyanlar Hz. İsa hakkında “Göğe yükseldi. Babanın sağına oturdu”²²² gibi İncil’de geçen lafızların onun ilâhî yönüne vurgu yaptığını söyleyerek onu beşeriyetten sıyırlar. Kur’ân-ı Kerîmde Hz. İsa’yı yükseltenin Allah olduğu söylenir.²²³ Eğer Hz. İsa ilah ise neden başka bir ilahın yardımına ihtiyaç duyuyor ve göğe yükselişi onunla gerçekleşiyor? Eğer iddia edildiği gibi o bir ilah ise o zaman göğe yükselirken başkasına ihtiyaç duymadan kendi gücüyle bunu yapabilmelidir.²²⁴

Kur’ân-ı Kerîmde “*Ey İsa! Seni (onların arasından) çekip alacağım; katıma yükselteceğim ve kafirlerden seni kurtaracağım. Sana uyanları da kıyamet gününe kadar kâfir olanların üstünde tutacağım.*”²²⁵ buyrulmaktadır.

İbn Teymiyye’ye göre Bu âyette geçen “müteveffike” filinin tek anlamı öldürmek değildir. Bunun anlamı bir şeyi geride ondan bir eser bırakmayacak şekilde tamamen bütün varlığıyla almaktır. Bu, uyutma ile öldürme veya ruh ve beden alınmasıyla olur. Hz. İsa’nın vefat ettirilmesi ile kastedilen ruh ve beden alınması şeklinde bir almadır. Bu fiilin Hz. İsa için kullanılmasının sebebi onun Allah katına yükseltilmesi sebebiyle artık yeryüzündeki herhangi bir insan gibi yeme içme uyuma, vs. ihtiyaç ve hallerden tamamen soyutlandığına işaret etmek içindir. Artık o yükseldikten sonra normal bir insanın hali gibi değildir.²²⁶

4.2. Teslis’e Dair Kutsal kitaplardan Getirdikleri Deliller ve Bu Delillerin Reddiyeleri

Hıristiyanlar, Kur’ân’ı Kerîmde geçen “*Meryemoğlu İsa ancak Allahın elçisi, Meryem’e bıraktığı kelimesi ve kendi ruhundan (yarattığı bir beşer) dir.*”²²⁷ âyetinde geçen “kelime” lafzını da delil getirirerek Hz. İsa’nın Allah’ın kelâm sıfatının tezahürü olan bir ilah olduğunu iddia etmektedirler.

İbn Teymiyye bunu hatalı bir tefsir yöntemi olarak görür. Ona göre buradaki “kelime” Âl’i İmran 59. âyette de geçtiği gibi Allah’ın Hz. İsa’yı yaratırken kullandığı “kûn” (ol) kelimesidir. İbn Teymiyye, bu görüşünü Kur’ân’dan getirdiği şu âyetle destekler:

²²² Matta 16:19.

²²³ Âlû İmran 3/55.

²²⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 41.

²²⁵ Âlû İmran 3/55.

²²⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 38.

²²⁷ en-Nisâ 4/171.

“Çocuk edinmek asla Allah’a yaraşmaz. O böyle şeylerden uzaktır (ve İsa o’nun oğlu değil, yarattığı kuludur)! Allah bir işe hükmettiğinde o’na ancak “ol!” der o da olur.”²²⁸

İbn Teymiyye, Hıristiyanların yaptığı gibi böyle yanlış bir değerlendirmeye giden ve “Hz. İsa Allah’ın mahluku ve “ol” emrinin bir tezahürü ise Kur’ân da Allahın sözü olması sebebiyle tıpkı Hz. İsa gibi bir mahluktur.” diyen Cehmiyye fırkasına da verdiği cevapta şöyle söyler: Hz. İsa insandır, beşerdir ve bir insandan doğmuştur. Bir kelâm değil; kelâm’dan meydana gelen bir sonuçtur. Kelâmıla yaratılmıştır. Buradaki kelâm “kûn” (ol) emridir. Kur’ân ise bundan farklıdır. Kur’ân Allah’ın ol sözünden meydana gelen bir varlık değildir. Bizzat Allahın kelâmının kendisidir.²²⁹ Ayrıca onlar bu iddialarına İncil’den de delil getirirler.²³⁰ Yuhanna İncili’nde belirtilen “Kelâm”ın Tanrı olduğu²³¹ iddiası da Kur’ân’ın tevhid öğretisiyle çelişmektedir.

Allahın (ol) kelimesinin Hz. Meryem’e bırakılmasıyla yaratılan Hz. İsa’nın, Tanrının bir parçasını oluşturduğunu iddia etmenin akıllı bir kimse için ilk başta düşünülebilecek bir şey olamayacağını belirten İbn Teymiyye, Hz. İsa’nın ulûhiyetine inanmakla kendi cinslerinden bir varlığa ulûhiyet mertebesi veren Hıristiyanların melekleri ya da başka varlıkları ilah edinen diğer müşriklerden daha büyük bir şirke ve küfre bulaşıp onların işlediğinden daha büyük bir suç işlediklerini söyler. Ona göre melek gibi gayb âleminin güçlü bir varlığı ya da güneş gibi tabiattaki büyük varlıklar, insanla kıyaslandığı zaman ondan daha üst bir mertebede yer alır.²³²

Hıristiyanlar, İncil’de sıkça geçen Rab kelimesinin Hz. İsa için kullanılmasının onun ilahlığına delil olacağını iddia ederler. İbn Teymiyye bu kullanımın Tevrat’ta da sık geçtiğini, başka peygamberler ve başka insanlar için de geçmişte kullanıldığını, dolayısıyla İncil’de Hz. İsa için kullanıldı diye onun ulûhiyetine delil getirilmeyeceğini söyler. Bu tür ifadeler geçmiş peygamberler için de kullanılmıştır. Hattâ Tevrat’ta Hz. Yakup ve Dâvûd’a bu tür hitapların yapıldığı görülür.²³³ Ayrıca İncil’de Havarilere: “Allahın Oğulları” diye isim verilmiştir. Bundan dolayı onlar hiç bir zaman teslisin bir unsuru olmamıştır.²³⁴ İbn Teymiyye peygamberlere “Ey Rab / Ey efendim” tarzında

²²⁸ Meryem 19/35.

²²⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 74-75.

²³⁰ Yuhanna 1:1.

²³¹ Yuhanna 1:1-5.

²³² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 122.

²³³ Bkz. Zebur 105:21.

²³⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 136-137.

yapılan ifadelerin nezaket ve saygı çerçevesinde değerlendirilen, efendim anlamında kullanılan bir hitap olduğunu söylemiştir.²³⁵

İbn Teymiyye Hıristiyanların İncil’de geçen “beni gören beni göndereni de görür”²³⁶, “ben’le Baba biriz.”²³⁷ gibi ifadeleri çarpıtarak Hz. İsa’nın ilah olduğuna dair öne sürülen iddialara delil getirdiklerini söyler. O, bu iddianın cevabını söyle verir: Kur’ân’da da “*Peygambere itaat eden Allaha itaat etmiştir.*” anlamında âyetler vardır.²³⁸ Bu durum, İncil’dekinin bir benzeridir. İncil’de geçen bu gibi ibarelerden kastedilen: Hz. İsa’nın fiillerini, mucizelerini görenlerin bunların Allah’tan olduğuna inanmalarını sağlamaktır.²³⁹

Ayrıca İbn Teymiyye’ye göre eğer birisi sırf Tanrı tarafından görevlendirilip gönderildi diye ilah olarak kabul edilirse havarilerin de ilah kabul edilmesi gerekir. Çünkü onları bizzat Hıristiyanların ilah olarak kabul ettiği Hz. İsa görevlendirmiş ve insanlara, çağırışı duyurmalarını istemiştir.²⁴⁰

Hıristiyanlar kutsal kitaplarda geçen “İbn” (oğul) lafzı sebebi ile Allah’ın oğlunun olabileceğini iddia ederler. Hâlbuki bu lafız kutsal kitaplarda oldukça yaygındır. İbn Teymiyye’ye göre Kitâb-ı Mukaddes’de geçen “İbn” den maksat “kul” dur. Tevrat ve İncilde bunu kanıtlayan bir çok âyet vardır.²⁴¹

İbn Teymiyye Hıristiyanların bozuk inançlarına kutsal kitaplardan delil getirme tutumlarını eleştirir. O, Cüz’ün küll’e kıyas edilebileceğini, mevcut olanın olmayana delil getirilebileceğini söyler. Küll’ün cüz’e kıyasının yapılamayacağı gibi var olmayan bir şeyin de mevcut olana kıyas edilemeyeceğini söyler. Hıristiyanların bu hususta yani Hz. İsa hakkında onun kul olduğu yönündeki nass’ları terk ederek bir takım uydurma tevellere gittiklerini ve onun Tanrının oğlu olan ilâhî bir varlık olduğu yönündeki asılsız lafızları delil olarak kabul etmelerini bu öncüller sebebiyle bâtil olarak görür ve bunda da Hıristiyanların iyi niyet içerisinde olmadıklarını söyler. Çünkü Hz. İsa’nın beşerî yönüne vurgu yapan nass’lar ilâhî yönüne vurgu yapan nass’lardan daha fazla ve daha sahihtir. Eğer onlar gerçekten hakkı kastetmiş olsalardı bu tutumlarından vazgeçerler, yanlış tevili terk ederek nass’ları doğru bir şekilde anlarlar ve doğru bir inanca sahip

²³⁵ Örnek ifadeler için bkz. Tekvin 19:18-19; Çıkış 4:16, 7:1; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 139.

²³⁶ Yuhanna 12:45.

²³⁷ Yuhanna 10:30.

²³⁸ Bkz. en-Nisâ 4/80.

²³⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 141.

²⁴⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 177-178.

²⁴¹ Çıkış 4:22-23; Zebur 2:7; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 454-455.

olabilirlerdi. Ancak Hıristiyanlar kutsal kitaplarda geçen İbn lafzını, oğul olarak yorumlamışlar ve ondan hareketle Tanrının oğlu inancını daha da pekiştirmeye çalışmışlardır. Özellikle İncil’de geçen bu kullanımı Hz. İsa’nın ulûhiyetine bir delil olarak görürler. Hâlbuki bu kullanım bizim çok sık kullandığımız ve iyi bildiğimiz “Allah’ın kulu” terkinin Hıristiyanlıktaki benzer formudur. Buradaki sorunu lûgat açısından değerlendiren İbn Teymiyye, Kutsal kitaplarda “Baba” olarak tanımlanan varlığın Allah; Oğul olarak tanımlanan varlığın ise kul anlamına geldiğini söyler.²⁴²

Çünkü Yüce Allah, sadece Hz. İsa’ya bu şekilde hitap etmemiştir. Zebur’da Hz. Dâvûd’a hitap ederken de “sen benim oğlumsun bugün ben sana Baba oldum.” demiştir.²⁴³ Ayrıca Allaha çocuk isnat etmek ona bir eş isnat etmekten daha çirkin bir şeydir. Çünkü çocuğun olması için onun bir de eşinin olması gerekir. Bu da ilahın sayısını ikiden de fazla bir noktaya götürecektir.²⁴⁴ Aşağıda meâli verilen Kur’ân âyeti de bu iddiaya bir cevaptır. *Gökleri ve yeri hiç yoktan yaratan O’dur. Bir eşi / zevcesi yokken ve her şeyi O yaratmışken O’nun nasıl çocuğu olur?! Her şeyi hakkıyla bilen O’dur.*²⁴⁵

Hıristiyanlar, İncil’de geçen: “İbrahim doğmadan önce ben vardım”²⁴⁶ sözünü, Hz. İsa’nın ezelf olduğuna dair getirdikleri deliller arasında zikrederler. Ancak bu ibare kutsal kitapta yabancı olduğu bir ibare değildir. Çünkü Tevrat’ta Hz. Süleyman, özdeyişlerinde bunlardan daha ileri safhada olacak sözler söylemiştir. Hattâ orada Hz. Süleyman, kendisinin dünyanın, yaratılmasından da önce var olduğunu söylemiştir.²⁴⁷

Hıristiyanlar, Allahın kendi suretinde bir beşer olarak Hz. Âdem’i yarattığını²⁴⁸ ve onu kendi sureti ve sıfatlarından esinlenerek şekillendirdiğini söylerler. Onlar, babası olmadan yaratılan Hz. İsa ile Hz. Âdem arasındaki benzerlikten hareket ederek Hz. Âdem’deki ilâhî sıfat ve suretin Hz. İsa için de mümkün olacağını dolayısıyla bu sıfatlara sahip olan Hz. İsa’nın ilah olmasının mümkün olabileceğini iddia etmektedirler. İbn Teymiyye bu iddia’yı birçok yönden reddeder. Allah’a ait bir sıfat kim olursa olsun başka bir varlıkta cereyan edemez. Allahın sıfatları ancak Allah’ın zatı ile kaimdir. Bu sıfatlar tek başlarına her hangi bir varlık gösteremez ve Allah’tan

²⁴² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahih*, III, 454-455.

²⁴³ Zebur 2: 7; Benzer rivâyetler için bkz. Çıkış 4: 22-23

²⁴⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahih*, III, 192.

²⁴⁵ el-En’am 7/101 .

²⁴⁶ Yuhanna 8:58.

²⁴⁷ Süleyman’ın Özdeyişleri 8:22-30; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahih*, IV, 140.

²⁴⁸ Yaratılış 1:26.

bağımsız olamazlar. Bu yüzden sıfatların Allah dışında başka bir varlıkta zuhur etmesi mümkün değildir.²⁴⁹ Hıristiyanlar, Tevrat'ta Hz. Âdem hakkında geçen "kendi suretimizde kendimize benzeyen bir varlık yaratalım" sözünden hareketle Hz. İsa hakkında da bu durumun mümkün olabileceğini söylerler. Ancak buradaki benzerlikten kasıt mahiyet ve tabiat itibarıyla benzeyen bir varlığın yaratılması değildir. İki peygamber arasında illaki bir benzerlik kurulacaksa bu benzerlik Kur'an'da işaret edildiği gibi ikisinin de anne baba aracılığıyla ve normal yollardan değil, Allah'ın "ol" emri ile mucizevî bir şekilde yaratılmış olmasıdır.

*"Şüphesiz ki, Allah katında İsa'nın durumu da, tıpkı Âdem'in durumu gibidir. Şöyle ki Allah, Âdemi de (Anasız – Babasız) topraktan yaratmış sonra ona "ol!" demiş o da olmuştur."*²⁵⁰

Bu âyette özellikle Hz. İsa'nın yaratılmış olduğuna dikkat çekilmiştir. Kendisi yaratılmış oldan bir varlık nasıl olur da aynı zamanda ilah ve yaratıcı olur. Onların söylediği bu iddia kabul edilse o zaman bunu neden Hz. İsa'ya has kılıyoruz. Hz. Âdem de yaratılışındaki bu mucizevî durum sebebiyle ilah olabilir.²⁵¹

Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın ulûhiyetine dair getirdikleri iddialarından birisini de onun Mesih olmasına bağlarlar. İbn Teymiyye Mesih kavramına böyle ilâhî bir takım çağrışımlar vermenin doğru olmayacağını belirtir. O'na göre bu kavram nübüvvet, hayır ve bereketi çağrıştırır. Bu iddiasına Zebur'dan da delil getiren İbn Teymiyye Mesih'in ilah olduğunu söylemenin sapkınlık ve dini tahrif etmek olacağını söylemiştir.²⁵²

İbn Teymiyye kutsal kitaplarda geçen bazı ibarelerin Hz. İsa'nın ilahlaştırılması konusu ile ilgili olduğunu belirterek daha önceden kutsal kitaplarda bunun olacağını bildirildiğini söyler. Delil olarak getirdiği âyetlerden bir tanesi Zebur'da geçen aşağıdaki âyettir: "İnsan ne ki ona ilgi gösteresin? Neredeyse bir Tanrı yaptın onu, başına yücelik ve onur tacını koydun, ellerinin yaptıkları üzerine onu egemen kıldın, her şeyi ayaklarının altına serdin"²⁵³

İbn Teymiyye, Hz. İsa'nın dilinden İncil'de geçen bazı sözlerin Hıristiyanların içine düştükleri hatalı inanç ve eylemlere işaret ettiğini belirterek bunları eserine dâhil etmiştir. Bunların bazıları burada sıralanmaktadır. Hz. İsa'nın İncil'de geçen bir sözü

²⁴⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 440-443.

²⁵⁰ Âlü İmran 3/59

²⁵¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, III, 442- 443.

²⁵² Zebur 20:28, 45:7; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 176.

²⁵³ Zebur 8:4-6; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 135.

şöyledir: “Benden ötürü sendeleyip düşmeyene ne mutlu.”²⁵⁴ İbn Teymiyye’ye göre Hz. İsa burada kendisi hakkında ortaya atılan iddialar ve ithamlar sebebiyle insanların birçoğunun hatalara düşeceklerini haber vermiştir. O bu iddiasını Hz. İsa’nın şu sözüyle güçlendirir: “İnsanoğlunu yukarı kaldırdığınız zaman benim o olduğumu kendiliğimden hiçbir şey yapmadığımı anlayacaksınız.”²⁵⁵ İncil’de Hz. İsa’nın ilâhî bir varlık olduğundan ziyade bir peygamber olduğunun birçok delili vardır. Bu deliller, Hz. İsa’nın Hıristiyanların iddia ettiği gibi bir ilah değil beşer bir peygamber olduğunu gösterir.²⁵⁶

İncilin bir çok yerinde Hz. İsa etrafındakilere kendi kimliği hakkında kanaatlerini sormaktadır. Onlar da onun Allahın Mesîhi olduğunu ikrar etmişlerdir. Kendisine kıyametin zamanı hakkında soru sorulunca o da tıpkı herkes gibi bunun Allaha başka kimsenin bilemeyeceği türden bir bilgi olduğunu belirterek bu konudaki acziyetini ifade etmiştir.²⁵⁷

Ayrıca kendisine “İyi” diye hitap eden etrafındakilere “İsa, “Bana neden iyi diyorsun?” “İyi olan yalnız biri var, O da Tanrı’dır”²⁵⁸ diye cevap verip bu konuda da insanları Allah’a yöneltmiştir.²⁵⁹

Yüce Allah’ın tek ve yegâne mâbut olduğu İncil’de şöyle bildirilir: “İsa ona şu karşılığı verdi: ‘Tanrının Rabbe tapacak, yalnız ona kulluk edeceksin’ diye yazılmıştır.”²⁶⁰

İncil’de, Hz. Yahya’nın Hz. İsa’yı vaftizi etmesine de şahit oluyoruz.²⁶¹ İbn Teymiyye bu vaftiz etme işleminin Hz. İsa’nın beşeri yönüne işaret ettiğini söylemektedir. Zira iddia edildiği gibi Hz. İsa ilâhî bir varlık olsaydı vaftize ihtiyaç duymazdı. Aksi takdirde vaftizle ilgili olan bu âyet, Hz. İsa’nın ilah olduğuna dair iddialar çerçevesinde değerlendirilecek olursa ilâhî tabiatı olan bir varlık hakkında çelişkili bir durum ortaya çıkacaktır. Çünkü beşeri bir varlık olan Hz. Yahya’nın ilâhî bir varlığa sahip Hz. İsa’yı vaftiz etmesinin ilah-beşer ilişkisi açısından mümkün olamayacağı aşîkardır.²⁶²

---

²⁵⁴ Luka 7:23.

²⁵⁵ Yuhanna 8:28.

²⁵⁶ Matta 21:46. İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 165-166.

²⁵⁷ Luka 9 /20; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 166.

²⁵⁸ Markos 10/17-18.

²⁵⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 166.

²⁶⁰ Matta 4: 10; Luka 4: 8.

²⁶¹ Matta 3: 13.

²⁶² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 106, 166.

İncil’de, “Bana îman eden, bana değil beni gönderene îman etmiş olur.”²⁶³ âyetleri geçmektedir. Hz. İsa, kendi varlığının Allah’ın varlığı karşısında kul olmak ve yaratılmış bir beşer olmaktan daha ileriye geçmediğinin ön plâna çıktığı bu âyetlerde kendisinin Allah katından gönderildiğini belirtir ve kendisine îman eden Hıristiyanların gerçekte ona değil Allah’a îman ettiklerinin altını çizer.²⁶⁴ İbn Teymiyye bu görüşünü İncil’de geçen şu âyetlerle de desteklemektedir: “İşittiğiniz söz benim değil beni gönderen Baba’nındır.”²⁶⁵ “Baba benden üstündür.”²⁶⁶ “Size doğrusunu söyleyeyim; köle efendisinden, elçi de kendisini gönderenden üstün değildir.” “Ben kendiliğimden hiçbir şey yapamam. Amacım kendi isteğimi değil beni gönderenin isteğini yapmaktır.”²⁶⁷

İbn Teymiyye Hz. İsa’nın ilâhî tabiatı olduğuna dair iddiaların reddi konusunda ilgili olarak İncil’de Hz. İsa’nın şeytan tarafından imtihan edildiği bahsi²⁶⁸ de inceler. İbn Teymiyye Hz. İsa’nın ilah olduğu halde nasıl şeytan tarafından imtihan edildiğini merak eder ve ilâhî bir varlığa şeytanın yaklaşmasının ve ona kötü bir amaçla temas etmesinin mümkün olamayacağını söyler.²⁶⁹

Ayrıca Hz. İsa, çarmıha gerilince “rabbim beni neden terk ettin”²⁷⁰ demiştir. İbn Teymiyye’ye göre bu sözler ilah olacak bir kişinin ağızından çıkacak sözler değildir. Çünkü böyle bir varlığın ne çarmıha gerilmesi ne de ona her hangi bir zararın verilmesi mümkün değildir.²⁷¹

5- Hz. İsa’nın Ulûhiyyetinin Kur’ân’da Reddedilmesi

Hıristiyanlar Teslis akidesi sebebiyle Kur’ân’da eleştiriye tabi tutulmuşlardır. İbn Teymiyye’nin de tesbit ettiği gibi²⁷² bu âyetlerin bazıları meâlen şöyledir: “*Ey kitap ehli! Dininizde (Allahın bildirdikleri dışına çıkararak) aşırıya gitmeyin ve gerçeğin dışında Allah adına bir şey söylemeyin. Meryem oğlu İsa ancak Allahın elçisi ve Meryem’e bıraktığı kelimesi ve kendi ruhundan (yarattığı bir beşer) dir. O nedenle Allah’a ve (hiç ayırt etmeden) onun bütün peygamberlerine iman edin ve teslise (üçe)*

²⁶³ Yuhanna 12: 44.

²⁶⁴ Yuhanna 14: 24; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 415.

²⁶⁵ Yuhanna 14: 24.

²⁶⁶ Yuhanna 14: 28.

²⁶⁷ Yuhanna 5:30; Yuhanna 13:16.

²⁶⁸ Matta 4: 1-11.

²⁶⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 108.

²⁷⁰ Markos 15:34.

²⁷¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 415-416.

²⁷² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, IV, 152-153.

inanmayın. Bundan vazgeçin ki bu sizin için en hayırlısıdır. Allah ancak tek bir ilahtır hâşâ onun çocuğu yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi onundur.”²⁷³

“Gökleri ve yeri hiç yoktan yaratan odur. Bir eşi (zewcesi) yokken ve her şeyi o yaratmışken nasıl onun çocuğu olur? Her şeyi hakkıyla bilen o dur.”²⁷⁴

“Bir de onlar (Yahûdi ve Hıristiyanlar): “Allah çocuk edinmiştir” dediler. Hâşâ! Allah, bundan uzaktır! Bilakis göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur, her şey o’nun emrinde / O’na teslim olmuştur.”²⁷⁵

Allah herhangi bir beşere kitap, hüküm ve peygamberlik versin de o kalkıp insanlara: “Allah’ın dışında o’nun yanı sıra bana da kulluk edin.” desin! Bu olacak şey değildir. Bilakis o insanlara ancak şöyle demiştir: “Siz (insanlara) kitabı okutan, öğreten, onu bilen ve inceleyen kimseler olarak Rabbinize boyun eğen Rabbânîler olun.”²⁷⁶

“Ey Kitap Ehli! Dininizde (Allahın bildirdiklerinin dışına çıkarak) aşırı gitmeyin ve gerçeğin dışında Allah’ın adına bir şey söylemeyin. Meryem oğlu Îsâ, ancak Allahın elçisi ve Meryem’e bıraktığı kelimesi ve kendi ruhundan (yarattığı bir beşer)dir. O nedenle, Allaha ve (hiç ayırt etmeden) O’nun bütün peygamberlerine iman edin ve teslise / üç’e inanmayın! Vazgeçin ki bu, sizin için en hayırlısıdır. Allah ancak tek bir ilahtır. Hâşâ O’nun çocuğu yoktur! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Dayanılacak ve güvenilecek ancak O’dur. (Kendilerini ilâhlaştırdığınız) Mesih de o saygın itaatkâr (mukarrabûn) melekler de hiçbir zaman Allah’ın birer kulu olmaktan çekinmezler.²⁷⁷ Her türlü hamd / övgü hiçbir çocuk edinmeyen, (mülkte ve hükümranlıkta) ortağı bulunmayan zaafi olmadığı için herhangi bir veliye, yardımcıya muhtaç olmayan Allah’a yaraşır.” de ve Rabbini (her türlü söylem ve eyleminle) en büyük ilan et)²⁷⁸

Îsâ onlara: “Şüphesiz ki Allah benim de rabbim sizin de rabbinizdir; öyleyse ancak o’na kulluk edin. Doğru yol ancak budur demiştir.”²⁷⁹

“Onlar dediler ki: “Rahmân çocuk edindi!” Siz (böyle demekle) ne kötü bir şey yaptınız! Onların bu sözleri yüzünden neredeyse

²⁷³ Nisâ 4/171.

²⁷⁴ el-En’âm 6/101; Kur’ân’dan benzer âyetler için bkz. Âl’i İmran 3/80; el-Maide 5/72; el-İsrâ 17/111; Meryem 19/88–95; el-Mü’minûn 23/91–92; es-Sâffât 37/150–160; İhlas 112/1–4.

²⁷⁵ el-Bakara 2/116.

²⁷⁶ Âlû İmran 3/79.

²⁷⁷ Nisâ 4/171–172.

²⁷⁸ el-İsrâ 17/111.

²⁷⁹ Meryem 19/36.

*gökler yarılacak, yer parçalanacak ve dağlar yere batacak oldu. “Rahmân’ın oğlu var” dedikleri için! Hâlbuki esirgeyen Allah’a çocuk edinmek yaraşmaz!*²⁸⁰

Kıyamet günü Allah: “Ey İsâ! İnsanlara Allah’a îmân’ı bırakıp da beni ve Annemi ilah edinin diye sen mi dedin?!” diye sorduğu zaman, o diyecektir ki: “Hâşâ ey Rabbim hakkım olmayan bir şeyi ben nasıl söyleyebilirim?! Eğer ben onu söylemişsem sen onu kesin bilirisin! Ben senin zatındakileri bilmem ama sen benim içimdekileri kuşkusuz bilirsin. Şüphesiz ki sensin ancak bilinmeyenleri (gaybı) dahi kesin olarak bilen. “Ben onlara: ‘Benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah’a ibâdet ediniz!’ diyerek, ancak senin bana emrettiklerini söyledim ve aralarında kaldığım müddetçe onları denetledim. Sen beni aralarından çekip aldıktan sonra ise onların gözetleyicisi ancak sen oldun. Her şeye hakkıyla şâhit olan ancak sensin!”²⁸¹

“Ey kitap ehli! Dininizde (aklın ve dînin hudutları dışına çıkarak) aşırı gitmeyin ve (ileri gelenlerinizden) bir topluluğun istek ve arzularına uymayın. Çünkü onlar, çok önceden kendileri sapıtmuşlar ve birçok kimseyi doğu yoldan şaşırtmışlardır. Ve onlar (şimdi de son peygambere karşı çıkmışlar ve) dümdüz yoldan sapıtmışlardır.”²⁸²

“Allah Meryem oğlu İsâ Mesîh’tir / Meryem oğlu İsâ Mesîh Allah’tır diyenler, kesinlikle kâfir olmuşlardır! Oysa Mesîh demişti ki: ‘Benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin!’ Allah, kendisine ortak koşanlara Cenneti haram kılmıştır. Öylelerinin kesin olarak gidecekleri yer Cehennem’dir ve zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur. Allah üç’ün üçüncüsü’dür diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır! Çünkü kulluk edilecek tek bir Tanrı vardır. Onlar bu sözlerinden vazgeçmezlerse, şüphesiz ki kâfirlere can yakan bir azap vardır.”²⁸³

---

²⁸⁰ Meryem 19/88-92; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 173.

²⁸¹ el-Mâide 5/116-117.

²⁸² el-Mâide 5/77.

²⁸³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 72-73; el-Mâide 5/72-73; Diğer âyetler için bkz. Mü’minin 23/91-92. Saffat 37/151-152. İhlas 112/1-4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

eL-CEVÂBÜ'S SÂHÎH AÇISINDAN HZ. PEYGAMBERLE İLGİLİ TEBŞİRATIN İNKÂR EDİLMESİ

İbn Teymiyye'nin de ifade ettiği gibi Hz. Muhammet, Hz. İsa ve Mûsâ başta olmak üzere derece bakımından bütün peygamberlerin çok üstünde bir peygamberdir. Bu yüzden onun nübüvvetinin gerçek olduğuna inanmak ve ona iman etmek önceki peygamberlere iman etmekten daha kesin ve daha kararlı bir îmanla olmalıdır.²⁸⁴ Yeryüzünün en önemli hadisesi Hz. Muhammedin peygamberliğinin ve şeriatının dünya genelinde yayılmasıdır. Hattâ bunun bir benzeri ne Hz. Mûsâ'nın ne de Hz. İsa'nın nübüvvet ve şeriatlarında görülmemiştir.²⁸⁵

Geçmiş kitaplar ve önceki peygamberler tarafından müjdelenmiş olmak peygamberlik için olmazsa olmaz bir şart değildir. Bunun için gerekli olan delil mucizedir. Nitekim Kur'ân'da ismi geçen birçok peygamber olduğu halde bunların gönderilmeden önce müjdelendiğinden bahsedilmemiştir.²⁸⁶

Ayrıca önceki gönderilen peygamberlere iman etmek de Hz. Muhammed'e iman etmekle mümkün olur. Çünkü onlardan kimin peygamber olduğu haberini ancak Hz. Muhammet vermektedir. Dolayısıyla Hz. Muhammedi inkâr etmek de onları inkâr etmeye sebep olacaktır.²⁸⁷

Ehli kitap, kutsal kitaplarında yer alan Hz. Muhammedin peygamber olduğu ile ilgili müjdeleri kabul etmeyerek ya inkâr etmişler ya da Hz. Muuammedin, nübüvvet iddia eden bir kimse olduğunu, bu yüzden de Tevrat ve İncil'de onu kınayan birçok âyetin olduğunu iddia etmişlerdir.²⁸⁸ Ancak onu inkâr edenler bile onda bir peygamberde bulunması gereken vasıfların bulunduğunu itiraf etmekten geri durmayarak; onun faziletini, akıl ve üstün ahlakını takdir etmişlerdir. Ondan çok uzun yıllar önce yaşayan Ehl-i kitabın hayırlı olan bazı kimseleri kitaplarından Hz. Muhammed'in peygamber olarak geleceğini öğrendikleri zaman rahat ve müreffeh Şam beldelerini terk edip Medineye göç etmişlerdir.²⁸⁹

Durum böyle olunca bütün bu üstün meziyetlere sahip olan bir kişinin peygamber değil de bir mütenebbî (peygamberlik iddiasında bulunan) bir kimse olması aklen neyle izah

²⁸⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 142.

²⁸⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 188.

²⁸⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 32.

²⁸⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 515.

²⁸⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 193.

²⁸⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 190.

edilebilir? Çünkü peygamber olmadığı halde bir kimsenin nübüvvet iddiasında bulunması sonuçları itibariyle cezalandırılmayı hak eden kötü bir fiildir. Böyle bir kişi her şeyden önce Kur’ân’da zemmedilmiştir.²⁹⁰ Hz. Muhammed de gönderilen hak bir peygamber olmasaydı bu takdirde Allah’a iftira eden zalim bir insan olurdu.

1- Peygamberlerden Alınan Umumî Söz

İbn Teymiyye, Hz. Muhammed’in müjdelenmesi meselesiyle ilgili olarak incelediği Âl-ü İmrân suresinin 81. âyetiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: “Allah hiçbir peygamber göndermemiştir ki o peygamberin, hayattayken bir başka peygamber gönderilecek olursa mutlaka ona iman etmesi ve ona yardım etmesi zorunluluğu olmasın. Ayrıca Allah, Peygamberlerden kendi ümmetlerinden de böyle bir sözü almalarını emretmiştir. İbn Teymiyye bu sözün Muhammed ümmetinden bir önceki ümmet olan Hıristiyanlardan da Hz. İsa kanalıyla alındığını, onlardan Hz. Muhammed peygamber olarak gönderilince ona mutlaka iman etmelerinin beklendiğini ifade etmiştir.²⁹¹ İbn Teymiyye’nin buradaki tespiti önemlidir. Çünkü Hz. Muhammed’in risâletine dair tevârüs yoluyla bu şekil bir haber ve mükellefiyetin bildirilmesi onun peygamberliğinin bilgisinin umûma mâl edildiğinin de bir kanıtıdır. Ayrıca o peygamber olarak gönderilince Ehl-i Kitap’tan bazı kişilerin inanarak iman etmeleri de bu sözün hem varlığına hem de gerçekleşmiş olmasına bir delildir. İbn Teymiyye’ye göre bu yüzden Hz. Muhammed’i inkâr etmek, insanı dolaylı olarak geçmiş peygamberleri de inkâr etmeye götürür. Hattâ o, şunu da söyler: “Bu gün hiçbir dine ve peygambere inanmayan kimsenin Hz. Muhammed’e inanması daha evlâ ve daha mantıklıdır. Çünkü onun hakkındaki bilgiler başka peygamberlere göre daha sağlam ve daha tutarlıdır.”²⁹²

Sözünü ettiğimiz âyette şöyle buyrulur: “Allah vaktiyle peygamberlerden şöyle söz almıştır: “Ben size kitabı (ve onun uygulanma biçimi) olan hikmeti verdikten, (size peygamber gönderdikten) sonra, size beraberinizdekini doğrulayan bir elçi geldiğinde ona hemen iman etmeli ve destek olmalısınız. Bunu bu şekilde kabul ettiniz ve sorumluluğu aldınız mı?”; onlar da: “Evet aldık ve kabul ettik”! demişlerdir. O zaman

²⁹⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 186, 225; Bkz. En’am 6/93.

²⁹¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 122-123.

²⁹² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 115-116.

*Allah onlara demiştir ki: “Öyleyse şahit olun; ben de sizinle birlikte şahit olanlardanım.”*²⁹³

2- Nübüvvetin İsrâiloğullarından Alınacağıın Bildirilmesi

Tarihte Hz. İshak ve Yakup ile başlayan İsrâiloğulları'nın Nübüvvet süreci, zaman içinde içlerinde Hz. Dâvud, Süleyman, Mûsa gibi büyük peygamberlerle devam etmiş; İshakoğulları veya da İsrâiloğulları adıyla bilinen bu milletin nübüvvet silsilesi nihayet Hz. İsa ile son bulmuştur. Tevrat'ta Nübüvvetin İsrâiloğullarından alınacağına dair rivâyetler, bu çerçevede ele alınarak Beşâirun'nübüvve konusuna dâhil edilmiştir.

“Ve Rabb bunu görünce onları reddetti. Çünkü (rabbin) oğulları ile kızları onu öfkelen-dirmişlerdi. “Yüzümü onlardan çevirecek, sonları ne olacak göreceyim, çünkü onlar sapık bir kuşak ve güvenilmez çocuklardır. Kendilerinde sadakat olmayan oğullardır. Tanrı, olmayan ilahla beni kıskandırdılar. Değersiz Putlarıyla beni öfkelen-dirdiler. Ben de halk olmayan kavimle (Ümmiyîn'le) onları kıskandıracığım. Anlayışsız bir milletle onları öfkelen-direceğim.”²⁹⁴

Yukarıdaki âyetler kanaatimizce Peygamberliğin Yahudilerden alınıp; henüz milli bir devlet olmamış kabileler halinde yaşayan, ümmî bir millete verileceğine delâlet etmektedir. Çünkü benzer bir Âyet İncil'de de yer almaktadır. İncil'de geçen “Tanrının egemenliği sizden (İsrâiloğullarından) alınacak ve onun ürünlerini yetiştirecek başka bir topluma verilecektir”²⁹⁵ sözü İsrâiloğulları arasından Hz. İsa'nın ardından başka bir kimsenin peygamber olarak çıkmayacağını işaret eder.

Hz. İsa'dan sonra İsrâiloğulları içinde başka bir peygamber çıkmadığı bilindiğine göre Tevrat'ta geçen bu âyet haktır ve bu, nübüvvetin onlardan alınarak halk olmayan ve anlayışsız olan bir millete (Araplara) verileceğine delâlet etmektedir.²⁹⁶

Bu verdiğimiz örneklerin dışında aşağıda verdiğimiz İncil âyetleri de Peygamberlik şerefının İsrâiloğullarından alınacağına delâlet etmektedir.

“Yapıcıların reddettiği taş işte köşenin baş taşı oldu. Rabbin işidir bu, gözümüzde harika bir iş! Bu taşın üzerine düşen, paramparça olacak; taş da kimin üzerine düşerse onu ezip toz edecek.”

---

²⁹³ Âl-ü İmrân 3/81.

²⁹⁴ Tesniye 32:19-21.

²⁹⁵ Matta 21:43.

²⁹⁶ Aytemür, Cemaleddin, *Kutsal Kitaplarda Hz. Muhammed*, Bayrak Matbaası, İstanbul, 2004, s. 46.

“Bu nedenle size şunu söyleyeyim. Tanrının Egemenliği sizden alınacak ve bunun ürünlerini yetiştiren bir ulusa verilecek.”

3- Hz. Muhammed’in Risâletinin Umûmî Olmadığına Dair İddialara Reddiye

Tebşirat konusunu Hz. Muhammed’in sadece Araplara peygamber olarak gönderildiğine dair Hıristiyan iddialarına cevap vererek inceleyen İbn Teymiyye’ye göre eğer bir kişi peygamberlik iddiasında bulunuyorsa ve o kişi gerçekten Allah tarafından gönderilen bir peygamber ise sözünde asla bir yalan ve yanlış olamaz ve kendisi risâleti hakkında ne söylediye doğrudur. Bunlara risâletinin sınırları ile ilgili söylediği sözler de dâhildir. Sözlerinde asla bir yalan olması mümkün değildir. Bu durumda Hz. Muhammed’in risâletinin bütün insanlara dair olduğu ile ilgili sözleri de doğru olmaktadır. Bu yüzden onun peygamberliğini kabul eden herkes onun Araplar dışındaki toplumlara da gönderildiğine dair sözlerini de kabul etmek zorundadır.²⁹⁷ Zira onun Peygamberliliğini kabul etmeyenler bile risâletinin umûmî olduğunu biliyorlardı. Onun peygamberliğinin umûmî olmadığını iddia etmek onu inkâr etmekten farksızdır. Bu durum Kur’ân-ı Kerîm’de de haber verildiği gibi²⁹⁸ kitabın hükümlerinin bir kısmını kabul edip bir kısmını inkâr etmek gibidir.

Hıristiyanların, Kur’ân’da geçen “Arapça bir kitap olarak indirdik”²⁹⁹ türündeki âyetleri bu iddialarına delil olarak getirdiklerini belirten İbn Teymiyye, bunun yanlış bir yöntem olduğunu belirtir. İbn Teymiyye’ye göre Hıristiyanlar, bu iddialarını ilk önce Kur’ân’dan delil getirerek ispata kalktılar. Ancak onlar Kur’ân’a ve onun geldiği Arap diline hâkim olmadıkları için daha henüz işin başında bazı hatalara düşmüş oldular. İbn Teymiyye: “Bâtıl olan bir şeye sahih olan bir şey delil olamaz.” dedikten sonra, bu tür Âyetler’in onun risâletinin sübûtuna delâlet ettiğini ve onun Peygamberliğinin temelini sağladığını açıklar.³⁰⁰ Kur’ân’ın Arapça bir dil ile nâzil olduğunu beyan eden âyetler, Kur’ân’ı Kerîm’in bir özelliğini yani dilinin Arapça olduğunu açıklamak içindir.³⁰¹ Kur’ân’ın bu dil ile nâzil olmasının sebebi İslâmiyet’in geldiği ve yayıldığı Ortadoğu ve Afrika bölgesinde Arapça’nın diğer dillere göre daha fazla kullanım alanına sahip olmasındandır.³⁰² Ayrıca Kur’ân’ı Kerîm’in muhtevasını açıklamaya en uygun dil yine Arapça’dır. Zaten müslümanların tamamının Arapçayı bilmeleri

²⁹⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, I, 449.

²⁹⁸ el-Bakara 2/85.

²⁹⁹ Yusuf 12/2.

³⁰⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, I, 373.

³⁰¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 71

³⁰² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, II, 58.

mümkün değildir. Bu Zarûrât-ı Dîniyye'den değildir. Aslolan, kulların Allah'ın kendilerine neyi emrettiği ve neyi yasakladığını bilmeleridir. Bu esasların geldiği dilin pek de önemi yoktur.³⁰³

O'na göre bir peygamberin ve onun getirdiği kitabın dili doğal olarak gönderildiği kavmin dilinden olmalıdır. Teklif de bunu gerektirir. Kulların kendilerine gönderilmiş olan kitaplarını anlayacak durumda olmaları gerekir. İbn Teymiyye, Kur'ân'ın Arapça olma sebebinin İslâm'ın yayıldığı coğrafyada Arapçanın diğer dillerden daha fazla bir yayılma ve kullanım alanına sahip olmasına bağlar.³⁰⁴

Tevrat ve İncil İbranice olarak inmesine rağmen Arabistan'da yaşayan ve yahut da Rum topraklarında yaşayan ve dilleri farklı olduğu halde bu dinlere ve bu kitaplara inanan ve Hristiyan olan insanların var olduğu bilinmektedir. Durum böyle olunca bu insanların kendi dillerinden olmayan bir kitaba inanmamaları nasıl mümkün değilse aynı şekilde Hristiyanların da kendi dillerinden olmadığını söyleyerek Kur'ân'a, İslâm'a ve Hz. Muhammede inanmamaları kabul edilemez.³⁰⁵

İncilin dili de İbranicedir ama yeryüzündeki Hristiyanların hepsi bu dili bilmemektedir. Zaten bunun olması da beklenmez. Şu halde İncil İbranice indi diye Hz. İsa'yı, sadece bu dili konuşanların peygamberi olarak kabul etmek doğru bir tutum olmayacaktır. Durum böyle olunca Hristiyanlar kendi kitaplarında ve peygamberlerinde öne sürmedikleri şartları Kur'ân'ı Kerîm ve Hz. Muhammed hakkında öne sürmüş olacaklardır ki bu da başlı başına bir çelişkidir.³⁰⁶

Hristiyanlar da bilir ki bir kimsenin peygamber olabilmesi için Allah'tan naklettiği şeylerin tamamında doğru ve masum bir hal içinde olması gerekir. Hatalı ya da kasıtlı olarak yalanla meşgul olan kimsenin peygamber olması mümkün değildir

Kur'ân'da da Hz. Mûsâ'dan haber vererek buna işaret edilmiştir. *Mûsa onlara demişti ki: "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbinden gönderilen bir elçiyim. Benim görevim Allah adına gerçek dışı bir şey söylememektir: Andolsun ki, size Rabbinizden gerçeği kanıtlayan bir belge ile gelmiş bulunuyorum."*³⁰⁷

Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı ile hakikaten peygamber olan kimsenin birbirlerinden ayırt edilebilmelerini sağlayan birçok delil vardır. Öncelikle sadık bir peygamber mahlûkatın en hayırlısı ve faziletlisi olur. Çünkü Allah katında nebî ve

³⁰³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 59-60.

³⁰⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 58.

³⁰⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 93-95.

³⁰⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 71.

³⁰⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 128; el-A'raf 7/104/105.

resuller'den daha faziletli kimse yoktur. Aynı şekilde nübüvvet iddiasında bulunup da yalan söyleyen bir kimse de mahlûkatın en şerlisi, en münkir'i ve en kötüsü olur. Çünkü yalan şerhlerin anası ve aslıdır. En büyüğü de Allah adına söylenen yalandır. Doğruluk da hayrın aslıdır en büyüğü de Allah adına söylenen doğruluktur.³⁰⁸ Eğer bir kimse Allah adına söylediği sözlerde yalan konuşur ya da bu kişinin söyledikleri hakkında şüphe edilirse bu kimsenin peygamber olmayacağı bilinir. Çünkü yalan söyleyen bir kimseye Allah'ın vahyetmesi ya da onu peygamberlik görevi ile görevlendirilmesi mümkün değildir.³⁰⁹ Kur'ân'da da buna işaret edilmiştir. *"Uydurduğu yalanı (din diye) Allah'a yakıştıran veya kendisine bir şey vahyedilmediği halde "bana da vahyedildi" diye ve "Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indiririm." diyenden daha zâlim kim olabilir?!"*³¹⁰ Kur'ân, Hristiyanların aleyhlerinde bir hüccetken onların asılsız iddialarını kanıtlamak için Kur'ân'dan deliller getirmeleri kabul edilebilir bir yaklaşım olmadığı gibi bizatihi bir ironidir.³¹¹

Bir kimse peygamber olduğunu söylerse Allah adına söylediği bütün sözlerde sadık olması gerekir. Çünkü doğruluk bir peygamberin en önemli ilkesidir. Şâyet o kimse bir kelime bile yalan söyleyecek olursa bu takdirde peygamberliği ile ilgili olan bütün delilleri ve iddiaları boşa çıkar. Bu yüzden Hz. Peygamber'in peygamber olduğunu kabul edip ardından onun risâletinin umumî olduğu hakkında söylediği sözleri yalanlayarak onun sadece Araplara gönderildiğini iddia etmek tutarsızlıktır. Çünkü onu yalanla itham etmek onun nübüvvetini ve diğer bütün sözlerini de reddetmeyi gerekli kılacaktır. Çünkü bir kimse Hz. Peygamberin söyledikleri ile getirdiği esaslardan bir kısmının dahi doğruluğunu kabul etmezse onun diğer sözlerini de delil getirmesi caiz olmaz.³¹² Onların Hz. Muhammed'in sadece Araplara gönderilen bir peygamber olduğunu söylemeleri aklen ve naklen kabul edilmediği gibi küfür ve inkârın bir çeşididir. Aynı zamanda önceki peygamberlerin inkâr edilmesinden daha büyük bir küfürdür. Çünkü onun peygamber olarak gönderileceğini müjdeleyen kutsal kitaplar ve peygamberler ondan önceki peygamberler hakkında vârit olan müjde, belge ve delilden daha fazladır. Ayrıca Hz. Musâ ile kıyaslandığında Hz. İsa ve Hz. Muhammed arasında geçen süre uzun değildir.³¹³

³⁰⁸İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 120.

³⁰⁹İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 127.

³¹⁰el-En'am 6/93; benzer âyetler için bkz. Zümer 39/32, 60.

³¹¹İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 122.

³¹²İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 129.

³¹³İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 369.

Hz. Peygamber hiçbir zaman kendisinin sırf Araplara gönderilen bir peygamber olduğunu söylememiştir.³¹⁴

İbn Teymiyye, Hıristiyanların Hz. Muhammed'in peygamberliğinin sadece Arap toplumu ile sınırlı olduğuna dair iddiada bulunmalarını aklen ve naklen kabul edilemez bir iddia olarak görür. Bunun cevabını şu âyet vermektedir: *Eğer biz Kur'ân'ı yabancı bir dilde indirseydik, derlerdi ki: " O'nun âyetleri yabancı dilde olmalı değil miydi?! Araplara yabancı dil olur mu hiç?!" De ki: "O, inananlara doğru yolu gösteren bir kılavuz ve bir şifadır. İnanmayanların kulaklarında ise bir tıkaçlar vardır da O, onlara kapalı ve karanlıktır. Sanki kendilerine uzak bir yerden (anlaşılmaz bir şekilde) sesleniliyormuş gibidir!"*³¹⁵ Ayrıca bu iddia bir nevi inkâr ve küfürdür. Hattâ önceki peygamberlerin inkâr edilmesinden daha büyük bir küfürdür.³¹⁶

İbn Teymiyye'ye göre bir peygambere inanmak kendisinden sonra gelen bir başka peygambere inanmamayı gerektirmez. Mesela Hz. İsâ, Hz. Mûsâ'dan sonra gelen bir peygamberdir. Hz. İsâ, geldiği zaman Hz. Mûsâ'ya inanan bir kişi kendisini Hz. İsâ'ya inanmaktan müstağnî kılamaz. Bu bir inkârdır. Ve insanın küfre gitmesine sebep olur. Ayrıca Hz. Muhammed'in geleceğini haber veren önceki peygamberler ve kitaplar, kendisinden önce gelen peygamberlere dair gelen bilgi ve haberlerden daha çoktur. Yine süre olarak Hz. Muhammed'in, Hz. İsâ ile arasındaki müddet daha önce gelen Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ gibi peygamberlerinkinden daha kısadır. Bu da haberin güncelliğini koruması bakımından önemlidir.³¹⁷

Hz. Muhammed ayırım yapılmaksızın insanların tamamına gönderilmiştir. Bu onun hayatında açıkça görülebilir. Ve bütün dünya milletleri tarafından da bu kabul edilmektedir. Kendisi vefatına kadar görevini bu minval üzerine yapmıştır. Zaten Hz. Peygamber'in risâletinin umûmî oluşunun bilgisi sadece Kur'ân'da değil; aynı zamanda geçmiş kitaplarda da mevcuttur. Peygamberlik görevine başlamadan önce geçmiş kitaplarda son peygamberin risâletinin umûmî olacağı bilgisi mevcuttur. Hz. Muhammed, insanların akıl, zekâ, anlayış ve dürüstlük gibi meziyetler bakımından en üstünü olarak kabul edilen bir kişi olduğu için kendisi ile veya göreviyle çelişecek şekilde risâletinin umûmî olduğunu söyleyip ardından husûsî olduğunu açıklaması tutarlı bir davranış olmaz. Hz. Muhammed, daha önce herhangi bir kitapla tanışmayan

³¹⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 118.

³¹⁵ Fussilet 41/44.

³¹⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 169.

³¹⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 369-370.

müşriklere bile umûmî bir davet yaparken, kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanları nasıl bunun dışında tutabilir? İddia edildiği gibi Kur'ân'da onun sadece Araplara gönderildiğine dair bir tek âyet yoktur.³¹⁸

İbn Teymiyye Hıristiyanların bu hususta aşağıda meâlleri verilen Kur'ân'dan bazı âyetleri delil olarak getirdiklerini kaydeder. “*Andolsun ki biz, her topluma kendi içlerinden “sadece Allaha kulluk edin ve Tâğuttan (insanları baskı ve şiddetle doğru yoldan alıkoyan kişi ve kurumlardan) uzak durun” diye elçi gönderdik.*”

“*Kendilerine iyice açıklasınlar diye biz her peygamberi kendi toplumunun diliyle gönderdik.*”³¹⁹

Hıristiyanlar bu âyetlere dayanarak Hz. Peygamber'in sadece içerisinden çıktığı Arap toplumunun Peygamberi olduğunu söylerler.³²⁰

İbn Teymiyye, iddialara cevap vermeden önce Hıristiyanların, Kutsal kitaplardan delil getirme konusunda sicilinin temiz olmadığını söyler. Zira onlar teslis ve ittihad gibi din dışı inançları dinlerine sokarken bunları, tahrif edilen kitaplarına dayandırdılar. Bunu yaparken İncil'de geçen lafızları akıl dışı teviller yaparak konuluş amacının dışına çıkardılar. Böylece yazılı belge üzerinden tahrif yaptılar. Kendileri dinlerinde olmayan akıl ve mantık dışı bir itikadı dinlerine sokarken lafızları eğip bükmek suretiyle kitaplarını tahrif etmişler ama Hz. Peygamber'in risâletine dair gelen, gerçek nasları kabul etmemişlerdir.³²¹

Hıristiyanlar Kur'ân'dan bazı âyetlere dayanarak Hz. Peygamberin sadece Araplara gönderilen bir peygamber olduğunu iddia etmişlerdi. Bu âyetlerden bir tanesi de Tevbe sûresinde geçen şu âyettir. *Andolsun ki size kendi içinizden bir Elçi geldi.*³²² Hıristiyanlar âyetteki “*size kendi içinizden*” ibaresini ‘*sizden olduğu için sadece size has*’ şeklinde yorumlamışlardır.³²³ İbn Teymiyye bunun temel ve dayanaktan yoksun bir iddia olduğunu belirtmekle beraber burada kastedilenin insanlara tıpkı kendileri ile aynı vasıflara sahip bir insanın peygamber olarak gönderildiğini vurgulamak olduğunu belirtmiştir.³²⁴

³¹⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 374-375.

³¹⁹ en-Nahl 16/36; İbrahim 14/4.

³²⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 44.

³²¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 44.

³²² Tevbe 9/28.

³²³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 440.

³²⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 441.

Hıristiyanlar, Kur'ân'dan muhkem âyetleri bırakarak muteşâbihlere yönelirler. Bu doğru bir mantık değildir. Eğer bir peygamberin sözünde zıtlık varsa o kişi peygamber olamaz. Hz. Peygambere insanları davet etmesi hususunda bazen husûsî olarak, “*yakın akrabasını uyarması*”³²⁵ sadedinde emirler gelmiştir. İbn Teymiyye’ye göre bunun sebebi davetin umûmî olmasından önce husûsî olmasıdır. Bunun benzeri İncil’de de vardır. Hz. İsâ önceleri sadece İsrâiloğullarına davette bulunurken daha sonra bu davetini umûmî hale getirmiştir.³²⁶ Bu âyete göre, o Arapları bırakarak sadece akrabalarına mı davette bulunacaktır? Bunu yaparsa risâlet görevinin sınırlarını daraltmış olur. Ve yahut diğer Arap kabilelerini dışarıda bırakarak sadece Kureyş kabilesini mi uyaracaktır? Böyle bir tefsir anlayışı tefsir ilmi açısından “mefhûm-u muhalefet ve delil-i hitâp” olarak adlandırılır. Buna Kur'ân'da çok rastlanır. Örnek olarak, İsrâ Sûresi 31. âyette “*geçim korkusu ve yoksullaşma endişesi ile çocuklarınızı öldürmeyiniz.*” buyrulur. Bu âyetin mefhumu muhalifine göre çocukları geçim korkusu haricinde bir korkuyla karşılaştığımız zaman öldürmemiz mi gerekir?

İsrâ sûresinde bir başka örnek de 33. âyette geçmektedir. Orada, “*haklı bir neden olmadan Allahın yasak kıldığı canı öldürmeyin*” buyrulur. Bu âyete göre haklı bir neden bulunca hemen bir insanı öldürmek mi gerekir?³²⁷ İbn Teymiyye Hıristiyanların bu iddialarına Kur'ân'dan şu âyetlerle cevap verir: *De ki: “Ey insanlar! Ben, göklerin ve yerin mülkü (egemenliği) kendisinin olan ondan başka ibâdet edilmeye layık ilah bulunmayan dirilten ve öldüren Allahın hepinize gönderdiği elçisi-peygamberiyim.”*

“*Biz, seni ancak rahmetimizin müjdecisi ve azabımızın korkutucusu olarak bütün insanlara gönderdik. Fakat insanların pek çoğu (bu gerçeği) bilmezler.*”³²⁸ İbn Teymiyye’ye göre bir peygamberin geçmiş kitaplarda müjdenmesi kadar gönderildiği toplum tarafından benimsenmesi de önemlidir. Çünkü Hz. İsâ, Tevrat’ta Mesîh olarak müjdenmiş olduğu halde kendisi peygamber olduğu zaman Yahudiler, bu beklenen Mesîh değil diyerek onu inkâr ettiler. Ayrıca bir peygamberin peygamber olması için illâ ki geçmiş kitaplarda müjdenmiş olması gerekmemektedir. Nitekim Kur'ân'da yer alan diğer peygamberler (Hz. İbrahim, Mûsâ, Lut, Salih) için böyle bir müjdenin vâki olduğu bilinmemektedir. İbn Teymiyye müjdenmiş olmayı peygamberliğin bir şartı olarak da görmez. O’na göre peygamberliğin belgesi illaki mucizedir. Eğer onların iddia

³²⁵ Şuarâ 26/214.

³²⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 382.

³²⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, I, 381.

³²⁸ el-A'râf 7/158; Sebe' 3/28.

ettikleri gibi önceden müjdelenmiş olmayı nübüvvetin olmazsa olmaz şartı olarak kabul etsek bu takdirde, ya nübüvveti müjdelenme şartına bağlamış oluruz ya da müjdelenen peygamberin müjdelenmemiş olanlara göre daha faziletli olduğunu kabul etmiş oluruz.³²⁹

4- Hz. Muhammed'in Nübüvvetinin Delilleri

İbn Teymiyye Hz. Muhammedin peygamberliğinin hakikatini öncelikle şu akli temellendirmeye ispatlar: Bir şey ya sübütunun sıhhatine dair bir delille gerçek olur ya da sübütunun yokluğuna dair bir delille bätül olur. Bir iddiayı ispat eden ya da nakzeden bu durum her şey de geçerli olduğu Hz. Muhammedin nübüvvet iddiasının kanıtlanmasında ya da iptal edilmesinde de geçerlidir. Durum böyle olunca Hıristiyanların ve başkalarının onun peygamber olmadığına dair iddiaları adalet ve insaf ölçüleri ile incelendiğinde görülecek ki onun peygamber olmadığına dair öne sürülen iddialar peygamberliğini ispat eden deliller karşısında yukarıda açıkladığımız gibi yok hükmünde olacaktır. Çünkü onun peygamber olduğunu çürüten mantıklı ve tutarlı bir tane bile delil yoktur.³³⁰ Bu maksatla öne sürülen şeyler iddia ve iftiranın ötesine gitmemektedir. Hz. Muhammed fazilet bakımından peygamberlerin en üstünüdür. Durum böyle olunca Hz. Mûsâ ve İsâ gibi peygamberlerin nübüvvetine îmân edilirken onlardan daha üstün olan Hz. Muhammed'in nübüvveti kabul edilmeye daha lâyıktır.³³¹

4.1. Kur'ân'dan Deliller

Hz. Muhammed'in nübüvvetinin ispatı oldukça geniş kaynaklarda yer alır. Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân'da buna çokça temas edilmiştir. Özellikle Mekki sûrelerde bu durum daha çoktur. O zamanlar Mekke, yazılı bir kültüre sahip olmayıp ve Kur'ân'ın bünyesine aldığı ve aktardığı geçmişte yaşayan kavimlerin malumatlarına sahip olmayan bir toplumdur. Çocukluğu ve gençliği bu toplumda geçen Hz. Muhammed de doğal olarak bu bilgilere sahip değildi. Dolayısıyla böyle bir şeyi kendiliğinden uyduracak bilgi alt yapısına sahip değildi.³³² Bu hususta Kur'ân'dan şu âyetleri zikredebiliriz: *“İşte bunlar bilinmeyen (gayb) haberlerden sana vahyettiklerimizdir.*

³²⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 146.

³³⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 196.

³³¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 17.

³³² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 118.

İçlerinden Meryem'e kim bakacak diye aralarında kalemleriyle kura çektikleri ve birbirleriyle ateşli tartışmalar yaptıkları sırada sen yanlarında değildin."³³³

*"De ki: Eğer Allah dilemeseydi ben onu size okumazdım ve Allah onu size bildirmezdi! Nitekim bundan önce aranızda bir ömür eğleştim; (benden böyle bir şey duydunuz mu) hiç düşünüp akletmez misiniz?!"*³³⁴

*"İşte bunlar, daha önce ne senin ne de kavminin bilmediği gayb haberlerdendir."*³³⁵

*"İşte bu olay, gözünle görmediğin gayb haberlerdendir. Bunu sana biz bildiriyoruz vahyedyoruz. Sen, (Yusuf'a) tuzak kurmak üzere yapacaklarına karar verdiklerinde onların (Yusuf'un kardeşlerinin) yanlarında değildin."*³³⁶

*"Kendilerine âyetlerimizi okumak üzere Medyen halkı içinde de sen bulunmadın. Evet, biz (Mûsâ'ya) seslendiğimizde sen Tûr'un eteklerinde değildin."*³³⁷

Hiz. Peygamber'in bu âyetlerde işaret edildiği gibi geçmişe dair bilgileri olsaydı ilk önce kendi kavmi onun peygamberliğine itiraz ederdi. Ancak böyle bir şey vaki değildir. Bu bilgiler tarihi gerçeklere ve Ehl-i Kitabın elindeki bilgilerle uyumludur. Gündelik bir bilgide dahi böyle bir tutarlılık olmazken onun gayb'a dair verdiği bilgilerdeki şaşırtıcı tutarlılık elbette onun nübüvvetinin bir ispatıdır.³³⁸

İbn Teymiyye, insanların bir peygamberin varlığı hakkındaki bilgiye ulaşmalarının aslında çok kolay olduğunu söyler. Ve bunu şu misâlle açıklar: Allah, insanları en çok ihtiyaç duydukları şeylere ulaşmayı ve onu elde etmeyi, ihtiyaç duyulan şeyin önemi ve şiddeti nispetinde kolaylaştırır. Mesela yemek yeme, başka eylemlere göre daha elzemdir. Su içmek ise yemek yemeye göre daha elzemdir. Nefes alıp vermek ise su içmeye göre daha elzem hale gelir ve bunlara ulaşmak ve bu ihtiyaçları gidermek de bu sıralamaya göre kolaylaştırılır. Aynı şekilde bir peygambere ihtiyaç da başka birçok şeye olan ihtiyaçtan daha zaruridir. Ve bunun bilgisine ulaşmak da insanlara birçok şeye göre daha kolay hale getirilir.³³⁹

---

³³³ Âl-ü İmrân 3/44.

³³⁴ Yunus 10/16.

³³⁵ Hud 11/49.

³³⁶ Yusuf 12/102.

³³⁷ el-Kasas 28/45-46.

³³⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 118-122.

³³⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 142.

İsrâiloğullarına gönderilen birçok peygamber de daha öncesinden müjdelenmeksizin gönderilmiştir.³⁴⁰

*O, bildikleri (ve bekledikleri peygamber) kendilerine geldiğinde nasıl tanımazlıktan gelip kâfir oldular!*³⁴¹

*Kendilerine kitap verdiklerimiz onu, (Muhammedi) Oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar! Ancak içlerinden ileri gelen bir topluluk gerçeği bile bile gizlemektedir.*³⁴²

*Onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil’de (adını ve özelliklerini) yazılı buldukları okumamış ve yazmamış (ümmî) elçiye uyarlar. O elçi ki onlara iyiliği emreder kötülükten onları alıkor. Kendilerine (daha önce ceza olarak yenilmesi yasaklanmış olan) bütün temiz ve güzel şeyleri helâl kılar. Her türlü zararlı murdar şeyleri onlara yasaklar, üzerlerindeki ağır yükü ceza olarak emredilen ağır dînî yükümlülükleri kaldırır ve boyunlarına geçirilmiş olan (bu taşınmaz ağır zincirleri) çözer.*³⁴³

*Kafirler: “Sen (Allah tarafından) gönderilmiş bir peygamber değilsin!” diyorlar. Onlara de ki: Sizinle benim aramda şahit olarak Allah ve kitabın bilgisine sahip olanlar (Yahudi ve Hıristiyanlardan iman edip de Kur’ân’ın doğruluğuna tanıklık eden) bilim adamları kafidir.*³⁴⁴

*Onlar, kendilerine o (Kur’ân) okunduğunda dediler ki: “Biz buna inandık; bu, rabbimizin katından bir haktır. Doğrusu biz daha o gelmeden (onun geleceğini kendi kitaplarımızdan bildiğimiz için) hakka teslim olan (Müslüman) lar idik!”*³⁴⁵

*Muhammed Allahın Rasûlü / Elçisidir! Onun yanındakiler de (saldırgan) kafirlere karşı çok çetin ve sert kendi aralarında ise çok yumuşak ve merhametlidirler. Onları sen çok rükû ve secde halinde Allahın lütuf ve hoşnutluğunu isterlerken görürsün. Onların alametleri yüzlerindeki secde izidir. Bu onların Tevrat’ta’ki tanımlarıdır. İncil’deki tanımları ise filizini çıkarmış sonra onu kuvvetlendirmiş ve iyice kalınlaşıp gövdesi üzerinde dimdik duran ve (bu haliyle) çiftçileri sevindiren bir ekine (ve olgun başağa) benzer. Allah, onların bu durumuyla inkârcıları öfkeden çatlatıp çıldürtmek ister.*³⁴⁶

³⁴⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 152.

³⁴¹ el-Bakara 2/89.

³⁴² el-Bakara 2/146; el-En’am 6/20.

³⁴³ el-Â’raf 7/157.

³⁴⁴ er-Ra’d 13/43.

³⁴⁵ el-Kasas 28/53.

³⁴⁶ el-Fetih 48/29.

Bir vakitler Meryem oğlu İsrâ demişti ki: “Ey İsrâil Oğulları! Ben Allah’ın size gönderdiği elçisiyim. Benden önce indirilen Tevrat’ı doğrulamak ve benden sonra gelecek olan Ahmet adındaki peygamberi müjdelemek için geldim.” Fakat o (son peygamber) apaçık belgelerle kendilerine geldiğinde: “Bu (nun getirdikleri) bas bayağı bir büyüdür!” dediler!³⁴⁷

“Gerek kendilerine kitap verilenler gerekse Allaha ortak koşan kâfirler gerçeği kanıtlayan rehber kendilerine gelinceye kadar (inkarlarından) vazgeçemediler (fakat o gelince de îmân etmediler). O rehber (her türlü şâibeden uzak) tertemiz sâhifeleri okuyan bir Allah Elçisi’dir. O sahifelerde en doğru yazılar / hükümler bulunmaktadır. Zaten Kitap Ehli (daha önce) de kendilerine gerçeği kanıtlayan rehber geldiğinde ayrılığa düşmüşlerdi.”³⁴⁸

İbn Teymiyyeye göre Hz. Muhammed’in peygamberliğinin Kur’ân’daki en büyük delili Kur’ân’ın geçmiş kavimlerin haberlerini nakletmesidir. Çünkü bu tür bilgileri sadece bir peygamber verebilir. Ona inansın inanmasın onun hayatını yakından bilen herkes onun bu bilgileri daha önce bilmediğini kabul eder.³⁴⁹

Bu tür haberler, Tevrat ve İncil’le büyük oranda uyumlu olduğu için bunların vahiy olmaması mümkün değildir.³⁵⁰

Bazılarının iddia ettiği gibi eğer Hz. Muhammed, bu bilgileri ehli kitaptan olan birisinden almış olsaydı bu hususta onun muarızlarından hiç kimse bu konuda sessiz kalmaz ve bunu onun aleyhinde kullanarak iddiasını boşa çıkarırdı. İbn Teymiyye’ye göre eğer bu Kur’ân’ın bir benzeri olsaydı ve Hz. Peygamber de onu oradan naklederek alsaydı böyle bir kitabın varlığından mutlaka haberdar olunurdu. Yani insanlar onu bilirlerdi. Ayrıca bu bilgilerin haberini veren bir başka kişi daha önce Mekke’de yaşamamıştı. Bu hususta Yüce Allah Kur’ân-ı Kerîm’de birçok âyet indirmiştir.

De ki: “Eğer Allah dilemeseydi ben onu (Kur’ân’ı) size okumazdım ve Allah onu size bildirmezdi! Nitekim bundan önce aranızda bir ömür eğleştim. (benden böyle bir şey duydunuz mu); hiç düşünüp akletmez misiniz?!”³⁵¹

---

³⁴⁷ es-Saf 61/6.

³⁴⁸ el-Beyyine 98/1-4.

³⁴⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 319.

³⁵⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 372-373.

³⁵¹ Yunus 10/16.

Burada Allah öncelikle onun o toplum içinde senelerce kaldığı halde vahiy ürünü olacak böyle şeylerden bahsetmediğini; bunların ancak Allahın dilemesiyle olduğunu söylemiştir.³⁵²

*“Eğer sana indirdiğimiz vahiyden bir kuşkun olursa sen’den önce Kitab’ı okuyan (Kitap ehlinde bilgin) kimselere sor. Şüphesiz sana Rabbin katından hak gelmiştir; o halde sakın kuşkuya düşenlerden olma!”*³⁵³

*De ki: “O’na ister inanın ister inanmayın; fakat kendilerine bundan önce bilgi (kitap / vahiy) verilenler (den îmân edenler) kendilerine o okunduğunda yüzükoyun secde’ye kapanırlar” ve şöyle derler: “Ne yüce’dir bizim Rabbimiz! Rabbimizin önceki kitaplarda verdiği söz (bu kitabın inmesiyle) gerçekleşmiştir.”*³⁵⁴

İbn Teymiyye, Kur’ân’da Hz. Muhammed’in Yahudi ve Hıristiyanlara daha önce müjdelendiğinin en önemli kanıtları arasında olan Saf sûresinin 6. âyetini de bu başlık altında inceler. Orada şöyle buyrulur:

*“Bir vakitler Meryem Oğlu İsmâ demişti ki: ‘Ey İsrâîl Oğulları! Ben, Allah’ın size gönderdiği elçisiyim. Benden önce indirilen Tevrat’ı doğrulamak ve benden sonra gelecek olan Ahmet adındaki Peygamber’i müjdelemek için size geldim.’ Fakat o (son Peygamber) apaçık belgelerle kendilerine geldiğinde: “Bu (nun getirdikleri), basbayağı bir büyüdür!” dediler”*³⁵⁵

İbn Teymiyye nedense âyetle ilgili bir değerlendirme yapmaz. Ancak Konunun önemine binâen bu âyetle ilgili olarak Mevdûdî ve Seyit Kutub’un değerlendirmesini buraya koymanın uygun olduğunu düşünüyoruz. “Tarih kitaplarında da Hz. Peygamber’in isminin hem Muhammed hem Ahmed olduğu sabittir. Burada dikkate değer nokta, Peygamber Efendimizden önceki bütün Arap edebiyatında “Ahmed” isminin hiç kullanılmayıdır. Hz. Peygamber’den sonra Ahmed ismi öylesine yaygınlaşmıştır ki bunun haddi hesabı yoktur. Zaten, bu ismin doğru ve gerçek oluşunun en büyük delili, Peygamberimizin devrinden başlayarak günümüze kadar İslâm ümmetinde bunun kadar popüler, tutulmuş, beğenilmiş ismin az olmasıdır. Peygamberimizin mübarek ismi Ahmed olmasaydı, Müslümanların büyük bir çoğunluğu, çocuklarının ismini ne diye Ahmed koyacaklardı?

³⁵² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 335.

³⁵³ Yunus 10/94.

³⁵⁴ el-Kehf 18/107-108.

³⁵⁵ es-Saff 61/6.

Yuhanna İncili'nde, Hz. Mesîh'in gelişi sırasında İsrâiloğullarının üç şahsiyeti beledikleri ifade edilmiştir. Bunlar sırasıyla Mesîh, İliya (Hz. İlyas'ın ikinci gelişi) ve "O Nebî"dir. İncil'in âyetleri şöyledir:

"Yahudiler Yahya'ya Kudüs'ten kendisine, "Sen kimsin" diye sormak üzere keşiş ve rahipler gönderince o ne müsbet cevap verdi, ne menfi. Aksine kendisinin Mesîh olmadığını söyledi. Onlar sordu; öyleyse sen kimsin? Sen İliya mısın? O dedi ki, "Ben değilim." (Sonra dediler ki) "Sen o nebi misin?" O dedi ki "hayır." Bunun üzerine onlar onun kim olduğunu sordular. O dedi ki, "Ben çölde çağırın birinin sesiyim ki siz Tanrı'nın yolunu düzeltebilirsiniz. Onlar ona sordular, "Mademki sen ne Mesîh, ne İliya ne de o peygambersin, o zaman sen ne diye insanları takdis edersin?"³⁵⁶ Buradaki sözler gösteriyor ki, İsrâiloğulları Hz. Mesîh'le Hz. İlyas'ın dışında başka bir peygamberi de bekliyorlardı ve bu peygamber Hz. Yahya (a.s) değildi. Bu üçüncü nebi veya peygamberin geleceğine öylesine muhakkak gözüyle bakılıyordu ki İsrâiloğulları arasında sadece "o nebi" kelimelerini bile söylemek, kendisine yapılan bir işaret sayılıyordu. Ayrıca, sözü edilen peygamberin dünyaya geleceğine herkes inanmış gibiydi. Çünkü bu nebinin gelişi hakkındaki inanç yanlış olsaydı, Hz. Yahya'ya yukarıdaki sorular sorulurken kendisi pekâlâ diyebilirdi ki, "Ey İsrâiloğulları, siz hangi peygamberden bahsediyorsunuz? Öyle bir peygamber gelmeyecektir."

Yuhanna İncilinde şu ibareler yer alır: "Beni seviyorsanız, buyruklarımı yerine getirirsiniz. Ben de Baba'dan dileyeyeğim. O sonsuza dek sizinle birlikte olsun diye size başka bir yardımcı, (Faraklit) gerçeğin ruhunu verecek."³⁵⁷

"Ama Babanın benim adımla göndereceği yardımcı, Kutsal Ruh, size her şeyi öğretecek, bütün söylediklerimi size hatırlatacak."³⁵⁸

"Size gerçeği söylüyorum, benim gidişim sizin yararınızdır. Gitmezsem, yardımcı (Faraklit) size gelmez. Ama gidersem, size onu gönderirim. O gelince günah, doğruluk ve gelecek; yargı konusunda dünyayı suçlu olduğuna ikna edecektir."³⁵⁹

"Ne var ki o gelince sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek."³⁶⁰

---

³⁵⁶ Yuhanna 1:19-25.

³⁵⁷ Yuhanna 14: 15-17.

³⁵⁸ Yuhanna 14: 26.

³⁵⁹ Yuhanna 16: 7-8.

³⁶⁰ Yuhanna 16: 13.

Bu ifade peygamberliğin birbirine bağı halkalarını tasvir etmektedir. Bu halkaların biri diğere görevi devretmekte, fakat esas itibariyle her biri diğere bağı bulunmaktadır. Hz. İsa'nın bizim peygamberimiz olan Hz. Ahmed'i müjdelediği Kur'an'ın bu âyetiyle sabittir. İster eldeki İnciller bu müjdeye yer versin, ister yer vermesin. Bu İncillerin yazılmasında izlenen yol ve bu yolu kuşatan şartlar nedeniyle bu konuda İncilleri kaynak olarak kullanamayacağımız apaçık bir gerçektir.

Kur'an-ı Kerim Arap yarımadasında bulunan yahudi ve hristiyanlara okunmuş ve onlara şu âyet duyurulmuştu:

Onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de (adını ve özelliklerini) yazılı buldukları okumamış ve yazmamış (ümmî) elçiye uyarlar. O elçi ki onlara iyiliği emreder kötülükten onları alıkor. Kendilerine (daha önce ceza olarak yenilmesi yasaklanmış olan) bütün temiz ve güzel şeyleri helâl kılar. Her türlü zararlı murdar şeyleri onlara yasaklar, üzerlerindeki ağır yükü ceza olarak emredilen ağır dîni yükümlülükleri kaldırır ve boyunlarına geçirilmiş olan (bu taşınmaz ağır zincirleri) çözer.³⁶¹

Onların Abdullah İbni Selam gibi sonradan müslüman olan samimi bazı bilginleri hahamların gizlemek üzere anlaştıkları ve birbirlerine tavsiye ettikleri bu gerçeği itiraf etmişlerdir. Tarihi kaynaklardan da açıkça anlaşılıyor ki: Yahudiler o sırada zamanı yaklaşan bir peygamberin gelmesini bekliyorlardı. Aynı şekilde Arap yarımadasında yalnız başına yaşayan bazı Hıristiyan bilginler de onun gelmesini bekliyorlardı. Ne var ki yahudiler bu peygamberin kendilerinden olmasını istiyorlardı. Yüce Allah O'nun başka bir kavimden, Hz. İsmâil'in soyundan olmasını dileyince bu ilahi takdiri beğenmediler ve ona karşı savaştılar!

Hangi açıdan bakarsak bakalım bu tür haberler konusunda Kur'an'ın açık hükmü en kesin kaynaktır ve bu konuda en son söz o'nundur.

Surede bundan sonra gelen âyetlerden anlaşılıyor ki bu âyetler yahudi ve hristiyanı ile tüm İsrail oğullarının kendi kitaplarında müjdelenen peygamberi nasıl karşıladıkları ile ilgili olarak gelmişlerdir. Onların peygamberimizin bu şekilde karşılamalarını yadırgamaktadırlar.³⁶²

Bu inkâr edilemez tarihi hakikatlerin ışığında Yuhanna İncilinin yukarıda geçen ibaresini değerlendirecek olursak, Hz. İsa'nın kendisinden sonra gelecek bir Peygamber

³⁶¹ el-Â'raf 7/157.

³⁶² Kutup, Seyit *Fî Zilâli'l-Kurân*, XIV, 450-452.

hakkında milletine bir müjde vermekte olduğuna tanık oluruz. Hz. İsa bu şahsiyeti “Dünyanın Lideri”, “Ebediyen Yaşayacak”, “Doğruluğun bütün yollarını gösterecek” ve bizzat kendisini (Hz. İsa’yı) “teyit edecek” bir kişi olarak tarif etmektedir. Dikkat edeceğimiz gibi, asıl ibarelere Ruhul-Kudüs (Kutsal Ruh) ve “Hakikat’ın Ruhu” gibi kelimeler ilave edilmek suretiyle ifade muğlak ve hattâ anlamsız kılınmak istenmiştir. Buna rağmen, bütün ibareleri dikkatle tahlil ettiğimizde müjdelenen şahsiyetin bir ruh değil, bir insan ve belirli bir kişi olduğunu anlarız. Bu, öyle bir kişidir ki öğretileri evrensel olup herkesi kapsayacak ve kıyamete kadar yaşayacak nitelikte olacaktır. Bu özel şahsın bir husûsiyeti de “yardımcılık”tır. Tercümede biz “Yardımcı” kelimesini kullandık. Hıristiyanlar Yuhanna İncili’nin Yunanca asıl nüshasında geçen kelimenin “paracletus” olduğunda ısrar etmektedirler. Ama bunun mânâsını tespit ederken kendileri de ihtilafa düşmüşlerdir. Bu kelimenin kökü olan Yunanca “Paraclete”nin anlamı şunlardır: Bir yere çağırmak, yardıma çağırmak, ikaz ve tenbihde bulunmak, teşvik etmek, yalvarmak, dua etmek vs. Yunanca’da bu kelimenin karşılığı şunlardır: Teselli etmek, teskin etmek ve cesaret vermek. İncil’de hangi yerlerde bu sözcük kullanılmışsa orada buna yukarıdaki anlamlardan hiçbirisi uygun düşmez. Origen, bu kelimeyi bazı yerde ‘teskin eden’ ve bazı yerde ‘takbih eden’ olarak tercüme etmiştir. Ama diğer yorumcular bu tercümeleri reddetmişlerdir. Çünkü bunlar ilkin, Yunanca grameri bakımından doğru anlamlar değildir. İkincisi, söz konusu kelimenin geçtiği ibarelerden hiçbirinde bu anlamlar uygun düşmüyor. Bazı mütercimler “Öğretmen” ve “Hoca” olarak çevirmişlerdir. Ama Yunanca’nın genel kural ve kaideleri bu anlamın çıkarılmasına da müsait değildir. Tutalian ve Augustein ise “Avukat” ve “Vekil” kelimesini tercih etmişlerdir. Başkaları “yardımcı”, “teskin eden ve teselli eden” sözcüklerini kullanmışlardır. İşin ilginç yanı, Yunanca’da sözünü ettiğimiz kelimeye benzer başka bir kelime, “Periclytos”un bulunmasıdır. Bu kelimenin mânâsı, “medh edilmiş” demektir. Görüldüğü gibi bu kelime, Arapça Muhammed’in hemen hemen aynıdır. Hem telaffuz bakımından da ikisi arasında epeyce benzerlik vardır. Şimdi ister misiniz, kendi kutsal kitaplarında keyiflerine göre değişiklik yapmayı meslek ve âdet edinmiş olan Hıristiyan din adamları, Yuhanna’nın naklettiği haberde yer alan bu kelimeyi akide ve inançlarına ters düşüğünü görünce az bir değişiklikle “Paracletus” yapmış olsunlar! Bu değişikliğin gerçekten yapıp yapılmadığı, Yuhanna İncili’nin asıl Yunanca nüshasının bulunmasıyla mümkün olabilirdi. Maalesef, bu nüsha bulunmadığı

için eski ve yeni metinde kullanılan kelimenin ne olduğunu tespit etmek imkânsız kılınmıştır.³⁶³ Ancak vereceğimiz karar sadece bu hususa bağlı değildir ve çok şükür ki değil, zira Yuhanna'nın Yunanca İncili'nde müstakbel peygamber için hangi kelimenin kullanılmış olması meseleyi tamamıyla halletmiyor. Bir kere, bu İncil de Süryaniceden Yunanca'ya çevrilmiştir. Demek oluyor ki bu hususta asıl önemli olan Hz. İsa'nın kullandığı Süryanice kelimelerdir. Çok şükür, bu kelime, İbn Hişam'ın Siyer-i Nebevi'sinde vardır. Sîret-i İbn Hişam'da sadece aradığımız kelime bulunmakla kalmıyor, ayrıca bundan asıl Yunanca kelimelerin ne olduğu da açıkça anlaşılıyor. İbn Hişam, Muhammed bin İshak'a atfettiği bir haberde, Yuhanna İncili'nin 15. bölümü âyet 23 ilâ 27 ve 16. bölüm âyet 1'in tümünün tercüme edildiğini belirtmiştir. Adı geçen tercümede Yunanca "Paracletus" kelimesi yerine "Munhamanna" kelimesi kullanılmıştır. Daha sonra, İbn İshak ve İbn Hişam bu kelimeyi şöyle tarif etmiştir: "Munhamanna" kelimesi Süryanice'de Muhammed (Methodilmiş) ve Yunanca'da "Pericletus" anlamına gelmektedir.³⁶⁴

Olaya tarih açısından bakacak olursak, Filistinli Hıristiyanların ana dilinin, dokuzuncu asra kadar Süryanice olduğunu görürüz. Bu bölge, yedinci yüzyılın ilk yarısında Müslüman topraklarına katılmıştı. İbn İshak 768'de ve İbn Hişam 828 yılında vefat etmişti. Demek ki, her iki yazar ve âlimin zamanında Filistinli Hıristiyanlar Süryanice konuşuyor ve yazıyorlardı. Her ikisi için kendi memleketlerinin Hıristiyan tebaasıyla temas kurmaları hiç de zor değildi. Ayrıca, o devirde Yunanca konuşan yüz binlerce Hıristiyan, Müslüman topraklarında yaşıyorlardı. Bu nedenle, kendileri, Süryanice'nin hangi sözcüğünün Yunanca'nın hangi sözcüğüne eş anlamda olduğunu gayet iyi bilebiliyorlardı. Şimdi İbn İshak'ın naklettiği tercümede Süryanice kelime, "Munhamanna" geçmişse ve İbn İshak veya İbn Hişam bunun Arapça "Muhammed" kelimesi ya da Yunanca "Pericletus" sözcüğüne eş anlamda kullandığını açıklamışsa, Hz. İsa'nın Hz. Peygamber'in mübarek ismini vererek kendisinden sonra dünyaya geleceğini müjdelemiş olmasında hiçbir şüphe kalmıyor. Bu açıklama ile birlikte, Yuhanna İncili'nde geçen kelimenin aslında "periclytos" olduğu, ancak Hıristiyan din adamları tarafından sonradan "paracletus" olarak değiştirildiği de hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde anlaşılıyor.³⁶⁵

³⁶³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, 246.

³⁶⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, 247.

³⁶⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, 246-247.

4.2. Tanah (Yazılı Dinî Edebiyat)'ta Yer Alan Bazı Kitaplardaki Deliller

4.2.1. Tevrat (Eski Antlaşma)'taki Deliller

Tevrat'ta “Rab Sina dağından geldi, halkına Seir'den doğdu ve Paran dağı'ndan parladi.³⁶⁶ âyeti geçmektedir

İbn Teymiyye bunu şöyle tefsir eder: Rabbin Sina'dan gelmesi orada Tevrat'ın Hz. Mûsâ'ya verilmesi; Seirden doğması (Filistin'de Nâsıra kasabası yakınında bir dağ) Nâsıra'da Hz. Îsâ'ya İncilin inzal edilmesidir. Paran dağı'ndan parlaması Mekke bölgesinden Hz. Muhammed'in peygamber olarak gelmesine delâlet eder. Paran dağlarının Mekke olduğunda bir ihtilaf yoktur.³⁶⁷

Rabbin Paran dağından doğması belirgin ve yaygın anlamda İslâm'ın inkişâfının alametidir. Ayrıca bu Tevrat âyetinde üç bölge ve üç hadise var ki bunların ilk ikisi Hz. Mûsâ ve Îsâ hakkındadır. Bunların gerçekleştiğini söyleyen İbn Teymiyye'ye göre son olayın da açıklığa kavuşması gerekir. Şâyet o kimse Hz. Muhammed değilse o zaman kimdir? Tevrat'ın burada bu üç olayı zaman tertibini gözeterek aktarması önemlidir. İbn Teymiyye, Kur'ân'daki Tîn sûresinin bununla paralel anlamlara sahip olduğunu söyler. Çünkü bu sûrede de Yüce Allah üç olaya işaret etmiştir. “*Andolsun Tûr-i Sînâ'ya (Îsâ ve Mûsâ'nın mücadele verdikleri Şam ve Filistin topraklarına)! Ve andolsun güven içindeki bu şehre (Mekke'ye)!*”³⁶⁸

İbni Teymiyye buradaki Paran dağının Mekke olduğunu Tevrat'a dayandırdığı delillerle daha da pekiştirir.³⁶⁹ Ayrıca Tevrat'ta İbn Teymiyye'nin getirdiği delillerin devamındaki âyetlerde şu bölümler yer almaktadır: “Tanrı'nın meleği göklerden Hacer'e “nen var hacer?” diye seslendi. Korkma! Çünkü Tanrı, çocuğun sesini duydu. Kalk oğlunu kaldır elini tut. Onu büyük bir ulus yapacağım.”³⁷⁰

Buradaki çocuğun Hz. İsmâil olması ve büyük bir ulus yapılması, Hz. Peygamber'e ve ümmetine işaret eder.³⁷¹

İbn Teymiyye, buradaki ulusun hayırlı bir ulus olmaması veya kâfir olması durumunda böyle bir övgüye mazhar olamayacağını bildirir. Ve “bu neslin Babası da

³⁶⁶ Yasanın Tekrarı 33: 2.

³⁶⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 199-202.

³⁶⁸ et-Tîn 95/2; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 205.

³⁶⁹ Tekvin 21: 14-21.

³⁷⁰ Tekvin 21: 17-18.

³⁷¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 210-211.

Hiz. İsmâil gibi şereflî bir ata olmazdı.” der. Buradan anlaşılır ki bu ümmet Muhammed ümmetidir. İbn Teymiyye bu iddiasını benzer bir Kur’ân âyetiyle de destekler.

*“Biz İbrahim’e İshak’ı ve (İshaka da) Yakub’u armağan ettik. Onun soyuna peygamberlik ve kitap verdik. O’na daha dünyadayken mükâfatını verdik. Şüphesiz ki o âhirette de iyilerden (Salihlerden)dir.”*³⁷²

*“Andolsun ki biz Nuh’la İbrahim’i de elçi olarak gönderdik. Her ikisinin soyuna da peygamberlik ve kitap verdik.”*³⁷³

“Tanrı Teman’dan kutsal Paran dağından geldi. Görkemi kapladı gökleri. Ona sunulan övgüler dünyayı doldurdu.”³⁷⁴

İbn Teymiyye, Paran’ın Hicaz bölgesi olduğunu daha önce açıklamıştı. Zaten başka bir bölgeden bu vasıflara haiz olan başka bir kimse de peygamber olarak gelmemiştir.

“Güneş gibi parlıyor elleri ışık saçıyor. Gücünün gizi ellerindedir. Duruşuyla dünyayı sarstı, titretti ulusları bakışıyla, yaşlı dağlar darmadağın oldu. Dünya kurulalı beri var olan tepeler ona baş eğdi.”³⁷⁵

İbn Teymiyyeye göre burada vasıflanan kişi Hz. peygamberdir. Eğer vasıflanan kişi o olmasaydı Hz. Peygamber’in dinin ve hükmünün bu kadar büyük bir alanda yayılması zulüm ve despotluk olurdu. Ancak o, böyle bir kimse olmadığı gibi onunla ilgili vasıflarda da böyle bir (zalim ve despot bir yeryüzü hükümdarı olduğuna dair) beyan yoktur. Ayrıca Hz. İbrahim ve Hz. Hacer de yukarıda Tevrat’ta geçen, kendilerine verilen müjdeyle sevinip teselli bulmuş olmazlardı. Bu durum, nübüvvet iddiasında bulunup da sadık olan kimselerde meydana gelen bir durumdur.³⁷⁶ İbn Teymiyye bu görüşlerine aşağıdaki Kur’ân âyetini delil getirir.

*“Uydurduğu yalanı (din diye) Allah’a yakıştıran veya kendisine bir şey vahyedilmediği halde “bana da vahyedildi” diye ve “Allah’ın indirdiğinin benzerini ben de indiririm.” diyenden daha zâlim kim olabilir?!”*³⁷⁷

“Rab bana dedi ki, “git bir gözcü dik, gördüğünü bildirsin. Savaş arabalarının, atlara eşeklere develere binmiş insanların çiftler çiftler geldiğini görünce dikkat kesilsin.”

³⁷² el-Ankebût 29/27.

³⁷³ Hadid 57/26.

³⁷⁴ Habakkuk 3:3.

³⁷⁵ Habakkuk 3:4-6.

³⁷⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 225.

³⁷⁷ el-En’am 6/93.

Gözcü, ‘Ey efendim, her gün aralıksız gözcü kulesinde duruyor her gece yerimde nöbet tutuyorum’ diye bağırdı. ‘Bak, savaş arabalarıyla atlılar çiftler çiftler geliyor!’ sonra, ‘yıkıldı Babil yıkıldı!’ diye haber verdi. Taptıkları bütün putlar yere çalınıp parçalandı!”³⁷⁸

İbn Teymiyye bu ibarelerin de bir müjde olduğunu söylemiştir. Burada geçen deve Arapların binitidir. Babilin düşüp de putların parçalanması da Arapların eliyle olmuştur. Ayrıca İbn Teymiyye buradaki iki kişinin Hz. Muhammed ve Hz. İsa olduğunu söylemiştir.³⁷⁹

“Rab uzaktaki ulusları bir sancak işaretiyle, dünyanın en uzağındakileri ıslık sesiyle çağırarak hızla hemen gelecekler. Aralarında yorulan sendeleyeni olmayacak. Uyuklamayacak ve uyumayacaklar. Gevşek kemer, kopuk çarık bağı olmayacak, okları sivri, yayları kuruludur. Atlarının toynakları çakmak taşı, arabalarının tekerlekleri kasırğa gibidir.”³⁸⁰

İbn Teymiyye burada geçen rivâyetlerin Müslümanlar için farz olan hac ibâdetine işaret ettiğini söyler.³⁸¹

“Çocuk doğurmayan ey kısır kadın sevinç çığlıkları at; ey doğum ağrısı bilmeyen sen, sevinçle haykır bağır. Çünkü terk edilmiş kadının (hacer) evli kadından (Sare) daha çok çocuğu olacaktır.” diyor Rab. Çadırının alanını genişlet. Perdelerini uzat çekinme. Gergi iplerini de uzat, kazıklarını sağlamlaştır. Çünkü sağa sola yayılacaksın. Soyundan gelenler ulusları mülk edinecek, ıssız kentlere yerleşecek. “Korkma ayıplânmayacaksın, utanma aşağılanmayacaksın, unutacaksın gençliğinde yaşadığın utancı, dulluk ayıbını artık anmayacaksın.”³⁸²

İbn Teymiyye buradaki “kısır kadın” sözüyle Mekke’nin; “ondan çoğalacak ve diğer ulusları mülk edinecek ümmetin” de Hz. Muhammed’in ümmeti olduğunu işaret edildiğini söyler.³⁸³

“Çünkü bize bir çocuk doğacak, bize bir Oğul verilecek, yönetim onun omuzlarında olacak, onun adı harika öğütçü, güçlü Tanrı, ebedi Baba ve esenlik önderi olacak. Davut’un tahtı ve ülkesi üzerinde egemenlik sürecek, egemenliğinin ve

³⁷⁸ Yeşaya 21: 6-8.

³⁷⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 249.

³⁸⁰ Yeşaya 5: 26-28.

³⁸¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 258.

³⁸² Yeşaya 54:1-4.

³⁸³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 259.

esenliğinin büyümesi son bulmayacak. Egemenliğini adaletle, doğrulukla kuracak ve sonsuza dek sürdürecektir. Her şeye egemen rabbin gayreti bunu sağlayacak.”³⁸⁴

İbn Teymiyye, kendi iktibas ettiği Tevrat nüshasında “yönetim omuzlarında olacak” ibaresinin “mühür omuzlarında olacak” diye yazdığını söyler. Bu her iki anlamda da Hz. Muhammedi işaret eder. Ayrıca Davut’un tahtı ile ülkesinde egemenlik sürecek olan kişinin de Hz. Peygamber olduğunu ifade eder.³⁸⁵

Egemenliği’nin son bulmaması kendisinden sonra peygamberin gelmeyeceğine dalalet eder.³⁸⁶

“Ey denizlere açılan ve denizlerdeki her şey, kıyıları ve kıyı halkları, Rabbe yeni bir ilâhî söyleyin. Dünyanın dört bucağında onu ezgilerle övün, Bozkır ve bozkırdaki kentler, Kedar köylerinde yaşayan halk sesini yükseltsin. Sela’da oturanlar sevinçle haykırınsın. Bağırınsın bağların doruklarında. Hepsi Rabbi onurlandırın. Kıyı halkları onu övsün, yiğit gibi çıka gelecek Rab savaşçı gibi gayrete gelecek. Bağırıp savaş çıkışını atacak, düşmanlarına üstünlüğünü gösterecek.”³⁸⁷

İbn Teymiyye burada geçen “Kedar” ın Yahudi ve Hıristiyanların ittifakıyla Hz. İsmâil Oğulları olduğunu söylemiştir.³⁸⁸

“Ve Rabbin meleği ona (Hacer’e) dedi: Senin zürriyetini çoğalttıkça çoğaltacağım ve çokluğundan sayılmayacak. Ve Rab’in meleği ona dedi: İşte sen gebesin ve bir oğul doğuracaksın ve onun adını İsmâil koyacaksın. Çünkü Rab sana olan cefayı işitti. Ve o, insanlar arasında yabancı adam olacaktır! Onun eli herkese karşı, herkesin eli ona karşı olacak ve bütün kardeşlerinin doğusunda sakın olacaktır.”

“Ve İbrahim Allah’a dedi: “Keşke İsmâil senin önünde yaşayabilse”!... Ve İsmâil’e gelince seni işittim işte onu mübarek kıldım ve onu semereli edeceğim. Ve onu ziyadesiyle çoğaltacağım; on iki beyin babası olacak ve onu büyük millet edeceğim.”

“Nen var Hacer? Korkma çünkü bulunduğun yerden çocuğun sesini Allah işitti. Kalk çocuğu kaldır ve onu kendi elinde tut, çünkü onu büyük millet yapacağım.”³⁸⁹

“Rab, Sina Dağından geldi. Halkına Seir’den doğdu. Ve Paran Dağından parladı. On binlerce kutsalıyla birlikte geldi. Sağ elinde halkı için alev alev yanan ateş vardı.”³⁹⁰

³⁸⁴ Yeşaya 9: 4-7.

³⁸⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 262.

³⁸⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, III, 406-407.

³⁸⁷ Yeşaya 42:10-13.

³⁸⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 262.

³⁸⁹ Tekvin 16:10-13; 17:18-20; 21:17-18.

³⁹⁰ Tesniye 33:1-3.

Kelime anlamı “güney” olan Paran’ın Mekke yöresine verilen genel bir isim olduğunu Tevrat’ın başka bir yerinden okumaktayız. Şöyle ki: “Allah, Hacer’in gözlerini açtı ve bir su kuyusu gördü ve gidip tulumu su ile doldurdu ve çocuğa (İsmâil’e) içirdi. Ve Allah çocukla beraberdi ve o büyüdü ve çölde oturdu ve büyüyerek okçu oldu. Paran Çölü’nde oturdu.”³⁹¹

İncil’de Pavlus’un Galatyalılar’a yazdığı mektupta: “Hacer, Arabistan’daki Sina Dağı’nı simgeler. Şimdiki Kudüs’ün karşılığıdır. Çocuklarıyla birlikte kulluk ediyor.”³⁹² ifadesi yer alır. Bu ifadeler gösteriyor ki Paran Dağları, Arabistan’da Hz. İsmâil’in mesken tuttuğu Mekke vadisindeki bölgedir. Aynı zamanda Mekke, Kudüs’ün karşılığıdır. Çünkü nasıl Kudüs Yahudi ve Hristiyanlara kible olduysa Kâbe de bütün Müslümanların kiblesi olmuştur ve Mekke şehrinde bulunmaktadır.

“Kitabı, okuma bilmeyen bir adama verip ‘rica etsek, şunu okur musun?’ diye sorduklarında ‘ben okuma bilmem’ yanıtını alırlar. Rab bu halka yabancı dudaklarla ve başka bir dille söyleyecektir”³⁹³

Yukarıdaki ifadeler bize Hz. Muhammed’e ilk vahyin geldiği esnada yaşadığı tecrübeleri hatırlatmaktadır. Nitekim o, peygamberlik vazifesine ilk Âyeti “oku” olan A’lak sûresinin ilk beş âyetiyle başlamış ve kendisi okuma bilmediğini belirterek vahiy meleğine mukabelede bulunmuştur. O’nun “yabancı dudaklarla ve başka bir kavme hitap etmesi” de gelecek peygamberin İsrâilîğullarına mensup olmadığı, yabancı bir kavme (Araplara) mensup bir kişi olduğunu, ayrıca vahyin dilinin alışılmışın dışına çıkarak İbraniceden Arapçaya geçtiğini gösterir.

“Bir Peygamber Şalom’u (İslâmı) söylerse ve o Peygamber’in söylediği çıkarsa işte bu Peygamber’in gerçekten Allah tarafından gönderildiği bilinecektir.”³⁹⁴

İbranice bir kelime olan Şalom Arapçada İslâm kelimesinin tam karşılığı olup esenlik, barış ve huzur anlamlarına gelmektedir.³⁹⁵ Evrensel anlamıyla yeryüzüne gelen bütün dinlerin adı her ne kadar İslâm olsa da zamanla bu dinlerin isimleri, gönderildiği milletlerin kimliği ile özdeş hale gelerek değişikliklere uğramıştır. Ancak İslâm, Hz. Muhammed’in getirdiği dinin değişmez adı olmuş ve bu isim, Kur’an-ı Kerîm’le de

---

³⁹¹ Tekvin 21:20.

³⁹² Galatyalılar’a Mektup 4:25.

³⁹³ Yeşaya 29:11; 28:11.

³⁹⁴ Yeremya 28: 9; Aytemür, *Kutsal Kitaplarda Hz. Muhammed*, s. 130.

³⁹⁵ Albayrak, Kadir, “Selam”, *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVI, 343.

tescil edilmiştir.³⁹⁶ Meseleye Hıristiyan iddiaları cephesinden bakarsak onların iddialarının burada da boşa çıktığını görmekteyiz. Zira Hz. İsa, İncil’de “Yeryüzüne selamet getirmeye geldim sanmayın; ben selamet (barış) değil fakat kılıç getirmeye geldim.”³⁹⁷ “Ben dünyaya ateş atmaya geldim.”³⁹⁸ demiştir. Burada kullanılan selâmet kelimesi Tevrat’ta geçen Şalom kelimesidir ve İslâm kastedilmektedir. Dolayısıyla İsa’nın İslâmiyet’i getirmediği ve söylem olarak da bu kelimeyi kullanmadığı buradan anlaşılmaktadır.

“Peygamberin söylediklerinin çıkması”³⁹⁹ meselesine gelince bu özellik bütün peygamberlerde bulunan bir sıfatı akıllara getirmektedir. Sözünde doğru olan anlamına gelen “sıdk” sıfatı Hz. Muhammed’de de temayüz etmiş en büyük vasıflardan birisidir. Hattâ bu özellik onun şahsında o kadar belirgin hale gelmişti ki peygamber olmadan önceki hayatında bile içinde yaşadığı toplumun bütün kesimleri tarafından doğruluğu takdir edilmişti. Hattâ o, “el-emîn” lakabıyla tanınır, bu adla çağrılırdı.

“Şiloh gelinceye kadar, Saltanat asası Yahudadan, Hükümdarlık asası da ayaklarının arasından gitmeyecektir. Ve milletlerin itaati ona olacaktır.”⁴⁰⁰

Abdu’l-Ehad Dâvûd’a göre buradaki Şiloh kelimesi Arapçada “haber veren” anlamına gelen Nebi kelimesinin İbranice karşılığıdır ve bu isimle Hz. Muhammed kastedilmektedir.⁴⁰¹

“Rab gördü ve onlardan (Yahudiler’den) ikrah etti... Beni öfkeliendirdiler. Ben de kavim olmayanlarla onları kışkandıracağım; akılsız bir milletle (Bedevi Araplar’la) onları öfkeliendireceğim.”⁴⁰²

Hz. Mûsa: Ve Rab bana dedi ki: “Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir Peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım. Ona emredeceğim her şeyi, onlara söyleyecek.”⁴⁰³

Hz. Mûsa’dan sonra İsrâiloğulları’na gönderilen Peygamberlerin hepsi Benî İsrâil’dendir, en sonuncusu ise Hz. İsa’dır. Bu duruma göre onların kardeşleri arasından

---

³⁹⁶ Mâide 5/3.

³⁹⁷ Matta 10:34.

³⁹⁸ Luka 12:49.

³⁹⁹ Yeremya 28:9.

⁴⁰⁰ Tekvin 49:10.

⁴⁰¹ Geniş açıklama için bkz. Abdu’l-Ehad Dâvûd (1930), *Tevrat ve İncile Göre Hz. Muhammed* (trc. Nusret Çam), Nil Yayınları, İzmir, 1993, s. 60-73.

⁴⁰² Tesniye 32:19-21.

⁴⁰³ Tesniye 18:15-22.

son zamanda Peygamber olacak şahıs Hz. Muhammed'den başkası olmayacaktır. Çünkü İslâm Peygamberi Hz. Muhammed, İsrâiloğullarının kardeşi Hz. İsmâil'in soyundandır. Bilindiği gibi Benî İsrâil soyu Hz. İshak'ta devam etmiştir. Dolayısıyla bu müjde Benî İsrâil'den bir nebi hakkında olsaydı “onların kardeşleri arasından” denmemesi icab ederdi. Benî İsrâil Peygamberleri arasında Hz. Mûsa'dan sonra ona benzer bir Peygamber gelmediği hususunda Yahudiler ittifak etmişlerdir. Nitekim Tevrat'ta: “Ve bütün dehşette Mûsa gibi, Rabbin yüz yüze bildiği bir Peygamber daha İsrâil'den çıkmadı.” diye yazılıdır.⁴⁰⁴

Anselmo Turmeda (Abdullah Tercüman), “Hıristiyanlığa Reddiye” adlı eserinde bu âyetler hakkında şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: “Burada benzerlikten maksat, husûsî bir şeriat ortaya koyması ve ümmetlerin ona tabi olmasıdır. Bu da Hz. Muhammed'in sıfatı ve şânıdır. Çünkü kendisi Hz. İsmâil'in soyundan ve Arap milletindedir. Bütün şeriatları aslına irca eden bir şeriat getirmiş ve milletler ona tabi olmuştur. Bu yönden Hz. Muhammed, Hz. Mûsa gibidir, hattâ bütün insanlığa gönderildiği için Hz. Mûsa'dan ve diğer bütün Peygamberlerden daha faziletlidir.”⁴⁰⁵

“Hıristiyanlar bu sözlerin / müjdelerin Hz. İsa hakkında olduğunu söylüyorlar. Eğer Hıristiyanlar “Tevrat'ın, bu sözleri Hz. Muhammed hakkında değil, Hz. İsa hakkındadır” diyecek olurlarsa, kendilerinin Hz. İsa'ya atfettikleri ulûhiyet itikatlarını bozmuş olurlar. Çünkü Hz. Mûsa'nın Hz. İsa, ya da Hz. İsa'nın Hz. Mûsa yerine geçmesi; Hz. İsa'nın ulûhiyetine aykırı düşer. Çünkü onlar Hz. İsa'yı bir peygamber olarak değil ulûhiyet makamına çıkmış bir kimse olarak benimsemişler. Dolayısıyla âyette geçen sözün Hz. Muhammed hakkında olduğu sabit olur. Onların itikatlarına göre Hz. İsa ilah olduğundan; adı geçen sözün Hz. İsa'ya atfedilmesine imkân yoktur. Eğer Hz. İsa hakkında olduğunu yine iddia ederlerse hem kendi âlimleri hem de biz Müslümanların nazarında kafir olurlar. Şâyet Hz. Muhammed hakkında olduğunu söylerlerse kendi papazlarınca kafir, bizce mü'mindirler. Artık bu âyetlerin Hz. Muhammed hakkında olduğunu kabul etmekten başka kurtuluş yoktur.”⁴⁰⁶

Görüldüğü gibi Tevrat'ta geleceği müjdelenen peygamberin Hz. İsa olarak kabul edilmesi Hıristiyanlık açısından ciddî anlamda itikâdî sonuçları da olan bir iddia

⁴⁰⁴ Tesniye 34:12.

⁴⁰⁵ Tercüman, Abdullah (Anselmo Turmeda), *Tuhfetü'l-Erîb fi'r-Reddi 'alâ Eh-li's-Salîb* (Hıristiyanlığa Reddiye), (trc. Mehmet Zihni Efendi), Bedir Yayınevi, İstanbul, 1965, s. 106.

⁴⁰⁶ Tercüman, Abdullah, *Tuhfetü'l-Erîb fi'r-Reddi 'alâ Eh-li's-Salîb*, s. 106.

olacaktır. Durum böyle olunca Hıristiyanların buradaki tenakuzdan kurtulmaları, müjdelenen peygamberle ilgili delillerin zorunlu olarak Hz. İsa'nın dışında başka birisine hamledilmesiyle mümkün olmaktadır.

Hz. Mûsa beklenen Peygamberin kendisi gibi olacağını söylüyor. Bizler, Hz. Mûsa ile Hz. İsa arasında, peygamber olmanın dışında bir benzerlik olmadığını düşünüyoruz. Ancak bu iki peygamberin peygamber olma koşulları birbirinden farklıdır. Ve Tevrat'ta da buna işaret edilmektedir. Zira Hz. Mûsa, şeriat sahibi bir peygamber olduğu halde, Hz. İsa şeriat sahibi değildir. Hattâ dînî ve uhrevî vecibelerinde Hz. Mûsa'nın şeriatını tatbik etmekte, ümmetine de bunu emretmektedir. Hz. Mûsa'dan Hz. İsa'ya kadar gelmiş bütün İsrâiloğulları Peygamberleri içinde hiç kimse, kendisinin bu müjde ile murat edilen Peygamber olduğunu da söylememiştir. Her ne kadar bugünkü Hıristiyanlığın kurucusu olan Pavlus, dîni tahrif etmek ve şer'î hükümleri iptal etmek için "Şeriattan azat olduk."⁴⁰⁷ dese de hem gönderildiği coğrafya hem de gönderildiği toplum açısından bakıldığında Hıristiyanlık, Yahudi orijinli ve Yahudiliğin şer'an devamı olan bir dindir. Bu da müstakil bir şeriata sahip olmayan ve hukukî açıdan Yahudi şeriatına tabi olan Hıristiyanlığın, Tevrat'ta belirtildiği gibi Hz. Mûsa'ya benzeyen son peygamberin gönderileceği din olamayacağına dair kanaatleri pekiştirmektedir.

Bu konu Fahreddin Râzi'yi de meşgul etmiş, mukayeseli bir değerlendirmeyi eserinde kaleme almıştır. Râzi'ye göre Hz. Muhammed'in peygamber oluşunun en önemli belirtisi, bir elçilik alameti olan ve Hz. Mûsa ve İsa gibi peygamberlerden rivâyet edilen harikulade hallerin, onun için de nakledilmesidir. Buna göre mucizeler diğer peygamberlerin elçilikleri için ne konumda ise, Hz. Muhammed için de aynı konumdadır.⁴⁰⁸ Bir kimsenin peygamberlik iddiası karşısında, akıl en büyük hakemdir. Bu hakemlik, onun ortaya koyduğu harikulade haller için de söz konusudur. Bu bağlamda, sihir ile mucize için ayırt edici en önemli özellik, sihrin yetkili kişiler tarafından iptal edilebilmesi; mucizenin karşısında ise kimsenin duramamasıdır.⁴⁰⁹ Nitekim Hz. Muhammed, peygamberliğini iddia ettiğinde, mucizeler gösterdi. O zamandan beri bu olağanüstü hallere kimse karşı çıkamadı ve benzerini yapamadı. Bu

---

⁴⁰⁷ Romalılar'a Mektup 7:6.

⁴⁰⁸ Râzî, Fahreddin, *el-Münâzara ve'r-Red ale'n-Nasârâ*, (nşr. Abdülmecid en-Neccâr) Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986, s. 21,42.

⁴⁰⁹ Mucize-sihir farkı için bkz. Bulut, Halil İbrahim, "Sihrin Hakikati ve Mucizeden Farkı", *Mârife*, İstanbul, 2003, III/I, 59-70.

da bize onun bir sihirbaz olmayıp Hz. Mûsa'nın benzeri bir peygamber olduğunu göstermektedir.⁴¹⁰

Râzi ye göre Hz. Muhammed'in kırk yaşında peygamber oluşunun nedeni, çevresinde bulunan insanlara kendisinin kanıtlanması amacıyla. Zîrâ o, bir kral olmadığı gibi, halk arasında etkin bir nüfuza da sahip değildi. Öte yandan ilâhî hikmetin isteği doğrultusunda bu dönemi beklemiştir.

Hz. Mûsa ve Hz. Muhammed arasındaki benzerlik elbette bunlarla sınırlı değildir. Hz. Muhammed de tıpkı Hz. Mûsa gibi savaşçı bir kimliğe sahip olup, risâleti esnasında birçok kez savaşlar yapmıştır. Ayrıca Hz. Mûsa ve Hz. Muhammed arasındaki benzerlik Kur'an-ı Kerim'de de tespit edilmiştir. Müzzemmil Sûresinde bu benzerliğe şöyle işaret edilmektedir. *“Firavun'a (Mûsayı) Peygamber olarak gönderdiğimiz gibi size de, hakkınızda şahit olacak bir Peygamberi (Muhammedi) gönderdik.”*⁴¹¹ Bu Âyetin konuyla ilgisi düşünüldüğünde Tevrat'ta geçen müjdenin bir nevi sağlaması olduğu kabul edilebilir.

Mevdûdî Saf sûresinin 6. âyetinin tefsirinde bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: “Tevrat'ın bu açık ihbarı, Hz. Muhammed'den başka hiç kimseye uymaz. Bu ihbarda Hz. Mûsa, Allah'ın şu müjdesini veriyor: “Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir Nebi çıkaracağım.” Bir milletin kardeşlerinden, bizzat o milletlerin bir kabile veya ailesinin kastedilmediği ortadadır. Bu deyim, sözü edilen millet ile ırk yönünden yakın ilişkisi bulunan bir millet için kullanıldığını söylemek daha doğru olur. Şayet gelecek Nebi'nin Benî İsrâil'den olacağı kastedilmiş olsaydı, o zaman yalnızca “aranızdan bir nebi vereceğim” demek kafi gelecekti. Bu nedenle burada, İsrâiloğulları'nın kardeşleri ile İsmâiloğulları'nın kastedilmiş olması daha akla yatkındır. İsmâiloğulları, Hz. İbrahim'in torunları olduğundan, İsrâiloğulları'nın aynı zamanda yeğenleridir. Üstelik Hz. Mûsa'dan (a.s) sonra İsrâiloğulları içinden tek ve büyük bir nebi gelseydi, o zaman bu haber doğru kabul edilebilirdi. Ama Kitab-ı Mukaddes'te de belirtildiği gibi, İsrâiloğulları'ndan (Hz. Mûsa'dan sonra) pek çok nebi çıkmıştır. Burada verilen müjdede, bir noktaya dikkat edilmelidir. Gelecek nebinin tıpkı Hz. Mûsa (a.s) gibi olacağı ifade ediliyor. Elbette ki bu benzerlik dış görünüş, yani yüz şekli, kişilik ve kıyafet bakımından bir benzerlik değildi. Çünkü dünyada hiçbir insan başka bir insana tıpa tıp benzemez. Bu benzerlik her iki nebinin nübüvvet payesi

---

⁴¹⁰ Râzî, *Münazara*, s.76.

⁴¹¹ el-Müzzemmil 73/15.

ve özelliği ile ilgili de sayılmaz. Çünkü bu benzerlik Hz. Mûsa'nın ardından gelen tüm peygamberlerde bulunuyordu. Bu iki ihtimal ortadan kalktıktan sonra, Hz. Mûsa ile Hz. Muhammed'in ortak yanlarını araştırarak olursak, bunun kalıcı ve müstakil bir şeriat getirmekten başka bir şey olmadığını görürüz. Bu özellik ve benzerlik gerçekten Hz. Mûsa ve Hz. Peygamber arasında vardı. Hz. Mûsa'yı müteakip İsrâiloğulları arasında çıkan peygamberler, hep Mûsevî şeriatın savunucusuydular. Değişik ve müstakil bir şeriat getiren sadece Hz. Muhammed'dir.⁴¹²

4.2.2. Zebur'daki Deliller

Hz. Muhammed'in müjdelendiği kutsal sözler arasında Zebur'daki sözler de yer almaktadır. Bunlardan önemli olacağını düşündüğümüz bazıları aşağıda derledik. “Yapıcıların reddettiği taş işte köşenin baş taşı oldu. Rabbin işidir bu, gözümüzde harika bir iş.”⁴¹³ Bu ibareler Hz. Peygamberden vârit olan “Benimle diğer peygamberlerin misâli bir ev inşa ederek onu tamamlayan ve mükemmelleştiren yalnız bir kerpiç yeri müstesna bırakan adamın misâli gibidir ki: İnsanlar o eve girmeye ve ona şaşmaya başlarlar. ‘Ama şu kerpicin yeri boş olmasa’ derler. Resûlüllah buyurmuşlar ki: İşte o kerpicin yeri benim. Geldim ve peygamberlerin sonunu getirdim.”⁴¹⁴ hadisiyle benzerlik taşımaktadır.

“Doğrular ülkeyi miras alacak, Orada sonsuza dek yaşayacak.”⁴¹⁵

Zebur'da geçen bu âyet Kur'an-ı Kerim, “*Andolsun Zebur'da zikirten sonra yeryüzüne Salih kullarım varis olacaktır diye yazdık.*”⁴¹⁶ buyruğuyla doğrulanmıştır. Böylece hem Hz. Muhammed'in nübüvvetinin hak olduğu bir kez daha ortaya çıkmış hem de Hz. Muhammed'in sağlığında başlayan ve vefatının ardından hız kazanan fetih hareketleri ile Müslümanlar yeryüzünün birçok bölgesine hâkim olarak müjdenin tahakkukunu sağlamış oldular.

Zeburda Hz. Peygamber'in vasıflarından birisi de şu şekildedir. “Egemenlik sürsün denizden denize, Fıratın yeryüzünün ucuna dek! Çöl kabileleri diz çöksün önünde. Düşmanları toz yalasın Tarşışın ve kıyı ülkelerinin kralları ona haraç getirsin, Saba ve Seva kralları ona armağanlar sunsun. Bütün krallar önünde yere kapansın,

⁴¹² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, 242-243.

⁴¹³ Zebur 118:22-23.

⁴¹⁴ Müslim, İbn Haccâc en-Nisâburî (261/875), *Sahîh-i Müslim*, (thk. Halil Me'mûn Şeyha), Daru'l-Marife, Beyrut, 2005, “Fedâil”, 23.

⁴¹⁵ Zebur 37:29.

⁴¹⁶ el-Enbiya 21/105.

bütün uluslar ona kulluk etsin. Çünkü yardım isteyen yoksulu, dayanağı olmayan düşkününü o kurtarır. Yoksula düşküne acır düşkünlerin canını kurtarır. Baskıdan zorbalıktan özgür kılar onları. Çünkü onun gözünde onların kanı değerlidir. Kralın adı sonsuza dek yaşasın, güneş durdukça adı var olsun, onun aracılığıyla insanlar kutsansın. Bütün uluslar ‘ne mutlu ona’ desin!”⁴¹⁷

İbn Teymiyye buradaki vafedilen kişinin Hıristiyanlara göre Hz. İsa olduğunu söyler. Hâlbuki bu kişi Hz. Muhammed’den başkası değildir. Burada geçen “egemenliğin, (melekütün) denizden denize sürmesi” ile kastedilen deniz Seyhun ve Ceyhun ırmağıdır. Bu bölgeler İslâmiyetle birlikte hemen her dönemde Müslüman devletlerin egemenliği altında olan bir bölgedir. “Fırat’tan yeryüzünün ucuna dek” ibaresinin ise Sahra bölgesinden Afrika kıtasının ucuna kadar olan yerlere işaret edildiğini söylemiştir. Bu yerler de bilindiği gibi Müslümanlar tarafından fethedilmiş ve onların idareleri altında kalmıştır. Bu yerlerin fethedilmesi gibi bir durum ne sağlığında Hz. İsa’ya ne de ondan sonra ümmetine nasip olmuştur. Bilakis onların yaşadığı topraklar, fetihle değil tebliğ faaliyetleriyle Hıristiyanlaştırılmıştır ve bu bölgelerde kalıcı bir egemenlik kurulamamıştır.⁴¹⁸

4.2.3. Yeşaya Kitabındaki Deliller

Tevrat’taki Yeşaya kitabının, “Arabistan’a İlişkin Peygamberlik” başlığı altında verilen pasajında şu ifadeler geçmektedir. Arabistan’la ilgili bildiri: Arabistan çalılıklarında geceleyeceksiniz, Ey Dedan kervanları! Ey Tema’da oturanlar, su getirin, susamışları karşılayın, kaçıp kurtulana ekmek verin. Çünkü onlar kılıçtan, yalın kılıçtan, gerilmiş yaydan, çetin çarpışmalardan kaçtılar. Rab bana şöyle dedi: “Kedar’ın bütün övücü tam bir yıl sonra sona erecek. Okçulardan, Kedar savaşçılarından pek az sağ kalan olacak.” Bunu söyleyen, İsrail’in Tanrısı RAB’dir.”⁴¹⁹

Yukarıda yazdığımız âyetlerde gelecek Peygamberin Filistin’in güneyinden, çölden, Arabistan’ın Tema (Teman, Thame) Vadisi’nden geleceği belirtiliyor. Thame Vadisi olarak da bilinen bu vadi, Mekke’de Kızıldeniz kenarından Medine’ye doğru uzanan vadinin adıdır.⁴²⁰ Sonra, kaçaklardan (Mekke’den Medine’ye hicret eden muhacirlerden) bahsedilmesi müjdenin hedefini tayin etmektedir. Âyetlerdeki “Yalın

⁴¹⁷ Zebur 72:8-17.

⁴¹⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahih*, V, 218-219.

⁴¹⁹ Yeşaya 21:13-17.

⁴²⁰ Aytemür, *Kutsal Kitaplarda Hz. Muhammed*, s. 51.

kılıcın önünden kaçtılar” ibaresi de oldukça ilginçtir. Çünkü Hz. Muhammed’in hicreti, aynı günün gecesinde, kılıçlarını çekmiş, Kureyş militanlarının onu öldürmek kastıyla evinin etrafını kuşattıkları sırada olmuştur. Bizler Hz. Muhammed’den başka yalın kılıçlar arasından hayatını kurtaran başka bir Peygamber bilmiyoruz. Âyetlerin devamında Kedaroğulları’ndan bahsediliyor ki bu olayın Hz. İsmâil’in oğullarından Kedar’ın nesli içerisinde cereyan ettiğini gösterir. Çünkü Tevrat’a göre Kedar ile kastedilen İsmâil oğulları olan Araplar’dır.⁴²¹ “Kedar’ın bir yıl sürecek olan övüncü” de muhtemelen hicretin akabinde vuku bulan, Müslümanlarla müşrikler arasında cereyan eden Bedir savaşının Müslümanlar lehine neticelenerek onlarda bir sevinç vesilesi olmasına yorumlanabilir. Bu savaşın ardından bir yıl sonra meydana gelen Uhut savaşında Müslümanlar, kayıplar vererek müşrikler tarafından mağlup edilmiştir. Bu da Müslümanlarda derin bir teessüre neden olmuştur. Ayrıca söz konusu pasajda geçen “Kedar savaşçılarından, Okçulardan pek az sağ kalan olacak” ifadesi ile Uhut savaşında Hz. Peygamber’in, yerlerinden ayrılmamaları yönünde sıkı tembihlerine ve kesin emirlerine rağmen Ayneyn Geçindeki yerlerinden ayrılarak şehit edilen ve böylece savaşın mağlubiyetle sonuçlanmasına da sebep olan okçular kastedilmektedir.

“Rabbe hizmet etmek ve Rabbin ismini sevmek, ona (Rabbe) kulu olmak için yapışan ecnebilerini (yabancıları)... Şabat gününü tutan ve bayağılaştırmayanı, ahdimi sıkı tutanı, mukaddes dağıma getireceğim ve onları dua evimde sevindireceğim... Kurbanları kabul olunacak; çünkü benim evime bütün milletler için dua evi denilecek.”⁴²²

Ecnebler Araplar, bütün milletler için dua evi ise Mekke’deki Kabe’dir. Çünkü Kudüs’ün ebedi lanete uğrayacağı ve bütün milletler için ebedi lanetlik bir yer olacağı hem Tevrat’ta hem de İncil’de yazılıdır.⁴²³

“Karanlıkta yürüyen halk Büyük bir ışık görecek; Ölümün gölgelediği diyarda Yaşayanların üzerine ışık parlayacak. Ya RAB, ulusu çoğaltacak, sevincini artıracaksın. Ekin biçenlerin neşelendiği, ganimet paylaşanların coştığı gibi, onlar da sevinecek senin önünde.”⁴²⁴

Karanlıkta yürüyen kavim ile kastedilenin, daha önce kendilerine ne kitap verilmiş ne de peygamber gönderilmiş, bu yüzden de dînî, sosyal ve kültürel açıdan

---

⁴²¹ Tekvin 25:12-15.

⁴²² Yeşaya 56:6-7.

⁴²³ Yeremya 23: 439-440, 26:6; Yuhanna 4:21.

⁴²⁴ Yeşaya 9: 2-3.

gelişme göstermemiş hicaz bölgesi Arapları olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda verdiğimiz Tevrat bölümleri o bölgede yaşayan Araplardaki puta tapma, şirk vs. başta olmak üzere toplum, ahlak ve inanç yapılarındaki var olan kötü uygulamalarına işaret etmekte, âdeta onları tarif etmektedir

“İşte kendisine destek olduğum, Gönlümün hoşnut olduğu seçtiğim kulum! Ruhum’u onun üzerine koydum. Adaleti uluslara ulaştıracak. Bağırıp çağırılmayacak, Sokakta sesini yükseltmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmayacak, tüten fitili söndürmeyecek. Adaleti sadakatle ulaştıracak. Yeryüzünde adaleti sağlayana dek umudunu, cesaretini yitirmeyecek. Kıyı halkları onun yasasına umut bağlayacak.”⁴²⁵

Bu son âyette bir peygamber için en başta gelen seçkin olma veya seçilme özelliğini okumaktayız. Ayrıca Hz. Peygamber’in isimlerinden bir tanesinin de Mustafa olduğunu düşünürsek müjdenin hak olduğunu görebiliriz.

4.2.4. Habakkuk Kitabındaki Deliller

Tevrat’ın Habakkuk Kitabı’nda Hz. Peygamber’in müjdesi şöyle anlatılıyor: “Tanrı Teman’dan, Kutsal Tanrı Paran Dağı’ndan geldi. Görkemi kapladı gökleri, O’na sunulan övgüler dünyayı doldurdu.”⁴²⁶

Teman olarak belirtilen yerin Mekke Medine civarında sahil boyunca uzanan vadinin içinde kalan bölge; Kutsal Paran dağının ise Mekke bölgesi olduğunu yukarıda belirtmiştik. O’nun haşmeti gökleri örttü ve dünya onun Hamd’i ile doldu.” cümlesindeki haşmet kelimesi esasında Hz. Muhammed’in ismine doğrudan vurgu yapmaktadır. “Onun Himdası gelecektir.” şeklindeki bu cümle orijinal İbranice metinde “Ve yavu himdath kol haggoyim” olarak yazılmıştır. Bu cümledeki “himdath” kelimesi eski İbranice’de daha doğrusu Aramicede “h-m-d” kelimesinden türetilmiştir. Ayrıca bu “Himdath” kelimesi Arapçadaki “Ahmed” kelimesinin anlam olarak değişmeden kalmış şeklidir. Ayrıca Kur’an-ı Kerîmde Saff sûresinde Hz. Îsâ’nın Hz. Muhammed’i müjdelerken bu ismi kullanması da bu açıdan dikkat çekicidir. Zaten Grekçe yazılmış olan Yuhanna İncilinde Hz. Îsâ’nın müjde pasajlarında verdiği isim Grekçe’ye “Paracletos” olarak çevrilmiştir ki bu da Ahmet kelimesinin karşılığı olan şanı yüksek, şeref sahibi ve en çok hamdeden kelimelerinin Grekçe karşılığıdır.⁴²⁷

⁴²⁵ Yeşaya 42:1.

⁴²⁶ Habakkuk 3:3.

⁴²⁷ Dâvut, Abdu’l-Ehad, *Tevrat ve İncile Göre Hz. Muhammed*, Nil Yayınları, İzmir, 1988, s. 24-25.

4.2.5. Daniel Kitabındaki Deliller

“Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var olan’ın yanına doğru ilerledi, O’nun önüne getirildi. Ona egemenlik, yücelik ve krallık verildi. Bütün halklar, uluslar ve her dilden insan ona tapındı. Egemenliği hiç bitmeyecek sonsuz bir egemenlik, krallığı hiç yıkılmayacak bir krallıktır.”⁴²⁸

4.2.6. İncil (Yeni Antlaşma)’deki Deliller

Hıristiyan kutsal kitaplarına baktığımızda onlarda bir Peygamberin geleceğine dair beklentinin çok güçlü olduğunu görürüz. Hıristiyanlar Tevrat’ta geçen Hz. Muhammed’in müjdelendiği pasajları Hz. İsa ile irtibatlandırarak bunların Hz. İsa’yı müjdelediğini iddia ederler. Ancak bu çalışmada da belirteceğimiz gibi bu iddiaların aslı ve dayanağı yoktur. Çünkü müjdelenen kişinin vasıfları Hz. İsa’ya uymamaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hıristiyanlar Hz. İsa’yı ilah olarak kabul ettikleri için beşeri özellikleri olan birisinin peygamber olarak gelmesi ve onlar tarafından kabul edilmesi onlardaki mevcut olan bu inancın sorgulanmasına sebep olacaktır. Bu yüzden kimi Hıristiyanlar da geleceği müjdelenen bu peygamberin Hz. İsa’nın çağdaşı olan Hz. Yahya olabileceğini kabul etmektedirler. Ancak aşağıda verdiğimiz âyetler bu kabûlü çürütmektedir.

“Yahudi yetkililer Yahya’ya: “Sen kimsin?” diye sormak için Yeruşalim’den Kahinlerle Levilileri gönderdikleri zaman, Yahya’nın tanıklığı şöyle oldu: Yahya açıkça söyledi ve inkar etmedi. “Ben Mesih değilim” diye cevap verdi. Onlar da kendisine, “öyle ise sen İlyas mısın?” diye sordular. O da “değilim” dedi. “Sen, O (beklediğimiz) Peygamber misin?” Sorusuna: “Hayır” yanıtını verdi. Bu kez kendisine: “Kim olduğunu söyle de bizi gönderenlere bir yanıt verelim” dediler. “Kendin için ne diyorsun?” Yahya Peygamber Yeşaya’nın dediği gibi “Rabbin yolunu düzleyin diye çölde çağıranın sesiyim ben” dedi.⁴²⁹

“Yahya’ya gönderilen bazı Ferisiler ona: “Sen Mesih, İlyas ve beklediğimiz Peygamber değilsen; niçin vaftiz ediyorsun?” diye sordular. Yahya onlara şöyle yanıt

⁴²⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V.276-277; Daniel 7:13-14.

⁴²⁹ Yuhanna 1: 19-25, 27.

verdi: “Benden sonra gelen o’dur. Ben onun arığının bağıını bile çözmeye layık değılim.”⁴³⁰

Yuhanna İncilindeki müjdeler şöyle devam etmektedir: “İsâ onlara şunu sordu: “Kutsal yazılarda şu sözleri hiç okumadınız mı? Yapıcıların reddettiğı taş, köşenin baş taşı oldu. Rabbin işidir bu. Gözümüzde harika bir iş! Bu nedenle size şunu söyleyeyim: Tanrının egemenliğı sizden alınacak ve bunun ürünlerini yetiştiren bir ulusa verilecek. Bu taşın üzerine düşen, paramparça olacak; taş da kimin üzerine düşerse onu ezip toz edecek.”⁴³¹

“Sevgili kardeşlerim, her ruha inanmayın Tanrı’dan olup olmadıklarını anlamak için ruhları sınavın. Çünkü birçok sahte peygamber dünyanın her yanına yayılmış bulunuyor. “Beni seviyorsanız, buyruklarımı yerine getirirsiniz. Ben de Babadan dileyeceğim. O sonsuza dek sizinle birlikte olsun diye size başka bir yardımcı, (Faraklit) gerçeğın ruhunu verecek.”

“Ama Babanın benim adımla göndereceğı yardımcı, Kutsal Ruh, size her şeyi öğretecek, bütün söylediklerimi size hatırlatacak”

“Size gerçeğı söylüyorum, benim gidişim sizin yararınızdır. Gitmezsem, yardımcı (Faraklit) size gelmez. Ama gidersem, size onu gönderirim. O gelince günah, doğruluk, gelecek ve yargı konusunda dünyayı suçlu olduğuna ikna edecektir.”

“Ne var ki o gelince sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek.”⁴³²

İbn Teymiyye yukarıdaki ibarelerde geçen Faraklit isminin Hz. Muhammedi tanımladığını söylemiştir. Çünkü aynı kelime, Süryanice ve İbranicede Hz. Muhammed’in isminin anlamı olan çok hamdeden anlamına gelmektedir. Ayrıca İbn Teymiyye Süryanicede bu kelimenin İhlâslı Adam anlamına da geldiğini söylemiştir.⁴³³

Aşağıda yapılan değılendirmeye göre bu ifadelerde beklenen kişi ne Hz. Yahya ne de Hz. İsâ’dır.

1- Hz. Yahya’nın ifadelerindeki “sonra” kelimesi Hz. İsâ’nın sözü edilen peygamber olmadığını gösterecek kadar açıktır. Zira onların her ikisi de aynı dönemde

⁴³⁰ Yuhanna 1:27.

⁴³¹ Matta 21:42-44; Markos 12: 10-11; Luka 20: 17-18.

⁴³² Yuhanna 4:1, 14:15-17, 14:26, 16:7-8, 16: 13.

⁴³³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahih*, V, 287-288.

doğmuş akranlardır. Hz. Yahya'nın "o benden sonra gelecek ve benden daha güçlü olacaktır" ifadesi ileride belirlenmemiş bir zamanda, gelecekte olacak bir hadiseyi ifade etmektedir. Peygamberlik lisânında bu tabir bir iki sene sonra değil birden fazla devri ifade etmektedir.

2- Hz. Yahya'nın kastettiği Peygamber Hz. İsa olsaydı Hz. Yahya'nın ona bir sahâbî gibi tabi olması gerekirdi.⁴³⁴

4.2.7. Paracletus (Faraklit) Kelimesi

Faraklit kelimesi Yuhanna İncili'nde dört, Yuhanna'nın birinci mektubunda ise bir defa olmak üzere beş yerde zikredilir. Yuhanna, İncili'nde Faraklit ismini, Ruhü'l-Kudüs için yorumlarken; birinci mektupta ise Mesih için yorumlayıp kullanmıştır.⁴³⁵

Aslı Grekçe olup, Latince'ye Paracletus şeklinde yerleşen ve "yardım eden", "savunan", "elçi", "yardıma çağrılan", "müdâfaa eden", "şefaathçi" gibi anlamlarla ifade edilen kavram, Kilisece "teselli veren" veya Ruhü'l-Kudüs olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle İncil tercümelerinde bu kelime Ruhu'l-Kudüs olarak yorumlanmıştır.⁴³⁶

Bu konuyu 18 başlık altında detaylı bir şekilde ele alan yakın dönem bilginlerinden Reşid Rıza, orijinal dilde bilinmeyen İncildeki "tesellici" anlamına gelen (faraklit) kelimesinin Yunanca'dan Arapça'ya tercüme edildiğinde "Fâraklîş" şeklinde çevrilebileceğini kaydeder. Eğer bu kelimenin Yunanca'daki aslının "Pareclitos" olduğu kabul edilirse, "tesellici", "yardım edici" mânâsı çıkar ki, her iki anlamda Hz. Muhammed'e muvâfık düşmektedir. Yine bu kavram "Peraklotos" şeklinde düşünüldüğünde, Arapça karşılığının "Ahmed"e yakın bir anlamı çıkar.⁴³⁷

Öte yandan bazı araştırmacılar, Grekçe "el-paraklitis" kelimesinin Suriye dilindeki karşılığının "el-Muhanna" olduğunu, bunun da "Muhammed" şeklinde Arapça'ya tercüme edilebileceğini söylemişlerdir. Yine el-Muhanna'nın, Yuhanna'da yer alan "hakikat ruhu" (Spirit of Truth) anlamına uygun düştüğünü kabul etmişlerdir. Konuyla

⁴³⁴ Davut, *Tevrat ve İncile Göre Hz. Muhammed*, s. 197.

⁴³⁵ Yuhanna 7:14, 43; Yuhanna'nın I. Mektubu 2:1.

⁴³⁶ Biçer, *İslâm Kelamcılarına Göre İncil*, s. 152; M. Bucaille, Yuhanna İncili'ndeki ilgili âyetlerde geçen "işitmek ve söylemek" fiillerinin meleklerde olamayacağı, dolayısıyla bu ibarelerden insan kastedilmediği şeklindeki Hıristiyan değerlendirmelerini isâbetli görmemektedir. (Bkz. *Tevrat İnciller Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 109.)

⁴³⁷ Reşid Rıza, *Tefsîrî'l-menâr*, IX, 265-276. Ayrıca bkz. es-Sakkâ, Ahmed Hicâzî, *el-Beşâret bi-Nebiyi'l-İslâm bi't-Tevrât ve'l-İncil*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabi, Kahire, 1977, s. 259; M. Bucaille, Yuhanna İncili'ndeki ilgili âyetlerde geçen "işitmek ve söylemek" fiillerinin meleklerde olamayacağı, dolayısıyla bu ibarelerden insan kastedilmediği şeklindeki Hıristiyan değerlendirmelerini isâbetli görmemektedir. (Bkz. *Tevrat İnciller Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, s. 109.)

ilgilenen bilim adamları, el-Muhanna veya Paraklitos kavramlarının, “Filistin Süryanicesi”ne göre Muhammed anlamına gelebileceğini söylerken, bazı teologlar buna karşı çıkmışlardır.⁴³⁸ Bazı İncillerde Kutsal Ruh (Spirit of Truth) olarak tercüme edilen Paraklitos kelimesi bizce Hz. İsa’dan sonra gelecek olan peygamberin kimliğini gizlemeye yönelik bir tahrif girişimidir. Çünkü Saff Suresinde de belirtildiği gibi Hz. İsa gelecek olan kişiyi “Ahmet” ismiyle müjdelirken bunun kendisinden sonra gelecek olan peygamber olduğunu da belirtmiştir. Saff suresindeki bu Âyet bize göre Yuhanna İncilindeki ibareye gönderme yapmakta ve Hıristiyanların yaptığı tahrif suçunu deşifre etmektedir. Hıristiyanların Faraklit’i Kutsal Ruh olarak yorumlamaları bizce manidardır. Bilindiği gibi Kutsal Ruh, Teslis (üçlü ilah) inancının üçüncüsüdür ve Baba Tanrı adına, Oğul İsa’dan sonra varlık dünyasında faaliyetlerde bulunmaktadır. Hıristiyanlar tarafından İncil’de geçen Faraklit kelimesinin bu şekilde yorumlanması hem Hz. Muhammed’in nübüvvetinin gizlenmesine hem de Teslis inancının daha da pekiştirilmesine sebep olmuştur.

Hıristiyanlar bu pasajların ifade ettiği anlam üzerinde bir ittifak sağlamış değildirler. Bazıları onun Teslisin unsurlarından olan “Kutsal Ruh” olduğunu ve Hz. İsa’nın göğe yükselmesinden sonra ortaya çıkacağını iddia ederken, bazıları onun teselli veren hakikat ruhu olduğunu söylemekte, bazıları da bizzat Hz. İsa’nın kendisi olduğunu kabul etmektedir. Ancak Hz. İsa’nın ref edilmesinden sonra geldiği iddia edilen Kutsal Ruhun varlığı aslında ispatlanamamaktadır. Çünkü Hıristiyan Teslis akidesine göre var olduğu iddia edilen bu varlık, bizce tamamen teslise dayanak noktası oluşturmak için uydurulmuş soyut bir düşünceden ibarettir.

Faraklit’in Hz. İsa olmayacağı aşikardır. Çünkü Allah’ın onu yükseltmesinin üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen Hz. İsa gelmemiştir. Bu gelecek olan şey İncil’de de belirtildiği gibi bir vazifeyi ifa etmek üzere görevlendirilmiş icraat yapan bir kişidir. Aşağıda verdiğimiz İncil Âyetleri bunun delilidir.

“Hakikat Ruhu, gelince size her hakikate yol gösterecek, zira kendiliğinden söylemeyecektir, fakat her ne işitirse, söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir.” “Babamın göndereceği Paraklit, Ruhul Kudüs, o size her şeyi öğretecek ve size söylediğim her şeyi hatırlanıza getirecektir”; “Paraklit dünyayı günah, salah ve hüküm

---

⁴³⁸ Biçer, *İslâm Kelâmcılarına Göre İncil*, s. 153.

hususlarında ilzam edecektir...” “O, hakikat ruhu onlara her hakikatin yolunu gösterecek ve İsâ hakkında da şehâdetinde bulunacaktır”⁴³⁹

Bu kelimeyle ilgili Muhammed Hamîdullah şunları söylüyor.

“Hz. İsâ'nın Arami dilinde buna hangi kelime ile işaret ettiği bilinmemekle beraber, bu cümlelerde geçen eski Yunanca kelime, “tesellici, idareci, müdür” mânâlarına gelen Paraklitostostur. Umûmîyetle İncil'in bu cümlelerini açıklayan uzmanlar Grekçe olan bu kelimenin “eski Yunanca'da” ifade ettiği mânânın, Kur'an-ı Kerim'de geçen kelimenin (Ahmed) tam karşılığı olduğunu söylemektedir. Gelecek olan Tesellicinin unvanı ister “en çok medhü senâya layık” ister “idareci müdür” olsun bunun hiçbir önemi yoktur. Bir tek şahsın binlerce unvanı olabilir. Burada işaret etmek münasip olacaktır ki, Hıristiyanlara göre İncil'de geçen ve Hz. İsâ tarafından da önceden haber verildiğine inanılan Hakikat Ruhu, daha önce “Pentecote Günü” ortaya çıkıp görünmüştür. Ve Ruhü'l-Kudüs daima Hz. İsâ ile beraber bulunmuştur. Fakat İncil'de görülen onun sözleri kesindir: “Şâyet ben gitmezsem, tesellici size gelmeyecektir.”⁴⁴⁰

Hz. İsâ'nın beklenen Peygamber'in sıfatları hakkında söyledikleri Peygamberimiz Hz. Muhammed'in sıfatlarına aynen uymaktadır.

“Artık sizinle çok şeyler konuşmayacağım; çünkü bu dünyanın reisi geliyor ve bende onun hiçbir şeyi yoktur.”⁴⁴¹ “Halktan bazıları: (Hz. İsâ için) Bu gerçekten O Peygamber'dir dediler. Başkaları: Bu Mesîh'tir dediler... Halk arasında İsâ yüzünden ayrılık oldu.”⁴⁴²

“Eğer beni seviyorsanız emirlerimi tutarsınız. Ben de Baba'ya yalvaracağım ve o size bir başka Faraklit (Ahmed) verecektir; ta ki daima sizinle beraber olsun.”⁴⁴³

“Babanın göndereceği Paraklit, size her şeyi öğretecek ve size söylediğim her şeyi hatırlamaya getirecektir. Size selamet bırakıyorum...”⁴⁴⁴

“Artık sizinle çok şeyler konuşmayacağım; çünkü bu Dünyanın Egemeni geliyor.”⁴⁴⁵

---

⁴³⁹ Yuhanna 14:26; 16:7-14.

⁴⁴⁰ Hamidullah, Muhammed, (2002), *İslâm Peygamberi*, (trc. Salih Tuğ), I-II, 4. Baskı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1980, I, 692.

⁴⁴¹ Yuhanna 14:30.

⁴⁴² Yuhanna 7:40-43.

⁴⁴³ Yuhanna 14: 15-16.

⁴⁴⁴ Yuhanna 14:26-27.

⁴⁴⁵ Yuhanna 14:30.

“Babadan size göndereceğim Paraklit (Ahmet) geldiği zaman benim için O şahâdet edecektir”⁴⁴⁶

Bu ibarelerde geçen cümleler aşağıda verdiğimiz A’raf sûresi 157. Âyeti ile de benzerlik göstermektedir. “*Onlar, Yanlarında ki Tevrat ve İncil’de (adını ve özelliklerini) yazılı buldukları okumamış yazmamış (ümmî) Elçi’ye uyarlar. O Elçi ki onlara iyiliği emreder, kötülükten onları alıkor; kendilerine (daha önce yenilmesi ve içilmesi yasaklanmış olan) bütün temiz ve güzel şeyleri helâl kılar; her türlü zararlı / murdar şeyleri onlara yasaklar, üzerlerindeki ağır yükü ceza olarak emredilen ağır dînî yükümlülükleri) kaldırır ve boyunlarına geçirilmiş olan (bu taşınmaz ağır zincirleri) çözer.*”⁴⁴⁷

İbn Teymiyye Saf sûresi 6. âyette geçtiği gibi Peygamberimizin Ahmet ve Muhammet isimlerinin İncil’de de geçmesinin önemli olduğunu kaydeder. İncil’de geçen Faraklit lafzının, Hıristiyanlar tarafından farklı şekillerde tevîl edildiğini, kimilerine göre Havârilere inen Kutsal Ruh olurken; kimilerine göre ise Hz. İsâ’nın çarmıha gerilmesinden 40 gün sonra geleceği beklenen Mesîh olduğunu belirtir.⁴⁴⁸

İbn Teymiyye, Hz. İsâ vasıtasıyla müjdelendiği için Faraklit’in mutlaka önemli bir mahiyete sahip olması gerektiğini söylemiştir. İncil’de geçen, “Babamdan size başka bir Faraklit vermesini isteyeceğim.”⁴⁴⁹ ibarelerinde geçen “başka” kelimesi, daha önce de onun bir benzerinin olduğuna delâlet eder. Bu da gelecek olan kişinin tıpkı daha önceden gelenler gibi bir peygamber olduğunu bizlere anlatır. Ayrıca bu müjdelerde geçen, “onun getirdiklerinin ebedî olacağı” ibaresi Hz. Muhammed’in şeriatının kıyâmete kadar hükmünün sabit kalacağına delâlet eder.⁴⁵⁰

Ayrıca onun vasıflarından olan “her şeyi insanlara öğretmesi” Mesîh’in getirdiği hakikatleri insanlara hatırlatması, insanları doğruya iletmesi ve işittiği her şeyi insanlara bildirmesi gibi faaliyetler mutlaka somut olan bir fail tarafından yürütülebilir. Bu da Hıristiyanlar’ın iddia ettiği gibi soyut bir kavram olan Kutsal Ruh olamaz. Bu ancak bir peygamber olur.⁴⁵¹

⁴⁴⁶ Yuhanna 15:7-14, 15:26.

⁴⁴⁷ el-A’raf 7/157.

⁴⁴⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 289-290.

⁴⁴⁹ Yuhanna 14:26, 14:30, 15:7-14, 15:26.

⁴⁵⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 291; Yuhanna 14:15.

⁴⁵¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, V, 292, 303.

Ayrıca onun ve ümmetinin en büyük özelliği Allaha çok hamdeden olarak belirtilir ki bu da bir hakikattir

Faraklit kelimesinin bir anlamı da ileri gelen, efendi ve büyük anlamına gelir. İbn Teymiyye, dünya üzerinde birçok kişinin büyük ve ileri gelen sıfatlarıyla hüküm sürdüğünü, ancak hepsinin hükmünün ömürleriyle sınırlı olduğunu söylemiştir. Sadece Hz. Muhammed istisnadır. Çünkü onun hükmü kıyamete kadar sürmeye devam edecektir. Dolayısıyla burada geçen efendi isminin Hz. Muhammed'e tevîl edilmesi hatalı olmaz.⁴⁵²

İbn Teymiyye'ye göre Peygamberlik iddiasında bulunan kişi yalancı ve yahut da doğru olsa bile onun önceki peygamberler tarafından haber verilmesi gerekir. Çünkü bütün peygamberler ümmetlerini deccal konusunda uyarılmışlardır. Hattâ onun müddeti ve yeryüzünde bulunma suresi çok kısadır. Eğer Hz. Muhammed yalancı olsaydı onun bu kadar büyük bir taraftar ve coğrafya üzerindeki etkisi sebebiyle fitnesi, Deccal'inkinden daha büyük olurdu. Ve böyle bir fitne de Hz. Adem'den bu yana yeryüzüne gelen en büyük fitne olurdu. Bu yüzden önceki peygamberler böyle bir fitnenin yanında etki olarak küçük bir fitne olan Deccal'in fitnesiyle insanları uyarırken Hz. Muhammed gibi daha büyük bir etkiye sahip bir kişinin haberlerini vermeyi ihmal etmiş olmazlardı. İbn Teymiyye'ye göre, Hıristiyanların iddia ettiği gibi Hz. Peygamber'in bilgisinin önceki kitaplarda olmaması veya da bu bilgilerin Hıristiyanlar tarafından kabul edilmemiş olması onun nübüvvetine bir leke getirmez. Çünkü bu durum daha önce Hz. İsa'nın, Yahudilere peygamber olarak gönderilmesiyle ilgili süreçte de yaşanmıştır. Yahudiler, Tevrat'ta onunla ilgili bilgileri inkâr ederek onu peygamber olarak tanımamıştır. İbn Teymiyye, Hıristiyanlar açısından bu durumun onun nübüvvetine inanmada her hangi bir sorun teşkil etmediğini söylemiştir. O, bunu yakın bilginin şüphe ile zail olamayacağı ilkesiyle açıklar⁴⁵³

4.2.8. İncil (Yeni Antlaşma)'de Yer Alan Mektuplarındaki Deliller

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla Kitâb-ı Mukaddes külliyatında yer alan Hıristiyan kutsal mektuplarında da Hz. Muhammedin nübüvvetinin bazı işaretleri Kur'ân-ı Kerîm'deki delillerle benzerlik göstermektedir. Bunlardan bazıları şöyledir:

⁴⁵² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 305-306.

⁴⁵³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 155.

“Musa şöyle demişti: ‘Tanrınız Rab size, kendi kardeşlerinizin arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak. O’nun size söyleyeceği her sözü dinleyin. O peygamberi dinlemeyen herkes Tanrı’nın halkından koparılıp yok edilecektir.’⁴⁵⁴

Kutsal yasada yazılmıştır. “Rab diyor: Yabancı dil konuşanların aracılığı ile ve yabancıların dudakları ile bu halka sesleneceğim ve böyle de beni dinlemeyecekler.”⁴⁵⁵

Bu müjde, basireti bağlı, gözleri kapalı olanlara onun hak ve hakikati anlatacağını, karanlıklar içinde yaşayanları, hak ve hakikatin ışığına çıkaracağını ifade ediyor. Kur’an-ı Kerim, bu müjdeleri beyan ederek ve tamamlayarak der ki:

“Onlar, Yanlarında ki Tevrat ve İncil’de (adını ve özelliklerini) yazılı buldukları okumamış yazmamış (ümmî) Elçi’ye uyarlar. O Elçi ki onlara iyiliği emreder, kötülükten onları alıkor; kendilerine (daha önce yenilmesi ve içilmesi yasaklanmış olan) bütün temiz ve güzel şeyleri helâl kılar; her türlü zararlı / murdar şeyleri onlara yasaklar, üzerlerindeki ağır yükü ceza olarak emredilen ağır dînî yükümlülükleri) kaldırır ve boyunlarına geçirilmiş olan (bu taşınmaz ağır zincirleri) çözer.”⁴⁵⁶

4.2.9. Tanrının Egemenliği (Melekût Kavramı)

Melekût’u genel anlamıyla Allahın iradesi ve hükmü; özelde ise bunun Tevhid olduğunu açıklayan Abdu’l-Ehad Dâvûd, İncilin gayesinin de Melekûtullah olduğunu onun (melekûtun) Musevilğin olgunlaşıp kemal bulmuş hali olduğunu belirtmiştir. Hıristiyanlığın, Yahudiliğin devamı olan bir din olduğunu, müstakil bir din olmadığını söyleyen bilgin, Mesîh’in (Hz. İsa) esas gayesinin de insanlara, müjdesine memur edildiği Melekûtullah’ın hakikatini anlatmak ve onları Melekûta hazırlamak olduğunu belirtir. Abdu’l-Ehad Dâvûd İncil’de geçtiği haliyle Melekûtun Hıristiyanlığı veya onun içinden herhangi bir şeyi kastetmediğinin özellikle altını çizer.⁴⁵⁷

“Ve İsa, bütün şehirler ve köylerde, onların havralarında öğreterek ve Melekûtun müjdesini vazedip her türlü hastalığı ve her türlü zayıflığı iyi ederek dolaşıyordu.”⁴⁵⁸

---

⁴⁵⁴ Resullerin İşleri 3:22-23.

⁴⁵⁵ Korintoslulara Mektup 14:21.

⁴⁵⁶ el-A’raf, 7/157.

⁴⁵⁷ Davut, *Tevrat ve İncile Göre Hz. Muhammet*, s. 107, 115, 125, 152, 169, 170.

⁴⁵⁸ Matta 13:31-32.

“Sonra İsa şunları söyledi: “Tanrı’nın Egemenliği neye benzer, onu neye benzeteyim? Tanrı’nın Egemenliği, bir adamın bahçesine ektiği hardal tanesine benzer. Tane gelişip ağaç olur, kuşlar dallarında barınır.”⁴⁵⁹

“Bundan dolayı size derim: Tanrının Egemenliği sizden alınacak ve onun meyvelerini yetiştirecek başka bir millete verilecektir.”⁴⁶⁰

İsa onlara benzetmelerle konuşmaya başladı. “Adamın biri bağ dikti, çevresini çitle çevirdi, üzüm sıkamak için bir çukur kazdı, bir de bekçi kulesi yaptı. Sonra bağı bağcılara kiralayıp yolculuğa çıktı. Mevsimi gelince bağın ürününden payına düşeni almak üzere bağcılara bir köle yolladı. Bağcılar köleyi yakalayıp dövdü ve eli boş gönderdi. Bağ sahibi bu kez onlara başka bir köle yolladı. Onu da başından yaralayıp aşağıladılar. Birini daha yolladı, onu öldürdüler. Daha birçok köle yolladı. Kimini dövüp kimini öldürdüler. “Bağ sahibinin yanında tek kişi kaldı, o da sevgili oğluydu. ‘Oğlumun sayarlar’ diyerek bağcılara en son onu yolladı. “Ama bağcılar birbirlerine, ‘Mirasçı budur, gelin onu öldürelim, miras bizim olur’ dediler. Böylece onu yakaladılar, öldürüp bağdan dışarı attılar. “Bu durumda bağın sahibi ne yapacak? Gelip bağcılarını yok edecek, bağı da başkalarına verecek. Şu Kutsal Yazı’yı okumadınız mı? Yapıcıların reddettiği taş, İşte köşenin baş taşı oldu. Rab’bin işidir bu, Gözümüzde harika bir iş!”⁴⁶¹

“İsa onlara, “Dua ederken şöyle söyleyin” dedi: “Baba, adın kutsal kılınsın. Egemenliğin gelsin.”⁴⁶²

“Kuşaklarınız belinizde bağlı ve kandilleriniz yanar durumda hazır olun. Düğün şenliğinden dönecek olan efendilerinin gelip kapıyı çaldığı an kapıyı açmak için hazır bekleyen köleler gibi olun. Efendileri geldiğinde uyanık bulunan kölelere ne mutlu! Size doğrusunu söyleyeyim, efendileri beline kuşağını bağlayacak, kölelerini sofraya oturtacak ve gelip onlara hizmet edecek. Efendi gecenin ister ikinci, ister üçüncü nöbetinde gelsin, uyanık bulacağı kölelere ne mutlu! Ama şunu bilin ki, ev sahibi, hırsızın hangi saatte geleceğini bilse, evinin soyulmasına fırsat vermez. Siz de hazır olun. Çünkü İnsanoğlu beklediğiniz saatte gelecektir.”⁴⁶³

---

⁴⁵⁹ Luka 13:19.

⁴⁶⁰ Matta 21: 43.

⁴⁶¹ Markos 12:1-12; Luka 20: 9-19.

⁴⁶² Luka 11:2.

⁴⁶³ Luka 12: 35-40.

Abdu'l-Ehad Dâvûd'a göre buradaki Melekût kavramı genel olarak İslâm dini, insanoğlu ise Hz. Muhammed as.dır.⁴⁶⁴

“En Yücelerde Tanrı'ya yücelik olsun. Yeryüzünde onun hoşnut kaldığı insanlara esenlik olsun.”⁴⁶⁵

Abdu'l-Ehad Dâvûd “İncil ve Salib” adlı eserinde, günümüz İncil'lerinde yukarıda verdiğimiz haliyle yer alan ifadeleri kendi dönemindeki ve daha önceki zamanlara ait İncil nüshalarını karşılaştırarak şöyle tercüme etmiştir: “Doksa (Hamad/Hamd) En yücelerde Tanrı'ya yücelik olsun. Yeryüzünde Eirene (Slama/İslâm'ı) getirecek olan Eudokias (Himda/Ahmed) dir.”

O, Yunanca nüshalarda geçen “Doksa”, “Eirene”, “Eudokias” kelimelerini İbranice ve Arapça karşılıklarını araştırarak, yukarıda iktibas ettiğimiz gibi tercüme etmiştir.⁴⁶⁶ Abdu'l-Ehad Dâvûd, Yunanca olan Eudokias kelimesinin İbranice Rason kelimesinin tercümesi olduğunu bunun da Arapça'ya tercüme edildiğinde Ahir zaman nebisinin adı olan Ahmed kelimesinin karşılığı olduğunu belirtir.⁴⁶⁷

5. Nübüvvetin Diğer Delilleri

5.1. İslâm Tarihinden Müjdeye Deliller

İbn Teymiyye, Tebşîrat konusunu delillendirmek için İslâm'ın ilk dönemlerinden bazı örnekler verir. Özellikle daha önce Ehl-i Kitaba mensup olup Hz. Muhammed, Peygamber olarak gönderildikten sonra onun peygamber olacağına dair ellerindeki bilgilerin neticesinde ona imân eden bazı Müslümanların tecrübeleri bu örneklerin en başlarında gelmektedir.

İbn Teymiyye, hemen hemen bütün Siyer kitaplarında yer alan ve Hz. Muhammed'in peygamber oluşunun ilk günlerinde, Mekke'de yaşayan ve Hıristiyan bir bilgin olan Varaka Bin Nevfel'in Hz. Peygamberle görüşerek onun peygamberliğini kabul edip onu tasdik etmesi olayını bunların ilki olarak nakleder.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Dâvûd, Abdu'l-Ehad, *İncil ve Salib* (trc. Kudret Büyükcoşkun), İnkılap Yayınları, İstanbul, 1999, s. 185.

⁴⁶⁵ Luka 2:14.

⁴⁶⁶ Dâvûd, *İncil ve Salib*, s. 47-54.

⁴⁶⁷ Kavramın anlam yönünden geçirdiği evreler için bak. Dâvûd, *İncil ve Salib*, s. 70-71.

⁴⁶⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 178-179.

Yine o, Kasas sûresinin 52. ve 53. âyetlerinin inmesine sebep olan şu olayı da nakleder: İslâm'ın ilk yıllarında Habeşistan'dan 20 kişilik Hıristiyan heyeti Mekke'ye gelerek Hz. peygamberle görüşmüş ve yanlarında bulunan kitaplarındaki bilgilerle Hz. Peygamber'in vasıflarını karşılaştırmışlardır. Daha sonra onun son peygamber olduğunu anlamışlar ve ona imân etmişler. Hattâ orada bulunan Kureyş müşrikleri bu Hıristiyanları kınamıştır.⁴⁶⁹ Kasas sûresinin söz konusu âyeti şöyledir:

“Bundan, (Kur’ân’dan) önce kendilerine kitap verilenler (den Necaşi’nin gönderdiği Hıristiyan din bilginleri ve Yahudilerden diğer inşafı kimseler) buna (Kur’ân’a) inanırlar. Onlar, kendilerine o (Kur’ân) okunduğunda dediler ki: “Biz buna inandık, bu rabbimizin katından bir hak’tır. Doğrusu biz daha o gelmeden (onun geleceğini kendi kitaplarımızdan bildiğimiz için) hakka teslim olan (Müslüman)lar idik!”⁴⁷⁰

İbn Teymiyye, bu konuda hemen hemen bütün tefsir, hadis ve siyer kitaplarında yer alan; Necran’dan gelen Hıristiyan heyetin Hz. Peygamberle yaptığı müzakere’yi de önemli görmektedir. Bilindiği gibi bu görüşme Hz. İsa ve Meryem gibi Hıristiyanlığın önde gelen sîmaları ile bu dîn’in yanlış olan bazı inanç ve ilkeleri hakkında olmuştur. Görüşme sırasında Hz. Muhammed’in Peygamberliğini ikrar’a ve İslâmiyet’i kabul’e çağırılan heyet, bunları kabul etmemiş daha sonra haklarında inen Âl’i İmrân sûresi 61. âyeti gereğince, Hz. Peygamber ve ailesinin bir tarafta kendilerinin de diğer tarafta yer aldığı, haksız ve yalancı olan tarafın Allah’ın lanetine uğramasının istendiği mubâhele (karşılıklı lanetleşme)’ye davet edilmiştir. İşte bu sırada Hıristiyan heyet, kendi aralarında durum değerlendirmesi yaparak mubâhelenin kendileri için çok kötü sonuçlarının olacağını çünkü hem kendilerinin haksız olması hem de Hz. Muhammed’in hak Peygamber olduğu için duasının geri çevrilmemesinden dolayı bu işe kalkışmamıştır. Dinlerinde serbest bırakılmak koşuluyla kavimleri adına İslâm devletine cizye ödemeyi kabul ederek Medine’den ayrılmışlardır. İbn Teymiyye Hz. Muhammed’in hak peygamber olduğunu bilen ve bu yüzden mubâheleyi kabul etmeyen Necran heyetinin bu tavrını onun nübüvvetine bir delil olarak kabul eder.⁴⁷¹

Abdullah İbn Selâm Müslüman olmadan önce Yahudi bir âlimdi. Hz. Muhammed Medine’ye hicret ettiğinde Tevrat’ta yer alan bilgilere dayanarak ona ancak bir

⁴⁶⁹ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdu’l-Melik (213/829), *es-Sîretü’n-Nebeviyyetü li İbn-i Hişâm*, I-IV, (trc. Hasan Ege) Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006, II, 41-42.

⁴⁷⁰ el-Kasas 28/52-53.

⁴⁷¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, I, 195-198.

peygamberin bileceği türden bazı sorular sormuştur. Bu sorulara beklediği cevabı alan Abdullah hemen orada Müslüman olur.⁴⁷²

İbn Teymiyye, Ehl-i Kitâbın Hz. Peygamberi bu şekil imtihan etmelerinin onun nübüvvetinin en büyük delili olduğunu söyler. Çünkü bunları bilmek Ehl-i Kitâbın da dediği gibi beşer içinden ancak bir peygambere mümkün olabilmektedir.

İslâmiyet'in yayılması sırasında, Medine'nin kılıçla değil de Kurân'la fethedildiğini söyleyen İbn Teymiyye göre bunun sebebi, Medinede'ki yerli Arapların Müslüman olmalarında da önemli rol oynayan ve Yahudiler kanalıyla elde edilen, son Peygamberin zuhuruna dair haberleri içeren bilgilerdir. Medinelilerin bu sayede Müslüman olmaları buna güzel bir örnektir. Yine Hz. Peygamber'in Rûm meliki Heraklius, Mısır meliki Mukavkıs ve Habeşistan meliki Necâşi'ye gönderdiği davet mektupları ve onların bu mektuplara verdiği olumlu cevaplar da bu nevidendir.⁴⁷³

Bakara 69. Âyetinin nüzûlü'na da sebep olan Yahudilerdeki ahir zaman nebisinin beklentisi ve onun sayesinde, Medine'deki Evs ve Hazreç kabilelerine galip gelme arzuları da bu çerçevede verilecek örneklerdendir. Bu âyette şöyle buyrulmaktadır:

*“Ne zaman onlara, Allah katından, yanlarında olanı doğrulayan bir kitap gelmişse daha önce kâfirlere / müşriklere karşı (onunla) üstünlük sağlamayı isteyip durdukları halde o, bildikleri (ve bekledikleri Peygamber) kendilerine geldiğinde onu nasıl da tanımazlıktan gelip kâfir oldular.”*⁴⁷⁴

Ebû'l Âliye bu âyet hakkında: Medine'deki Yahudilerin, Araplara galip gelmek için bekledikleri Âhir zaman peygamberliğinin yine Araplar içinden birisine verilmesi sonucunda, sırf hasetlerinden bunu kabule yanaşmayıp onu inkâr ettiklerini söylemiştir.⁴⁷⁵

Daha önce Yahudi bilginiyken Müslüman Abdullah İbn Selâm'a, Abdullah ibn Ömer Hz. Peygamber'in Tevrat'ta'ki vasıflarını sorunca o, Hz. Muhammed'in Tevrat içerisinde yer alan Eş'ya kitabındaki bazı vasıflarını okur. Orada geçen “Rabbin Kulu” şeklindeki vasıfları anlatılan kişinin Hz. Peygamber olduğunu söyler. Ayrıca İbn Selâm

⁴⁷² Buhârî “Menâkibü'l-Ensar”, 50; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 396-398.

⁴⁷³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 160, 402.

⁴⁷⁴ el- Bakara 2/69.

⁴⁷⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 165.

ona Hz. Peygamber'in, Tevrat'ta da tıpkı Kur'ânda'ki vasıfları ile vasıflandığını söylemiştir.⁴⁷⁶

İbn Hişamın sîretinde geçen Abdurrahman İbn Avf kanalıyla gelen bir rivâyet de şöyledir: Medineli bir Yahudi bilgin, Abdu'l Eşhel Oğullarına Hz. Peygamber'in Mekke taraflarından çıkacağı ve zamanının çok yakın olduğuna dair Tevrat'ta'ki bilgilere dayanarak bir konuşma yapmıştır. Daha sonra o (Yahudi) hayatta iken Hz. Peygamber nübuvvetini ilan etmiş, ancak onu inkâr eden birçok Yahudi gibi o da Hz. Peygamberi inkâr etmiştir. Kendisine daha önce son peygamberi haber verdiği olay hatırlatıldığı zaman o bilgin, inat etmiş bu, (Muhammed) o peygamber değildir diyerek onun peygamberliğini kabul etmemiştir.⁴⁷⁷

İbn Teymiyye, bu konudaki örneklerini sürdürmeye devam ediyor. Medine'de bir Yahudi çocuğu hastalanıyor ve Hz. Peygamber onu ziyarete gidiyor. Çocuğun Babası baş ucunda ona Tevrat okurken Hz. Peygamber, çocuğun Babası olan Yahudi adama şu soruyu yöneltiyor: "Ey Yahudi, (Tevrat'ı Mûsâ'ya inzâl eden) Allah için yemin et. Benim sıfatımı ve çıkacağım yeri o kitapta buluyor musun?" O adam Hz. Peygamber'in bu sorusuna hayır diyerek cevap verdi. Bu esnada, oradaki Yahudi çocuk: "Hayır Ey Allahın Rasûlü biz, senin sıfatını, çıkış zamanını ve yerini Tevrat'ta buluyoruz" diyerek Babasının inkârını deşifre etti. Daha sonra da şehâdet getirerek Müslüman oldu.⁴⁷⁸

Rum Meliki Heraklius'un Münecimleri Hz. Peygamber doğduğu esnada onun yıldızını tespit etmişler ve bunu Heraklius'a haber vererek İncil ve Tevrat'ta geçen "sünnetin meliki" olarak tanımlanan ve aynı zamanda Rum'ların topraklarına hâkim olacağı bildirilen Son Peygamberin dünya'ya geldiğini haber vermişler. Bunun üzerine hemen telaşa kapılan Heraklius, onun hangi milletten olduğunu araştırır. Heraklius, o sırada orada bulunan ve Araplardan olan bir adamın sünnetli olup olmadığını kontrol ettirdikten sonra bu peygamberin Araplardan olacağını tahmin eder. Ardından bu hususta elindeki bilgileri doğrulamak için Humus'ta bulunan ve Âhir zaman Peygamberi hakkında bilgilere sahip olan bir arkadaşına aynı hususları sorduğu bir mektup gönderir. Aynı şeyleri ona sorarak bunların doğru olup olmadığını kendisine bildirmesini istiyor. Soruşturmanın neticesinde Heraklius, aldığı cevapta bu kişinin âhir zaman Nebîsi olduğunu anlar.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 239-240.

⁴⁷⁷ İbn Hişam, *Sîret*, I, 283-284.

⁴⁷⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 171-172.

⁴⁷⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 176-177.

İbn Teymiyye, Ebu Nuaym'ın *Delâilü'n-Nübüvve* adlı kitabında Cübeyir bin Mut'im'in Babasından naklettiği Şam'daki Busra kasabasındaki olayı nakleder. Cübeyr'in Babası, Şam'dayken, kendisinin Hicaz ehli olduğu anlaşılınca Şam'lılar tarafından Kiliselerine götürülmüş ve orada Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'in resimlerinin de olduğu bir levha ona gösterilmiştir. Daha sonra Cübeyr'in Babasına, resimdekileri tanıyıp tanımadıkları sorulmuş o da bu resimleri görünce tanıyarak bunların, çok eskiden beri onlarda var olduğunu anlamıştır. Hattâ oradaki rahip ona, Hz. Peygamber'in resmini işaret ederek "kendisinden sonra peygamber gelmeyecek olan peygamber budur." demiştir.⁴⁸⁰

İbn Teymiyye, bu tür delillerin dışında, onu inkâr edenlerin bile onun bir peygamberde bulunması gereken vasıflarını takdir ettiklerini söylemiştir. O'na göre Hz. Peygamber'in kemâlatı ortadadır. Bu bilgilerdeki haber verilen peygamber, Hz. Muhammed olmasaydı onun gibi akıllı bir kişiden peygamberlik iddialarının sâdir olması (başka bir peygamber olmadığı için) büyük bir tenakuz olacaktır.⁴⁸¹

Yine onun alametleri birçok kitapta vardır. Tevrat'ta onun gönderilmesine dair sayısız rivâyet vardır. Ancak Yahudiler lafzın delâletini tahrif ederek hâlâ Hz. Muhammed'in, o peygamber olmadığını inatla söylerler.⁴⁸²

Tabi ki onların bu tahrif fiili onun sıdkına herhangi bir hâlel getirmez. İbn Teymiyye'ye göre yeryüzünün en önemli hadisesi Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ve getirdiği dinin yeryüzünde yayılmış olmasıdır. Bu durum ne Hz. Îsâ'nın ne de Hz. Mûsâ'nın dininde ve şeraitlerinde görülmüş bir şey değildir.⁴⁸³

5.2. Hz. Muhammed'in Mucizeleri Bağlamında Tebşirat

Mucize'yi "başkalarını aciz bırakmak"⁴⁸⁴ olarak tanımlayan İbn Teymiyye, Hz. Muhammed'in peygamberliğini onun mucizelerinden bahsetmekle ispat eder. Bu hususta onun en büyük mucizesi olan Kur'ân'ın önemli bir yeri olduğunu belirten İbn Teymiyye, Kur'ân'nın bazı mucizelerinden bahseder. Kur'ân'daki mucizeler, geçmişteki

⁴⁸⁰ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 181-182; Isbahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak (431/1038), *Delâilü'n-Nübüvve*, Dâru'l-Vahy, Halep, ts.,s.55-62; Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmed (458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve M'arifet'i Ahvâl-i Sâhibi's-Şerîa*, I-VII, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiye, Beyrut, 1985, I, 385-395.

⁴⁸¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 186.

⁴⁸² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 186-187.

⁴⁸³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 188.

⁴⁸⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 418.

gayba dair haberleri bildirerek olabileceği gibi gelecekte olması muhtemel haberlerle de olabilir. Bunlar, Müslümanların gelecekte yapacakları fetihler ve karşılaşacakları olaylarla ilgili olur.⁴⁸⁵

Hz. Peygamber'in, peygamber olduğunun delilleri birçok kimse tarafından bilinmektedir. *“İşte bu şekilde sana da (öncekilere olduğu gibi) emrimizden (kalpleri/akılları dirilten) bir ruh (Kur'ân) vayhettik. Sen ki, (bundan önce) kitap nedir, iman nedir bilmezdin (nasıl olur da onlar: “bunu sen kendin söylüyorsun!” diyorlar?.) Oysaki onu biz, kullarımızdan dilediklerimizi doğru yola ileteceğimiz bir nur bir ışık kaldık. Şüphesiz ki sen kesinlikle doğru bir yola iletmektesin.”*⁴⁸⁶

*De ki: “Eğer bu Kur'ân Allah katından ise ve size onu inkâr etmişseniz o takdirde söyler misiniz?: (bu yakınlaşmışken) gerçeğin tâ uzağına düşenden daha şaşkın / daha sapkın kim olabilir?!”*⁴⁸⁷

*“De ki: Bütün insanlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirmek için bir araya gelseler ve birbirlerine yardım etseler yine de yapamazlar!”*⁴⁸⁸

İbn Teymiyye bu âyetlerden Kur'ân'ın bir beşer ürünü olmayacağını anlaşıldığını ve bundan dolayı Hz. Muhammed'in bunu kendisinin ortaya koymayıp bizzat Allaha getirdiğini ve bunun da onun peygamberliğine bir delil olacağını belirtir.⁴⁸⁹ Kur'ân, muarızlarına kendisinin bir benzerini getirmeleri hususunda açıkça meydan okur. Eğer Kur'ân uydurulacak veya da bir benzeri getirilecek kelâm olsaydı ve onu da Hz. Peygamber yapsaydı aynı şekilde herkes de yapabilirdi. Ancak bu, ne ona ne bir başkasına mümkündür.

*“Yoksa onlar: Onu (Kur'ân'ı) kendisi meydana getirdi / uydurdu!” mu diyorlar? Sen, de ki onlara: Madem öyle, eğer iddianızda samimi iseniz, siz de (Arapçayı çok iyi bilen kişiler olarak) onun sûreleri gibi uydurulmuş, on sûre (!) getirin; hem de Allah'tan başka çağırabileceğiniz herkesi çağırın. Eğer onlar bu önerinizi yerine getirmezlerse siz (Ey insanlar!) bilirsiniz ki, o (Kur'ân) ancak Allahın ilmiyle indirilmiştir ve ondan başka Tanrı yoktur! “artık şimdi (Allaha hakkıyla) teslim olup (Müslüman) olacak mısınız?”*⁴⁹⁰

⁴⁸⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 420.

⁴⁸⁶ Şûrâ 42/52.

⁴⁸⁷ Fussilet 41/52.

⁴⁸⁸ el-İsrâ 17/88.

⁴⁸⁹ el-İsrâ 17/88; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 409.

⁴⁹⁰ Hûd 11/14-15; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, V, 422.

İbn Teymiyyeye göre Kur'ân'ın böyle bir meydan okuma mucizesi ki buna kıyamet gününe kadar gelecek herkes muhataptır, ölülerin diriltilmesi ve buna benzer başka mucizelerden üstündür.

İbn Teymiyye burada şu cümleyi de ilâve eder: “Başkalarına Kur'ân'ın benzerini getirmeleri hususunda yaptığı daveti ve insanların bundan aciz olması bazı kelâmcıların iddia ettiği gibi sarfe ile engellenmiş değildir. Eğer iddia edildiği gibi Kur'ân'da sarfe olsaydı Kur'ân'ın mucize olması söz konusu olmazdı.”⁴⁹¹

---

⁴⁹¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahih*, V, 429, 427.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İBN TEYMIYYE’NİN RUHBANLIK VE ASLİ GÜNAH ANLAYIŞINA YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ

1- İbn Teymiyye’nin Ruhbanlığa Yönelik Eleştirileri

İbn Teymiyye, el-Cevâbu’s-Sahîh adlı reddiyesinde Hıristiyanların, Hıristiyanlık ve onun bazı âdetlerinin (ruhbanlık gibi) Kur’anda övüldüğüne dair ortaya attıkları iddialarını pekiştirmek için Hadîd sûresinin 27. âyetini delil olarak getirdiklerini söyler.⁴⁹²

Hıristiyanlar, âyetin ikinci kısmında yer alan “*kendilerine emretmediğimiz bir ruhbanlık uydurdular*” cümlesindeki **وَرَهْبَانِيَّة** kelimesindeki atıf harfinin (vav) bir önceki cümlede yer alan “İsâ’ya uyanların kalplerine yufka yüreklilik ve merhamet yerleştirdik” meâlindeki âyetin fiili olan **جَعَلْنَا** fiiline atfedildiğini böylece anlamın; “onlara ruhbanlığı da emrettik” şeklinde değiştirilerek âyetin, ruhbanlığın Allah tarafından emredilip övüldüğü anlamını taşıdığını iddia ederler. İbn Teymiyye bunun birçok yönden reddedilmeye müsait bir iddia olduğunu söyler. Şöyle ki burada özellikle bir şeyi sonradan uydurmak (bid’at) anlamına gelen **ابْتَدَعَ** fiilinin kullanıldığını, bunun yaptıkları şeyi bir kınama anlamı taşıdığını söylemiştir. Âyetin devamındaki “ona da gereği gibi uymadılar” ibaresi ile de Hıristiyanlar, bid’at çıkarmalarının kınanmasının ardından ikinci kez eleştirilir. Buna göre âyet, “kendilerine emretmediğimiz halde ruhbanlığı uydurdular”⁴⁹³ şeklinde anlaşılmalıdır.

Ayrıca âyetin devamında gelen “ona da gereği gibi uymadılar” kısmı bir tür eleştiri anlamında olduğu için genel anlamda ruhbanlığın övüldüğü anlamının çıkarılması mümkün değildir. Âyetin devamında; “fakat biz onlardan îmân edenlere mükâfatlarını verdik” kısmı onların hepsini kapsayan bir mükâfatlandırma değil, Hz. İsâ’nın dinin değiştirilmeden önceki aslî haline îmân edenlerle, Hz. Muhammed peygamber olarak gönderildikten sonra ona îmân eden kimselere verilecek bir mükâfat olacağını belirtir.⁴⁹⁴ Hıristiyanlar, bu âyetin ilk kısmındaki bazı dilsel zorlamalar neticesinde, ruhbanlığın övüldüğünü ileri süreceklere olurlarsa İbn Teymiyye onlara birkaç yönden cevap verir.

⁴⁹² İbn Teymiyye, *el-Cevâbu’s-Sahîh*, II, 188.

⁴⁹³ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu’s-Sahîh*, II, 188.

⁴⁹⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu’s-Sahîh*, III, 194-195.

Eğer durum onların iddia ettiği gibi olacak olursa ruhbanlık o zaman neden Hıristiyanların genelinde yaygın bir ibâdet halini almadı da belirli bir zümrenin yaşantısı ile sınırlı kaldı?

Ayrıca âyetin başındaki övülen hasletler kalpte var olan bazı hissiyattır. Ruhbanlık ise hissiyatın ötesinde ameli gerektiren bir iştir. Bu tür ameller kitap ve sünnetten gelen deliller ile yasaklanmıştır. Ayrıca bid'atin, dinde bir sapma olduğu ve böyle bir şeyi Allah'ın emretmeyeceği de malûmdur. Hattâ "*Ey iman edenler Allah'ın sizin için helâl kıldığı temiz şeyleri kendinize haram kılarak (dinde) aşırı gitmeyin. Doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez*" meâli'ndeki mâide sûresi 87. âyeti, bir kısım sahabenin ruhbanlığa teşebbüs etmeleri neticesinde nazil olmuştur.⁴⁹⁵ Kulların, kendilerine yazılmayan (farz kılınmayan) bir ameli ihdas edip daha sonra da onu yaparak Allah'ı razı etme niyetleri bu amelin geçerli olduğu anlamına gelmez. Burada önemli olan Allahın farz kıldığı ameli yerine getirmektir. Dolayısıyla Allahın rızasını elde etmek de onun farz kıldığını yerine getirmekle olur.⁴⁹⁶

2- Kur'ân'ın Ruhbanlığa Yönelik Eleştirileri

Kur'ân-ı Kerîm'in ruhbanlığa yönelik eleştirilerinin; onun ihdas edilme şekline, hakkına riâyet edilmemesine ve ruhban sınıfının bazı uygulamalarına yönelik olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızın bu aşamasında bu eleştirileri, kavramın geçtiği âyetlerin ışığında incelemeye çalışacağız.

Ruhban/rahbaniyyet, Kur'ân-ı Kerîm'de dört yerde (Mâide 82, tevbe 31 ve 34, hadîd 27) geçmektedir. Bunların ilki (Mâide 82) ruhbanlıkla ilgili olumsuz bir bilgi vermezken diğerleri (Tevbe 31–34, Hadîd 27) ruhbanlığın teşekkülü ve uygulamaları hakkında çeşitli eleştiriler getirmektedir. Bu aşamada konumuza ruhbanlığın teşekkülü ile ilgili olan Hadîd sûresi 27. âyeti ile başlayıp daha sonra diğer âyetlerin değerlendirmeleri ile devam etmek istiyoruz.

Kur'ân tefsirlerindeki ruhbanlık ile ilgili âyetler incelendiğinde, verilen bilgilerin müfessirlerin yaşadıkları dönemde elde ettikleri birikimleri ile sınırlı olduğu, ilk devirden günümüze kadar geline sürede elde edilen bilgilerin nitelik ve niceliklerindeki artışla birlikte daha kapsamlı ve aydınlatıcı bilgiler verildiği görülecektir.

⁴⁹⁵ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's Sahîh*, III, 193.

⁴⁹⁶ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's Sahîh*, III, 194-195.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً
وَرَحْمَةً وَرَهَابَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا
مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ.⁴⁹⁷

“Sonra onların peşlerinden, art arda peygamberler gönderdik. Meryem Oğlu İsa’yı da gönderdik ve o’na İncil’i verdik. İsa’ya uyanların kalplerine yufka yüreklilik ve merhamet yerleştirdik. Biz onlara sadece Allah’ın hoşnutluğunu istemelerini emretmişken, onlar bir de kendilerine emretmediğimiz bir ruhbanlık (ibâdet için ma’bedlere kapanıp dünyadan el etek çekme) çıkardılar; sonra ona da gereği gibi uymadılar! Fakat biz onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik; ancak birçokları buyruktan dinden çıkan (fâsık)lardır.”

Bu âyette Hıristiyanlıktaki ruhbanlığın, Allah tarafından emredilmediği veya meşru kılınmadığı, aksine bunun Hıristiyanlar tarafından uydurulup, gereğine de riâyet edilmediği bildirilir. Âyette geçen **إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ** ifadesi ile ilgili olarak birkaç farklı tefsir yapılmaktadır. Şöyle ki:

Bazıları âyeti “biz bunu onlara emretmedik, böyle iken onlar Allahın rızasını elde etmek için ruhbanlığı icat ettiler.” olarak yorumlarken diğer bir grup ise “kendilerine Allahın rızasını kazanma haricinde bir şey emretmemiş olduğumuz halde onlar ruhbanlığı uydurdular.” şeklinde yorumlamışlardır. Müfessirlerin geneli burada birinci görüşü benimserken; İbn Teymiyye ikinci görüşü tercih etmektedir. Eserinde Hıristiyanların, kendilerine emredilmediği halde ruhbanlığı icat ettiklerini kendilerine Allahın rızasını kazanmanın emredildiğini; ruhbanlığın ise kendilerinin ihdas ettikleri bir iş olduğunu belirtir.⁴⁹⁸ Klâsik tefsir geleneği içinde yer alan tefsirlerde ruhbanlığın tarihçesi ile ilgili olarak Hz. Peygamber’den gelen bazı haberler nakledilmektedir. Bunlardan bir tanesi Hâkim’in Müstedrek’inde de geçen şu hadistir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “İsrâiloğullarının ruhbanlığı nereden çıkardıklarını bilir misin? İsa’dan sonra zalim yöneticiler Allaha isyanı gerektiren bir takım işler yaparak Hıristiyanlara baskı ve şiddet uyguladılar. İman ehli ise onlara boyun eğmediler ve onlarla savaştılar. Birbirleri ile üç kez savaş yaptılar ve her seferinde iman ehli yenildi. Onlardan ancak çok az kimse kaldı. Bunlar da işin sonunda şöyle bir kanaate vardılar: ‘Eğer onlar (zalimler) bizi yok edecek olurlarsa yeryüzünde insanları Allahın dinine davet edecek hiç kimse kalmayacaktır. O halde Allah, İsa’nın müjdelediği ümmî peygamberi gönderinceye kadar

⁴⁹⁷ Hadîd 57/27.

⁴⁹⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, IV, 375; Râzî, *et-Tefsîru’l Kebîr*, IXXX, 214; Yazır, VII, 4766; Ateş, Süleyman, *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, I-XII, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1997, IX, 281.

gelin yeryüzüne dağılım'. Bunun üzerine dağlardaki mağaralara dağıldılar ve ruhbanlığı ortaya çıkardılar.⁴⁹⁹

Ruhbanlığın Kur'ân-ı Kerîm'de eleştirildiği bir diğer sûre de Tevbe sûresidir. Bu sûrenin 31. âyetinde belirtildiğine göre Ruhban sınıfı dinde otoriter bir konuma gelerek insanlar tarafından, (Allah'ın dışında) "Rabb" olarak kabul edilmiştir. Devamındaki 34. âyette de bu sınıfın, insanların mallarını haksız yere yiyerek onları Allah'ın yolundan (din ve hidâyetten) saptırdıkları bildirilmiştir. Âyette geçen "Rabb edinme" ifadesi anlamını, tefsirlerde Hz. Peygamber ile önceden Hıristiyan olup daha sonra Müslüman olan sahabeden Adıyy b. Hâtîm'le arasında geçen bir konuşmanın rivâyetlerinde bulmaktadır. Bu rivâyetlerde Hz. Peygamber'i bu âyetleri okurken işiten Adıyy, Hz. Peygamber'e "bizler, rahiplere tapmıyorduk" demiş, Hz. Peygamber de ona onların helâl kıldığı şeyleri helâl; haram kıldığı şeyleri de haram kabul edip etmediklerini sormuştur. Adıyy'in buna evet demesinin ardından "bu onlara ibâdet etmek demektir" şeklindeki cevabıyla Hz. Peygamber konuya açıklık getirmiştir.⁵⁰⁰

İbn Kesîr ve Elmalılı bu âyetin tefsirinde; herhangi birini Rabb edinmek için ona "Rabb" namını vermenin şart olmadığını söyler. Allahın emrine uygun veya muhalif olduğuna bakmaksızın onun emrine itaat etmek sûretiyle, Rabb edinme vâki olur" derler. Nitekim bu iki müfessir: Ehl-i kitap Allahın emrine değil onların emrine tabi oldular. Allahın haram kıldıklarını onların emriyle helâl gördüler, helâllerini de onların emriyle haram kıldılar şeklinde bir açıklama yaparak ruhban sınıfının Rabb edinilmesi konusunu açıklamışlardır.⁵⁰¹ Ruhban sınıfının emirleri doğrultusunda Hıristiyanlık dininin yaşam biçiminin şekillendirilmesi, bizlere Hıristiyan inançlarının bir "Âmentü" şeklinde tasnif edilerek benimsendiği iman esaslarını hatırlatmaktadır. Bu esasların dokuzuncusu olan "Kiliseye, kilisenin birliğine, kilisenin evrenselliğine ve havarilere ait oluşuna inanırım."⁵⁰² şeklindeki esas, kilisenin Hz. İsa ve havarilerin tek temsilcisi olan bir otorite olması daha sonra da ruhban sınıfının, havariler ve dolayısıyla da Hz. İsa'nın temsilcisi olması sonucunu doğurmuş, zamanla bu yetki ve otoritenin ruhban sınıfının

⁴⁹⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXX, 214; Kurtubî (671/1273), Ebû Abdillâh, Muhammed b. Ahmet b. Ebû Bekir, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XXIV, et-Tab'atu'l-Ülâ, (thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî) Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 2006, XX, 271; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 374; Hâkim, Ebû Abdullâh Muhammed (403/1012), *el-Müstedrek 'alâ's-Sahîhayn*, I-IV, et-Tab'atu'l-Ülâ, (thk. Mustafa Abdu'l-Kadir), Dâru'l Kütübi'l 'İlmiyye, Beyrut, 1990, II, 522.

⁵⁰⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXVII, 278; Râzî, *et-Tefsîru'l Kebîr*, X, 177-178; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVI, 30.

⁵⁰¹ İbn Kesîr, *el-Câmiu'l Ahkâmi'l-Kur'ân*, II, 433; Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dîni Ku'rân Dili*, IV, 2513-2514.

⁵⁰² Aydın, Mehmet, "Hıristiyanlık", *DİA*, İstanbul, 1998, XVII, 346.

elinde giderek güçlenmesine sebep olmuştur. Bu anlayış zamanla kilisedeki din adamlarının, din adına kanun ve hükümler ihdas etmesine yol açmış; en yetkin din adamı olan papanın, yanılmaz ve kutsal bir şahsiyete⁵⁰³ dönüşmesi ile neticelenmiştir. Aynı sûrenin, 34. âyetinde ruhban sınıfının, Ahbâr ile birlikte insanların mallarını haksız yere (boş sebeplerle) yedikleri ve insanları Allah'ın dininden ve hidâyetinden alıkoydukları (saptırdıkları) belirtilmiştir. Tefsirler buradaki “malları yeme” ifadesiyle ruhban sınıfının, şer'î hususlarda hükümleri hafifletmek, gevşeklik ve müsamaha göstermek için rüşvet almalarına,⁵⁰⁴ kendilerine tabi olanlardan, (dindar halktan) onları Allaha yaklaştırma adına kilise ve havralara bir takım vergi, bağış ve aidat tahsil etmelerinin anlaşıldığını ifade etmişlerdir. Ardından gelen atıf cümlesindeki “Allah yolundan alıkoşurlar” ifadesinden ise Hz. Muhammed'in umumî risâletinin, Ehl'i Kitap toplumlarından, din adamları (ahbâr ve ruhban) eliyle gizlenerek, o toplumların hidâyetten ve hak dinden alıkonulmasına sebep olmak olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁰⁵ Bu âyet, günümüz gerçekleri ile değerlendirildiği zaman, ruhban sınıfı ve kilisenin özellikle orta çağda, Tevbe Sakramentleri ile halktan günahlarının affedilmesi ile onların kurtuluş ve beratlarının (endüljans) sağlanması için aldıkları para altın vs.nin de bu çerçevede eleştiri ve değerlendirmelere tabi tutulması zorunlu olmaktadır.⁵⁰⁶ Bu âyeti, “ruhbanlığı kendileri uydurdular ona da gereği gibi uymadılar”⁵⁰⁷ şeklinde tefsir eden Mevdûdî, aşağıdaki ifadelerle ruhban sınıfının çelişkilerle dolu uygulamalarını anlatır. “Dünya'ya sırt çevirmek, derviş olmak vs. iddialarına rağmen kilise; servet, mal ve mülk elde etmeden geri kalmamıştır. Beşinci asrın başında bile Roma'daki papa, kralların sarayına benzer yapılarda kalırdı. Şehirde dolaşmaya çıktığı zamanlarda bir kraldan daha fazla debdebe ve şatafat içinde olduğu görülürdü. St. Jerom, kendi döneminde (dördüncü asrın sonlarında) valilerin verdikleri davetlerin, papa ve papazların verdiği davetlerin yanında bir hiç mesabesinde olduğundan şikâyetle bahseder. Nitekim yedinci asrın sonlarına gelindiğinde mânâstır ve kiliselerde servet, bir sel gibi akıtılmaktaydı. Halkın zihnine, bir kimse en büyük günahı işlemiş olsa bile azizlerin kabirlerinde mânâstırlarda

⁵⁰³ Gündüz, Şinasi, *Hristiyanlık*, s. 159.

⁵⁰⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 134; Râzî, *et-Tefsîru'l Kebîr*, XVI, 34.

⁵⁰⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 134; Râzî, *Tefsîru'l Kebîr*, XVI, 35; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, X, 181; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, II, 211; Yazır, *Hak Dîni Ku'rân Dili*, IV, 2520.

⁵⁰⁶ Yıldırım, Suat, *Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1988, s. 174; Gündüz, *Hristiyanlık*, s. 147.

⁵⁰⁷ Hadîd 57/27.

veya kiliselerde bir kurban adarsa günahının affedileceği düşüncesi yerleştirilmiştir. Böylece ruhbanların kendisinden kaçtığı dünya ayaklarına gelmiş oldu.”⁵⁰⁸

Bu bölümü tâbiin neslinin önde gelen simalarından Abdullah b. Mubârek ve Süfyân b.Uyeyne'nin bu âyetler hakkındaki hikmetli sözleri ile bitirmek istiyoruz. Abdullah b. Mubarek, dinin üç sınıf tarafından ifsat edilebileceğini, bunların; otoritelerini dîn'e dayandıran yöneticiler, kötü âlimler ve bilgisiz âbidler olduğunu söylemiştir.⁵⁰⁹ Aynı doğrultu ve benzer bir endişe ile Süfyân b. Uyeyne de şunları söylemiştir. “Âlimlerimizden bozulanlar Yahudi âlimlerine; âbitlerimizden bozulanlar da Hıristiyan âbitlerine benzer.”⁵¹⁰

3- Aslı Günah İnancına Yönelik Eleştiriler

İbn Teymiyye'nin Hıristiyanları eleştirdiği noktalardan bir tanesi de onlarda var olan aslı günah inancıdır. Aslı günah (Peccatum Originis) terimini ilk defa Saint Augustin kullanmış ve doktrinleştirmişse de bu konuda ilk yorum yapan Pavlus olmuştur. Bu inanışa göre her insan Âdem'in suçundan bir miktar taşımakta ve bu suç nesilden nesile geçmektedir. Her doğan çocuk vaftiz olmadığı müddetçe suçludur. İnsanlığı bu suçtan kurtaran ise Hz. İsa'dır.⁵¹¹

Hz. İsa ile ilgili kurtarıcılık doktrinini ortaya koyabilmek için değişik bir izah getiren Pavlus'a göre günah dünyaya Hz. Âdem vasıtasıyla girmiştir.⁵¹²

Hıristiyanlığa göre Âdem ile Havva'nın soyundan gelen bütün insanların irsiyetten dolayı bu suça iştirak ettikleri kabul edilmiş ve cezalandırılacaklarına inanılmıştır. Meryem'in rahminde İsa'ya hulul eden Tanrı günahsız olan kendi oğlunu göndermiş, o da bu günaha kefaret olmak üzere çarmlıhta can vermiştir.⁵¹³ Diğer insanlar ise vaftiz olmak suretiyle aslı günahı kurtulmuş olacaklardır. Vaftiz, aslı günahı ve işlenen günlük günahları giderir.⁵¹⁴ Hz. Âdem'in yaratılışı ve cennetteki hayatıyla ilgili bilgiler

⁵⁰⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, 128; benzer sapkın uygulama ve alışkanlıklar için bkz. Gündüz, *Hıristiyanlık*, s. 161.

⁵⁰⁹ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, X, 177.

⁵¹⁰ İbn Kesîr, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, II, 435.

⁵¹¹ Tümer, Günay, “Aslı Günah”, *DİA*, İstanbul, 1991, III, 496.

⁵¹² Romalılar'a Mektup, 5/12-21

⁵¹³ İbn Teymiyye, Hz. İsa'nın çarmlıhta gerilmesi olayını Yahudilerin uydurduğunu, çünkü başta havariler olmak üzere ilk Hıristiyanlar'dan kimsenin bu olaya şahit olmadığını kaydetmiştir. Bk. *el-Cevâbü's-Sahih*, III, 28.

⁵¹⁴ Filipililer'e Mektup, 2:5-11; Korintoslular'a Birinci Mektup, 1:12; Romalılar'a Mektup, 5:12-18; Galatyalılar'a Mektup, 3:14.

Yahudi kutsal kitabında bulunmasına rağmen bu dinde böyle bir yorum söz konusu değildir. Yahudi Rabbinik düşüncesine göre insanın suça temayülü ve ölümlü oluşu Adem'in günahından ileri gelmiştir.⁵¹⁵

İslâm'a göre herkesin yaptığı, kazandığı kendisinedir. Kimse başkasının günah yükünü taşımaz.⁵¹⁶ Her doğan, lekesiz ve tertemiz bir tabiatta (fitrat) doğar. Doğuştan gelen günah yoktur, suç ferdîdir. İslâm'da, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi önceki insanların işlemiş oldukları günahın sonraki nesillere intikal etmesi tarzında bir inanç yoktur. Kaldı ki Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Âdem'in işlediği suçtan tevbe etmiş Allah da onu bağışlamıştır.⁵¹⁷ Bu çeşit inançlar, suçların ferdiliğine dayanan günümüz hukuk anlayışına da aykırı düşmektedir.

Hıristiyanların bu minvaldeki iddialarında çok ileri gittiklerini belirten İbn Teymiyye'nin de eleştirdiği gibi bu inanca göre, Hz. Âdem'den sâdır olan günah sebebiyle Hz. Nûh, İbrahim, Mûsa, Dâvut ve Süleyman gibi (as.) gibi büyük peygamberlerin de dâhil olduğu insanlık âlemi, Hz. İsa çarmıha gerilinceye kadar cehennemde azâb'a dûçar olmuşlardı.⁵¹⁸ İbn Teymiyye bu konuya dair eleştirilerini şöyle sürdürür: Öncelikle Hz. İsa eğer bir ilahsa neden çarmıha geriliyor ve orada "Tanrım Tanrım niçin beni terk ettin?"⁵¹⁹ diyor. Eğer o, ilah olsaydı çarmıha gerilmemesi gerekirdi. Eğer çarmıha gerildiyse çarmıhtan kendi imkânıyla kurtularak Tanrısından bir yardım beklememelidir. Ayrıca peygamber de olsa hiç kimse bir başkasının işlediği günah sebebiyle cezalandırılmaz ya da onun suçunun cezasını çekmek için kendisini onun yerine feda edemez. Nitekim Kur'ân'da buna açıkça işaret edilmiştir. Ayrıca Kur'ân'da Hz. İbrahim'in babasının müşrik; Hz. Nuh'un oğlunun da inkârcı olduğu bildirilmiş ancak her iki peygamber bu insanlarla birinci dereceden yakın akraba olması sebebiyle onların suçları ya da günahları yüzünden cezalandırılmamıştır. Ayrıca bu iki peygamber baba ve oğullarının affedilmeleri için Allaha niyazda bulunmuşlardır. Allah ise onları müşrik ve inkârcı oldukları için affetmemiştir.⁵²⁰ Ayrıca içlerinde Hz. Nuh, İbrahim ve Mûsa gibi büyük peygamberlerin de olduğu insanlar nasıl olur da cehennemde azaba uğrar üstelik bu azap bir başkasının günahı yüzünden işlenmiş olsun?!⁵²¹ Ayrıca Hz. İsa'da beşer yönü var ise onun da bu cezadan

⁵¹⁵ Tümer, Günay, "Asli Günah", *DİA*, 496.

⁵¹⁶ el-Bakara 2/286; el-İsrâ 17/15.

⁵¹⁷ el-Bakara 2/37; el-A'raf 7/23.

⁵¹⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 107.

⁵¹⁹ Matta 27:46; Markos 15:34.

⁵²⁰ Hûd 11/45-47; et-Tevbe 9/113-114, Meryem 19/47-48.

⁵²¹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, II, 107-110.

nasibini alması gerekir. Ancak Hıristiyanlar bu ayrıntıyı görmezden geliyorlar. Hz. İsa'ya kadar yaşayan insanlar bu suç ile cezalandırılırken nedense ondan sonrakiler bu cezanın yükünü çekmiyorlar. Öncekiler, içlerinde peygamberler gibi iyi insanlar olduğu halde cezadan kurtulamıyorlar.⁵²²

---

⁵²² İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-Sahîh*, IV, 416.

SONUÇ

İnsanlığın dünya ve âhiret saadetine ermesi için uyması gereken ilâhi ilkeler, emirler ve yasaklar bütününe ihtiva eden Kuran-ı Kerim'in hedeflerinden bir tanesi de davetine icabet edenleri en doğru yola iletmektir. Kuran-ı Kerim, muhataplarını bu hedefe çağırırken insanların, temel inanç sapmalarını, ahlaki zaaf ve kusurlarını, muamelat alanına dair belli başlı birçok ters gidişatlarını teşhis etmiş ve bütün bu problemlere kesin çözüm getiren ilâhi çözümler sunmuştur. Bunu yaparken onların akli ve hissî melekelerini, kabiliyetlerini göz önüne alarak sistemli ve tedricî metotla öğüt, irşat ve ıslah faaliyetlerinin adeta bir projesini sunmuştur. Şüphesiz bunlardan bir tanesi de başlangıçta ilâhi bir din olarak temayüz eden ancak zaman içerisinde beşerî müdahalelerle asli yapısından uzaklaşan Hıristiyanlık dini'ne yönelik olmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm, Hıristiyanlara dinlerinde aşırı bir tutum içine girerek Teslis inancını benimsemeleri, Hz. Muhammet (as.)'ı peygamber olarak kabul etmemeleri, onun vasıflarının da yer aldığı İncil'in metinleri üzerinde tahrif edici faaliyetlerde bulunmaları sebebiyle bir takım eleştiriler yapmıştır. Kur'ân'ın bu yöndeki eleştirileri zamanla kelâm ilminin bünyesinde ortaya çıkan reddiyeler kültürünü de etkileyerek bu sahada eser veren birçok âlime gerek kategorik açıdan gerekse muhteva açısından temel referans olmuştur.

Bu çalışmamızda gördük ki Kitâb-ı Mukaddes'te birçok mecazî ibareler yer almaktadır. Buna en önemli örnek; Kitâb-ı Mukaddes'te geçen ve Hıristiyanların İsa'nın ulûhiyetine dair iddialarını dayandırdıkları "İbn" lafzıdır. Bu lafız ile kastedilen anlam "kul" dur. Tevrat ve İncil'de bunu kanıtlayan birçok âyet vardır. Bu tür kelimeler, tercüme sırasında çevirinin yapıldığı dilin dilbilgisi kurallarını iyi bilmeme veya lafızları akli açıdan iyi yorumlayamama gibi nedenlerle, olması gerektiği gibi tercüme edilememiştir. Şüphesiz bu durumun bazı kötü sonuçları olmuş, Hıristiyanlık dini, yapılan bu yanlışlar sebebiyle büyük yaralar almıştır. Çalışmamızda yaptığımız incelemeler, tahrif faaliyetlerinin Hz. Muhammed (as)'ın Tevrat ve İncil'deki vasıflarının ve müjdelerinin yer aldığı mecrada yoğunlaştığı sonucuna bizleri götürmüştür. Söz konusu vasıf ve müjdelerin Tevrat ve İncil'e atıflar yapılarak Kur'an'da yer almış olması bunun bir kanıtıdır.

Hz. Muhammed'in, peygamber olarak gönderilme sebeplerinden bir tanesi de Hıristiyanların dinlerinde ve kitaplarında yaptıkları tahriftir. Bu açıdan bakıldığında Hz.

Muhammet'ten sonra başka bir peygamberin gelmemesi, İslâm dininde ve Kur'ân'da tağyir ve tahrifin olmayacağını göstergesidir.

Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın mucizelerinden etkilendikleri için onda ilahî bir tabiat olduğuna inanmışlardır. Onun, baba olmaksızın sadece bir anneden dünyaya gelmesi, ölüleri diriltmesi, hastaları iyileştirmesi, su üzerinde yürümesi, kabrinden kalkıp göğe yükselmesi gibi mucizeleri, tüm bunlara inanan Hıristiyanlarda büyük ilgi uyandırmıştır. Bu türden vakıalar Hıristiyanlıkta Tevhit inancına muhalif olarak ihdas edilen Teslis akîdesinin derinleştirilmesinde önemli bir faktör olmuştur. Ancak bu tip mucizeler diğer peygamberlerin de gösterdikleri türden mucizelerdir. Tevrat'ta bu mucizelerin benzerini veya daha büyüğünü gösteren peygamberlerden bahsedilmektedir.

Hz. Muhammed (as.), insanlığın tamamına gönderilen ve vasıfları daha önceki kutsal kitaplarda bildirilmiş olan son peygamberdir. Herhangi bir kitapla tanışmayan müşrik toplumlara bile umûmî bir davet yapan Hz. Muhammed (as.)'in kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanları bu davetin dışında tutması mümkün değildir. Onun vasıfları ve gelmesi hakkında kutsal kitaplarda varit olan bilgilerin Ehl-i Kitap bilginlerince gerek tahrif ve tebdil gerekse tevil edilerek bu kitaplarda yer almadığının iddia edilmesi, onun söz konusu peygamber olduğuna dair gerçeklerin inkâr edilmesine gerekçe olamaz. Bu konuda başvurulacak yegâne kaynak doğruluğu ve geçerliliği Yüce Allah'ın korumasında olan Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Tabşirat konusundaki değerlendirmelerimizde gördük ki geçmiş kitaplar ve önceki peygamberler tarafından müjdelenmiş olmak peygamberlik için olmazsa olmaz bir şart değildir. Nitekim Kur'ân'da yer alan diğer peygamberler (Hz. İbrahim, Mûsâ, Lut, Salih) için böyle bir müjdeden bahsedilmemektedir. İsrâiloğullarına gönderilen birçok peygamber de daha öncesinden müjdelenmeksizin gönderilmiştir. Eğer önceden müjdelenmiş olmayı nübüvvetin olmazsa olmaz şartı olarak kabul etsek bu takdirde, ya nübüvveti müjdelenme şartına bağlamış oluruz ya da müjdelenen peygamberin müjdelenmemiş olanlara göre daha faziletli olduğunu kabul etmiş oluruz. İbn Teymiyye'nin de dediği gibi peygamberliğin belgesi kesinlikle mucizedir.

Konuya Kur'ân merkezli olarak yaklaşmamız bu çalışmayı sınırlı başlıklar altında toplamıza sebep olmuştur. Şüphesiz Hıristiyanların eleştirilecek hataları, bid'atları ve uygulamaları tezimizde incelediğimiz konularla sınırlı değildir. Her biri bir araştırma konusu olacak birçok husus bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacıları beklemektedir. Bunlara şöyle örnekler verebiliriz;

Anavatanı Filistin bölgesi olan Hıristiyanlık, ortaya çıktığı ilk günkü orijinal yapısını koruyamamış, yayıldığı bölge ve toplumların yaşam biçimi ve kültürü, dinselleştirilerek ve dinin içine aynen alınarak insan ürünü olan kültürel motiflerin etkin olduğu bir din haline almıştır. Dolayısıyla Hıristiyanlık, bu özelliği ile sosyal ve coğrafi değişimin inanç ve ibâdetlere olan tesirinin açıkça görüleceği bir din haline gelmiştir ve bu tür konuların inceleneceği çalışma alanı durumundadır.

Hız. Muhammet (as.)'ın müjdelendiği İncil ve Tevrat âyetlerinin Kitâb-ı Mukaddes yorumlarında nasıl izah edildiği, söz konusu müjdelerin Hıristiyan dünyasında nasıl anlaşıldığının ortaya çıkartılması bunlardan bir tanesidir.

Ayrıca kendileri hakkında Kur'an'da tafsilatlı bilgiler verilen ehl-i kitap peygamberlerinin Tevrat ve İncil'de geçen ancak Kur'an'ın genel çerçevesine taban tabana zıt olan ve diğer İslâmi kaynakların da reddettiği akıl ve vicdan dışı apokrif kıssa ve kimi haberlerinin müstakil bir başlık altında tespit edilerek Kur'an'ın rehberliğinde incelenmesi daha sonra Kur'an'a, genel akla ve mantığa aykırı hususların bilimsel bir yöntemle belirlenerek ve tenkit edildiği bir çalışmanın da yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Son olarak Hıristiyan dünyasında birçok mezhep ortaya çıkmış ve bu mezheplerin oluşumunda siyasi etkilere açık kalınmıştır. Aslında inanç ve ibâdet esaslarının uygulanma biçimindeki farklılıkların kurumsallaşmış yapısı olan bu mezhepler, siyasi düşmanlıkların ve rekabetin etkisiyle birçok savaşın, felaketin ve ölümlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Hıristiyan mezhepleri bu yönü ile İslâm dinindeki, nassların anlaşılması ile uygulanma biçimindeki farklılıklar sebebiyle ortaya çıkan mezheplerden oldukça farklı bir konumda olmuştur. Her iki dinin mezheplerinde görülen bu fark, İslâm ve Hıristiyanlık mezheplerinin oluşum sürecinin mukayeseli olarak incelendiği bir çalışmanın konusu olabilir.

BİBLİYOGRAFYA

- Archie**, J. Bahm, *The World's Living Religions*, New York, 1964.
- Arpa**, Enver, *İbn Teymiyye'nin Kur'an Anlayışı*, 2. Baskı, Fecr Yayınları, Ankara, 2010.
- Ateş**, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, I-XII, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1997.
- , *Kur'an Ansiklopedisi*, I-XXVII, Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.
- Aydın**, Mahmut, "Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya", *İslâmiyât*, Kitabiyat Yayınları, İstanbul, 2000, sayı: III/IV.
- Aydın**, Mehmet, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, 1. Baskı, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2005.
- , *Dinler Tarihine Giriş*, 4. Baskı, Damla Ofset, Konya, 2008.
- , *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, 1. Baskı T.D.V. Yayınları, Ankara, 1995.
- , "Hıristiyanlık", *DİA*, XVII, İstanbul, 1998.
- , *Müslümanların Hıristiyanlara Yazdığı Reddiyeler*, İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1989.
- Aytemür**, Cemaleddin, *Kutsal Kitaplarda Hz. Muhammed*, Bayrak Matbaası, İstanbul, 2004.
- Barnabas İncili**, (trc. Mehmet Yıldız) Elif Kitabevi, İstanbul, 2009.
- Beyhâkî**, Ebû Bekir Ahmed (458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve M'arifet'iAhvâl-i Sâhibi'ş-Şerîa*, I-VII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1985.
- Biçer**, Ramazan, *İslâm Kelâmcılarına Göre İncil*, 1. Baskı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Bucaille**, Maurice (1998), *La BibleLa Coran et La Science*, (Tevrat İnciller Kur'an-ı Kerim ve Bilim) trc. Suat Yıldırım, Işık Yayınları, İstanbul, 2005.
- Buhârî**, Buhârî, Muhammet b. İsmail Ebû Abdillâh (256/870), *Sahîh-u Buhârî*, (thk. Muhammet Fuat Abdu'l-Bâki), Dâr-u İbn Hazm, Beyrut, 2003.

- Bulut**, Halil İbrahim, “Sihrin Hakikati ve Mucizeden Farkı”, *Mârife*, İstanbul, 2003.
- Cürcânî**, Ali b. Muhammed eş-Şerif (816/1413), *Kitâbü't-Ta'rîfât*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1996.
- Cüveynî**, İmâmü'l-Harameyn Ebu'l-Maanî Abdülmelik b. Abdullah b. Yusuf (478/1085), *Şifâü'l-Ğalîl fî Beyâni mâ Vaka'a fi't-Tevrâti ve'l-İncîl mine't-Tebdîl*, (nşr. Allard Michel) Beyrut, 1968.
- Clark**, Denis, *Sîretü'l-Mesîh ve Te'âlîmûh*, Kahire, ts.
- Çağıl**, Necdet, *Kur'an-ı Kerim ve Kitabı Mukaddes Mukayesesine Özgün Bir Yaklaşım*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2005.
- Dâvûd**, Abdu'l-Ehad (1930), *İncil ve Salib* (trc. Kudret Büyükçoşkun), İnkılab Yayınları, İstanbul, 1999.
- , *Tevrat ve İncile Göre Hz. Muhammed* (trc. Nusret Çam), Nil Yayınları, İzmir, 1993.
- Demirci**, Kürşat, ”Hulul”, *DİA*, XVIII, İstanbul, 1998.
- Eset**, Muhammet (1992), *Kur'ân Mesajı*, I-III (tr. Cahit Koytah, Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, İstanbul, 1999.
- Ferâhidî**, Halil b. Ahmet (175-791), *Kitabu'l-'Ayn* (nşr. Dâvut Sellûm), Mektebetü Lübnan, Beyrut-2004.
- Gazzâlî**, Ebû Hâmid Muhammet (505/1111), *er-Reddu'l-Cemîl li İlâhiyyeti İsâ bi Sarîhi'l-İncîl*, (nşr. Muhammet Abdullah eş-Şarkâvî) Dâru'l-Fikri'l-'Arabi Kahire, 1986.
- Güç**, Ahmet, *Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban*, İstanbul 2003.
- Gündüz**, Şinasi, *Hıristiyanlık*, İsmâ Yayınları, İstanbul, 2008.
- Güngör**, Mevlüt, “Tefsirde Konulu Tefsir Metodu”, *İslâmi Araştırmalar*, Ankara, 1988, cilt: 2, sayı: 26.
- Hâkim**, Ebû Abdullah Muhammed (403/1012), *el-Müstedrek 'alâ's-Sahîhayn*, I-IV, et-Tab'atu'l-Ûlâ, (thk. Mustafa Abdu'l-Kadir), Dâru'l Kütübi'l 'İlmiyye, Beyrut, 1990.
- Harman**, Ö.Faruk, *Hiz. İbrahim ve Kurban İbrahim'in İzinde*, İstanbul, 2001.
- , “İncil”, *DİA*, XXII, İstanbul, 2000.
- Headlam**, Artur, *The Life and Teaching of the Jesus the Christ*, London, 1947.

- el-Hindî**, Rahmetullah (1036/1889), *Izharu'l Hakk*, I-II, 1. Baskı, (Kutsal Kitaba İlahi Çağrı) trc. Abdu'l Hâdi Sıddık, Faran Yayınları, İstanbul, 2005.
- Hüseyin**, Kâmil (1977), *ez-Zikru'l-Hakîm*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabi, Kahire, 1972.
- Isbahânî**, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak (431/1038), *Delâilü'n-Nübüvve*, Dâru'l-Vahy, Halep, ts.
- Isfahânî**, Hüseyin Muhammet b. M'arûf b. Râğıb, (502/1109) *el-müfredât*, (nşr. Muhammet Seyit Keylânî) et-Tab'atu's-Sânî, Mektebetü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, Kâhire, 1961.
- İşıcık**, Yusuf, *Kur'ân Meâli*, Damla Ofset, Konya, 2010.
- İbn Fâris**, Ebu'l-Hüseyin b. Zekeriya (395/1004), *Mu'cemu Mekâyisu'l-Luğa* (Abdu's-Selam Muhammet Harun), I-VI, Kahire, 1969.
- İbn Hazm**, Ebû Muhammet Ali b. Ahmet ez-Zâhirî (456/1064), *el-Fısalü fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal*, I-III, (nşr. Ahmed Şemseddîn) et-Tab'atu's-Sâlisu, Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2007.
- İbn Hanbel**, Ahmed (241/855), *el-Müsned*, (nşr. Şuyb Arnavûd) I-L, et-Tab'atu'l-Ûlâ, Müessestü'r-Risâle, Beyrut, 1998.
- İbn Hişâm**, Ebû Muhammed Abdu'l-Melik (213/829), *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü li İbn-i Hişâm*, I-IV, (trc. Hasan Ege) Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006.
- İbn Kayyim**, el-Cevziyye (751/1351), *Hidâyetü'l-Hayârâ fi Ecvibeti'l-Yehûd ve'n-Nasârâ*, (nşr. Ahmet Hicâzî es-Sakka), Dâru'l-Fikri'l-'Arabi, Kahire, 1986.
- İbn Kesîr**, İsmâil b. Amr (774/1373) *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-IV, Dâru'l Hadîs, Kahire, 2003, IV, 375; Râzî, Ebû Bekir Fahrüddîn Muhammet b. Ömer (1209/606), *et-Tefsîru'l Kebîr*, I-XXXIII, et-Tab'atu's-Sânî, (nşr. Muhammed Ali Beyzavî), Dâru'l Kütübi'l 'İlmiyye, Beyrut, 2004.
- İbn Manzûr**, Cemaleddîn Muhammet (711-1312), *Lisânü'l-'Arab*, I-XV, et-Tab'atu'l-Ûlâ, Dâru Sâdır, Beyrut, ts.
- İbn Teymiyye**, Ebû-l Abbâs Takiyyuddîn Ahmed b. Abdu'l-Halîm (728/1328), *el-Cevâbu's Sahîh li men Beddele Dîne'l-Mesîh*, I-VII, et-Tab'atu's-Sânî, (nşr. Ali ibn Hasan b. Nâsır, Abdülaziz b. İbrahim el-Asker, Hamdan b. Muhammed el-Hamdan), Dâru'l-'Âsime, Riyad, 1999.
- , *et-Tefsîru'l-Kebîr*, I-VII, et-Tab'atu'l-Ûlâ, (nşr. Abdurrahman Umeyrâ), Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, ts.
- , *Sirât-ı Müstekîm* (tr. Salih Uçan), Pınar Yayınları, İstanbul, 1990.

- Jakob**, Xaiver, *İncil Nedir Tarihi Gerçekler*, Ankara, 1985.
- Kâdi Abdü'l-Cebbâr** (415/1025), *el-Muğnî fî Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-'Adl* (nşr. Tâhâ Hüseyin), Dâru'l-Fikri'l-'Arabi Kahire, 1965.
- Karen**, Cheatham, *Medieval Christian Virginity, Chastity and Celibacy in The Latin West*, *Celibacy and The Religious Traditions*, ed. Carl Olson, New York, 2008.
- Kâtîp Çelebi** (1067/1656), *Keşfü'z-Zunûn*, I-V, (trc. Rüştü Balcı) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007.
- Kirkisânî**, Yakub, *Kitâbü'l-Envâr ve'l-Merâkıb*, I-IV, (nşr. Leon Nemoy), New York, 1939.
- Kurtubî** (671/1273), Ebû Abdillah, Muhammet b. Ahmet b. Ebû Bekir, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XXIV, et-Tab'atu'l-Ûlâ, (thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî) Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 2006.
- Kutsal Kitap**, (Tevrat, Zebur, İncil) Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2009.
- Kutup**, Seyit (1966), *Fî Zilâli'l-Kurân*, I-XVI, (trc. Hakkı Şengüler, Emin Saraç, Bekir Karlığa) Hikmet Yayınları, İstanbul, ts.
- Kuzgun**, Şaban (2000), *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, 3.Baskı, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008.
- Mevdûdî**, Ebu'l-A'lâ (1979), *Tefhîmu'lKur'ân*, I-VII, (ed. Ali Bulaç), İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, VI, 130.
- Müslim**, İbn Haccâc en-Nisâburî (261/875), *Sahîh-i Müslim*, (thk. Halil Me'mûn Şeyha), Daru'l-Marife, Beyrut, 2005.
- Nedvî**, Ebu'l-Hasen Ali (1999), *Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti*, Tevhit Yayınları, İstanbul, 1966.
- Polatoğlu**, Enver, "Kur'ân'da ve Tevrat'ta Hz. İbrahim'in İnanç Konusundaki Akılcı Tutumu" (Yüksek Lisans), S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.
- Râzî**, Ebû Bekir Fahrüddîn Muhammet b. Ömer (1209/606), *et-Tefsîru'l Kebîr*, I-XXXIII, et-Tab'atu's-Sânî, (nşr. Muhammed Ali Beyzavî), Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.
- , *Münâzara e'r-Red ale'n-Nasârâ*, (nşr. Abdülmecid en-Neccâr) Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.
- Reşid Rıza**, Muhammed (1935), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm*, / *Tefsiru'l-Menar*, I-XII, Dâru'l-Marife, Beyrut, t.y.

- , *Şübehâtü'n-Nasârâ ve Hücecü'l-İslâm*, Kahire, 1928.
- Saidî**, Muhammed. *Dirâsetun fî'l-Enâcîli'l-Erbaa ve't-Tevrat*, Katar, 1985.
- Sakkâ**, Ahmed Hicâzî, *el-Beşâret bi-Nebiyi'l-İslâm bi't-Tevrât ve'l-İncîl*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabi Kahire, 1977.
- Sarıkcıoğlu**, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, et-Tab'atu'r-Râbia, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002.
- Sinanoğlu**, Mustafa, "Reddiye", *DİA*, XXXIV, İstanbul, 2007.
- Şâtıbî**, Ebû İshak İbrahim b.Musâ (790/1388), *el-İ'tisâm*, (Bidatler Karşısında Kitap ve Sünnete Bağlılıkta Yöntem) (trc. Ahmet İyibildiren, Mustafa Özcan), I-II, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul, 2002.
- Şitivî**, Muhammet Şelebî, *el-İncîl Dirâse ve't-Tahlîl*, Kuveyt, 1984.
- Taberî**, Ebû Cafer b. Cerîr Muhammet (310/923), *Câmiu'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (thk. Mahmut Şakir), I-XXX, et-Tab'atu'l-Ûlâ, ts, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabiyye, Beyrût, ts.
- Tercüman**, Abdullah (Anselmo Turmeda), *Tuhfetü'l-Erîb fi'r-Reddi 'alâ Ehli's-Salîb* (Hıristiyanlığa Reddiye), (trc. Mehmet Zihni Efendi), Bedir Yayınevi, İstanbul, 1965.
- Yaşar**, Hüseyin, *Hıristiyan Dünyasında Kur'an Karşıtı söylemin Tarihsel Kökleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Yazır**, Elmalılı Muhammed Hamdi (1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul, ts.
- Watt**, W. Montgomery, *İslâm Avrupa'da*, (trc. Hulusi Yavuz) M.Ü.İ.F.V. Yayınları, İstanbul, 1989.
- Yıldırım**, Suat, *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1988.
- Zemahşerî**, Ebu'l-Kasım Cârullah Muhammet b. Ömer (538/1144), *el-Keşşâf 'an Hakâik-i Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîli fî Vucûhi't-Te'vîl*, I-IV, (thk. Muhammed Abdu's-Selam Şahin), et-Tab'atu'r-Râbia, Dâru'l Kütübi'l 'İlmiyye, Beyrut, 2006.
- , *Esâsü'l-Belâğa*, Dâru's-Sadr, Beyrut, 1965.